بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پیژندنه

د کتاب نوم: صنعتي اقتصاد

څانګه: محاسبه، او د تجارت اقتصاد

تدوین کوونکی: عبدالرحمن سروري

ژباړونکی: نورالله حقمل

د ځار کمېټه:

- محمد آصف ننګ د تخنیکي او مسلکي زده کړو معین
- دیپلوم انجنیر عبدالله کوزابي د تعلیمي نصاب رییس
- محمد اشرف وحدت په تعلیمي نصاب کې د معینیت د مقام سلاکار

د تصحیح کمېټه:

- محمد نسیم پسرلی
- عبدالجمیل ممتاز

د ګرافیک او ډیزاین څانګې مسئول : محمد جان علیرضایي

ګرافیک او ډیزاین: علی مومنی

چاپ کال: ۱۳۹۲ لمریز کال

تیراژ: ۶۰۰۰ ټوکه

چاپ ځل: لومړی

وېب پاڼه: www.dmtvet.gov.af

برېښنالیک: info@dmtvet.gov.af

کوډ ISBN: ISBN 9789936300651

Download from:aghalibrary.com

د چاپ حق د تخنیکي او مسلکي زده کړو له معینیت سره خوندي دی

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
دا عزت د هر افغان دی

کور د سولې کور د تورې
هر بچی یې قهرمان دی

دا وطن د ټولو کور دی
د بلوڅو د ازبکو

د پښتون او هزاره وو
د ترکمنو د تاجکو

ور سره عرب، ګوجر دي
پامیریان، نورستانیان

براهوي دي، قزلباش دي
هم ایماق، هم پشه یان

دا هیواد به تل ځلیږي
لکه لمر پر شنه آسمان

په سینه کې د آسیا به
لکه زړه وي جاویدان

نوم د حق مو دی رهبر
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

د پوهنې وزارت پیغام

ګرانو زده کوونکو، محصلانو او درنو ښوونکو!

د یوې ټولنې وده او پرمختګ کاملاً د همغې ټولنې د پیاوړو کاري کادرونو، بشري قوې او ماهرو فکرونو په کار او زیار پورې تړلي دي. همدا بشري قوه او کاري متې دي چې د هیواد انکشافي اهدافو ته د رسیدو لارې چارې طی کوي او د یوه نیکمرغه، مرفه او ودان افغانستان راتلونکی تضمینوي.

انسان په خپل وار سره د الله تعالی له جانبه او هم د خپل انساني فطرت له اړخه مؤظف او مکلف دی چې د ځمکې په عمران او د یوه سوکاله ژوند د اسبابو او ایجاباتو د تکمیل لپاره خپل اغیزمن نقش، همدارنګه ملي او اسلامي رسالت ادا کړي.

له همدې ځایه ده چې د یوه ژوندي او فعال انسان نقش، د خپل ژوند د چاپیریال او خپلې اړوندې ټولنې په اړه، تل مطلوب او په هیڅ حالت کې نه نفی کیږي او نه هم منقطع کیږي.

په ټول کې د پوهنې نظام او په خاصه توګه د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت مسوولیت او مکلفیت لري چې د اسلامي ارزښتونو، احکامو او همداراز معقولو او مشروعو قوانینو ته په ژمنتیا سره، د افغانستان په انکشاف کې فعاله، چابکه او موثره ونډه واخلي، څکه دغه ستر او سپیڅلي هدف ته د رسیدو په خاطر د انساني ظرفیت وده، د حرفوي، مسلکي او تخنیکي کادرونو روزنه او پراختیا یو اړین مقصد دی. همدا په تخنیکي او مسلکي زده کړو مزین تنکي ځوانان کولی شي چې په خپلې حرفې او هنر سره په سیستماتیک ډول د هیواد انکشاف محقق او میسر کړي.

جوته ده چې په افغانستان کې د ژوند تګ لاره، دولتداري او ټولنیز نظام د اسلام له سپیڅلو احکامو څخه الهام اخیستی، نو لازمه ده چې زموږ د ټولنې لپاره هر ډول پرمختګ او ترقي باید په علمي معیارونو داسې اساس او بنا شي؛ چې زموږ د کارګر نسل مادي او معنوي ودې ته پکې لومړیتوب ورکړ شي. د حرفوي ظرفیت جوړونې تر څنګ د ځوانانو سالم تربیت او په سوچه اسلامي روحیې د هغوی پالنه نه یوازي پخپل ذات کې یوه اساسي وجیبه ده، بلکې دا پالنه کولی شي چې زموږ وطن پخپلو پښو ودروي، له ضعف څخه یې وژغوري او د نورو له سیاسي او اقتصادي احتیاج څخه یې آزاد کړي.

زموږ ګران زده کوونکي، محصلان، درانه استادان او مربیون باید په بشپړه توګه پوه شي، چې د ودان او نیکمرغه افغانستان ارمان، یوازې او یوازې د دوی په پیاوړو متو، ویښ احساس او نه ستړي کیدونکي جد او جهد کې نغښتی او د همدغو مسلکي او تخنیکي زده کړو له امله کیدای شي په ډیرو برخو کې د افغانستان انکشافي اهداف تر لاسه شي.

د دې نصاب له ټولو لیکوالانو، مولفینو، ژباړونکو، سموونکو او تدقیق کوونکو څخه د امتنان تر څنګ، په دې بهیر کې د ټولو کورنیو او بهرنیو همکارانو له مؤثرې ونډې او مرستو څخه د زړه له کومي مننه کوم. له درنو او پیاوړو استادانو څخه رجامندانه هیله کوم چې د دې نصاب په ګټور تدریس او فعاله تدریب سره دې د زړه په ټول خلوص، صمیمي هڅو او وجداني پیکار خپل ملي او اسلامي نقش ادا کړي.

د نیکمرغه، مرفه، پرمختللي او ویاړمن افغانستان په هیله

فاروق وردګ

د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

لړلیک

څپرکي	سرلیکونه	پاڼې
لومړی	صنعت د ملي اقتصاد د مهم او اساسي سکتور په توګه	۱
دویم	په صنعتي شرکتونو کې د تولید عملیه	۱۷
درېیم	په صنایعو کې مزد او معاش	۳۱
څلورم	صنعت او صنعتي کېدل	۴۷
پنځم	په صنایعو کې د کار مؤثریت	۵۳
شپږم	د صنایعو د څانګو ترکیب	۶۱
اووم	په صنایعو کې اقتصادي رهبري	۶۹
اتم	صنعتي مارکېټ او د هغه اړوند اصطلاحات	۷۷
نهم	د صنعتي اقتصاد تیوري	۸۷
لسم	صنعت په اقتصادي پرمختګ کې مخ پروړاندې څانګه	۹۳
یوو لسم	د صنعتي اقتصاد له نظره د صنعت تحلیل او شننه	۱۰۵
دولسم	د صنعتي کیدلو اهمیت او عوامل	۱۱۳
دیارلسم	د صنعتي ودې نظریات	۱۱۹
سرچینې او اخیستنې		۱۲۷

سریزه

هغه مطالب چې د (تصدۍ اقتصاد) تر عنوان لاندې تنظیم او لیکل شوي دي، په هغو موضوعاتو کې شامل دي چې د صنعت او صنعتي اقتصاد د برخې مینوال په ځانګړي ډول د محاسبې د څانګې محصلین ترې استفاده کولای شي.

صنعت ته لاسرسی او د هغه له مزایاوو څخه استفاده، ددې غوښتنه کوي چې په لومړي سر کې د صنعتي اقتصاد په اړه یو لړ ذهني تیورۍ او د دغه علم په اړه نور معلومات ولرو، له دې امله چې صنعتي اقتصاد، د اقتصاد پوهنې د یوې څانګې په توګه اوږده سابقه نه لري او په ځانګړي ډول په افغانستان کې په دې اړه ډېر لږ لیکل شوي آثار شتون لري، مګر له دې سره سره بیاهم هڅه شوې چې له مختلفو منابعو او سرچینو څخه کار واخیستل شي څو لږ تر لږه د دغه مضمون د اړتیا وړ مطالب تهیه او تدوین کړای شی.

صنعتي کیدل د افغانانو په ګډون د ټولو نړیوالو لپاره یو ملي او ولسي آرمان دی، څکه ټول خلک غواړي چې له مادي او معنوي اړخه آسوده وي.

د پرمختللو هیوادونو له ودې او پراختیا څخه سطحي برداشت د دغو هیوادونو په اړه کلي تصویر نه شي وړاندې کولای او نه هم په یو شمیر زیربنایي پروژو کې د توسعې اساس او بنیاد باندې خلاصه کولای شي، په حقیقت کې دغو ننیو پرمختللو او صنعتي هیوادونو ستونزمنې لارې پلې کړې دي او له ګڼو موانعو څخه تیر شوی او په دې توګه یې د خپل تکامل او صنعتي کیدو لارې لنډې کړې دي.

مګر د افغانستان په څېر هیوادونه چې د مختلفو دلایلو له امله له صنعتي کیدو څخه شنډې ته پاتې دي، باید د داسې علمي او منطقي اصولو او اساساتو له مخې یې لاملونه و څېړل شي چې د افغانستان له جغرافیې او نورو خصوصیاتو سره موافقت ولري.

صنعتي اقتصاد او د دغې څانګې د علم او فن زده کړه سربیره پر دې چې د اقتصاد، تجارت او محاسبې د څانګو د زده کوونکو او څېړونکو لپاره ضروري ګڼل کیږي، دغه راز د نورو څانګو لکه د مدیریت، پلان جوړونې او د انجنیرۍ د څانګو متخصصینو لپاره هم خورا ګټور ګڼل کیدای شي.

په دې ټولګه کې کوښښ شوی چې د صنعتي اقتصاد، تیورۍ، مډلونه او اصطلاحات د امکان تر حده په ساده توګه بیان شي، د صنعتي اقتصاد اساسي موضوعات، صنعت، د صنایعو رهبري او کار، صنتعتي اصطلاحات، تیورۍ، د صنعت تحلیل او ارزیابي، د صنعتي کیدو عوامل، او د صنعتي رشد په اړه د اقتصادي مکتبونو نظریات تشکیلوي.

هیله من یم چې تهیه شوي موضوعات به د (صنعتي اقتصاد) تر نامه لاندې د محاسبې د څانګې د محصلینو لپاره ګټور تمام شي.

په درناوي

عبدالرحمن سروری

د کتاب ښوليزه موخه:

د دغه کتاب په لوستلو سره به محصلين د صنعتي اقتصاد له عمومي مفاهيمو، د صنعت له تأثير، په صنعتي رشد کې د کار او رهبرۍ د ونډې، صنعتي نظرياتو او سياستونو او په دې برخه کې ډيرو نورو مهمو موضوعاتو په اړه معلومات حاصل کړي.

صنعت د ملي اقتصاد د مهم او اساسي سکتور په توګه

عمومي موخه:
د ملي اقتصاد د پراختیا او انکشاف په بر خه کې د مهم او اساسي سکتور په توګه د صنعت نقش، د هغه د تعریف او مشخصاتو په هکله د معلوماتو ترلاسه کول او له سترو ماشیني صنایعو سره د لاسي صنایعو توپیر په ګوته کول.

د زده کړې موخې: محصلین به د دې څپرکي په پای کې وکړای شي د لاندې مواردو په هکله معلوامات ولري:

- د صنعتي اقتصاد د ساحې او تاریخچې په هکله معلومات .
- د اقتصادي پراختیا په برخه کې د صنعت د نقش اهمیت او مشخصاتو په باره کې معلومات.
- د صنعتي اقتصاد د محدودې یا چاپیریال پېژندل او له سترو صنعتي ماشیني صنایعو سره د لاسي صنایعو توپیر یا پرتله.
- د تجارت د بېلانس په برخه کې د صنعت رول او په وارداتو باندې د هغه تعویض.
- د صنعتي اقتصاد له تعریف او مفهوم سره اشنایي .

د صنعتي اقتصاد لنډه تاریخچه:
د صنعتي اقتصاد اصطلاح په دې وروستیو کلونو کې خپل ځان ته د علماوو پام ور وګرځاوه او په (۱۹۵۰)میلادي کال کې د آندروز (Andrews) د لیکنې په واسطه توضیح شو. تر دغې نیټې وړاندې د صنعتي اقتصاد تحلیل او شننه د اقتصاد له علم څخه د یوه ګوښې څانګې په توګه

مطالعه کېدله، خو د وخت په تېرېدلو سره د صنعتي اقتصاد اهمیت مخ په زیاتېدو شو او د اقتصاد پوهانو ځانګړې پاملرنه یې جلبه کړه.

باید وویل شي چې د بشر په واسطه صنعتي فعالیتونو یوه پیچلې او له خنډنه ډکه لاره طی کړې ده چې په لومړي سر کې د کرنیزو او زراعتي وسایلو له تولید څخه پیل کیږي او له هغه وروسته د اوسپنې له کشف کېدلو او د هغې له وېلې کېدلو سره د آلاتو، ابزارو او د فاعي وسایلو تولید صنعت او صنعتي فن ته پراختیا ورکړه.

صنعت د هغې زمانې په کلیو او ښارونو کې د میلې یا اړم په څېر د ساده میخانیکي ماشینونو په توګه کارول کېده چې وروسته دغه ساده دستګاوې یا ماشینونه د مونوفکتور په نامه یاد شول.

نژدې   ۱٫۸ میلیونه کاله وړاندې د لومړي ځل لپاره د پلیستوسن (plestosine) په تاریخي دوره کې انسانانو د تیږو له تراشلو او له تیږو څخه د ابزارو یا آلاتو په جوړولو باندې پیل وکړ، نو ویل کیږي چې د صنعت پیل له همدې تاریخی نقطې څخه پیل کیږي، له دغې دورې وروسته د انسانی ژوند زیات وخت د الاتو او ابزارو په تولید او د خوراک، څښاک او مسکن په څېر د اړتیا وړ توکیو په تولید او تیارولو باندې مصرفېده.

په ځانګړې توګه د صنایعو او صنعتي شرکتونو د چلند میتود د صنعتي انقلاب له وخته همیشه د اقتصاد د علم د خاوندانو او پوهانو د توجه وړ ګرځېدلی دې ، خو د یوې ځانګړې برخې په توګه د صنعتي اقتصاد تر عنوان لاندې د اقتصاد دغه برخه د   (۱۹۵۰)په لومړیو کې مطرح شوه او له هغه وروسته د هاروړډ په پوهنتون کې د صنعتي اقتصاد په نامه د یوې ایجاد شوې رشتې په توګه لوستل کېده او په دې توګه یې په (۱۹۵۰) کال کې پراختیا وموندله.

صنعت د تاریخ په یوه معینه مرحله کې د ټولنیز ډومین له وېش سره منځته راغی چې د صنتعګري او کرهنې تر منځ یې صورت ونیو چې په بې ساري توګه د تولیدي ځواکونو او اقتصادي ودې   لامل وګرځېده. په څوارلسمه پیړۍ کې د لومړي ځل لپاره اوسپنیز وسایل د کار ساحې ته وارد شول چې په ګړندۍ توګه د محصولاتو د زیاتوالي لامل وګرزېدل.

د اوسپنې ویلی کېدل او له هغې څخه د اوبدلو د وسایلو جوړېدل، د لاسي صنایعو د تولید لومړنۍ رشته وه چې د وخت په تېرېدو سره د صنعتي فن او تولیدي وړتیا لامل و ګرځېده . د صنعت له ورته پرمختګ سره انسانانو وکړای شول طبیعی ماحول او سر چینې مهار کړي او په هغه کې شته طبیعي لوربنې د خپلو ورځنیو اړتیاوو او حوایجو د لرې کولو لپاره وکاروي.

انګستان لومړنی هیواد ؤ چې د صنعتي انقلاب بنسټ یې کیښود او په ټوله اروپا کې یې پراختیا و موندله. صنعتي انقلاب چې په اتلسمه پیړۍ کې پیل شو، دټولې بشري ټولنې لپاره یې د یوه زیري معنا لرله چې د انساني ژوند د بدلون لامل وګرځېد او د ځمکي په کره کې یې د بشر ژوند ته نوی رنګ ور کړ.

د صنعتي اقتصاد ساحه یا محدوده:

له (۱۹۵۰)ام میلادي کال څخه وروسته د صنعتي اقتصاد اصطلاح د اقتصاد له علم څخه دیوې جلا څانګې په توګه بې اهمیته مفهوم ارزول کېده چې د صنعت د اقتصاد، صنعت او تجارت ، د کار او کسب د اقتصاد، صنعتي اداري په څېر داسې نور نومونه ورکول کېدل.

د امریکا په متحدو ایالاتو کې دغه رشته د صنعتي اداري په نامه یادیږي ، په داسې کې حال چې په اروپا کې د صنعتي اقتصاد اصطلاح زیاته مروجه ده. د دغې موضوع د تحقیق د عناوینو او میتودونو په باره کې هم د نظر یووالی شتون نه لري.

د صنعتي اقتصاد لومړنۍ رشته د هارورډ په پوهنتون کې د (۱۹۳۰)په لومړۍ لسیزه کې پیل شوه او دچمبرلین(Chambarlin)او مسون (Mason)له لوري تدریس کېدله. د صنعتي اقتصاد د څېړنې او تحلیل په صورت کې هم اړوند تصامیم د سر چینو د محدودیت او غوښتنو د پراختیا د اصل له مخې نیول کیږي تر څو د دغو محدودوسرچینو په واسطه نامحدودې غوښتنې پوره کړای شي. د صنعتي اقتصاد دغه نظر د کوچني اقتصاد یا Micro Economics له هغه سره توپیر نه لري، همدغه لامل دی چې ځینی علما صنعتي اقتصاد د کوچني اقتصاد د یوې برخې په توګه پېژني.

د صنعتي اقتصاد په مطالعه کې حداقل دوه روشونه شتون لري چې لومړنی هغه یې له اداري جوړښت څخه عبارت دی چې د صنعتي اداري بشپړ انځور وړاندې کوي.

دوهم روش یا میتود یې د قیمت له تیوري سره تړاو لري چې د بازار د جوړښت او تګلاري د وضاحت په موخه د میکرو اقتصاد له موډلونو څخه استفاده کوي.

د جوړښت، اداري او کنټرول د میتود له مخې یو صنعت د هغه له اړوند شرکتونو سره تړاو لري، په دې معنا چې سیال شرکتونه د کومو میتودونو له مخې په بازار کې د سیالۍ یا رقابت ټیټه درجه تامینولای شي او د کوم پلان یا نوښت له مخې د تولید موفقیت، د شرکت او مصرف کوونکو په ګټه عیارولای شي.

د یوه صنعت جوړښت د تکنالوژي، صنعتي مهارت او د محصول لپاره د تقاضا په څېر په یو لړ اصلي فکتورونو باندې اتکاء لري. د مثال په توګه که په یوه صنعتي واحد کې داسې ټکنالوژي نصب شي چې د تولید د زیاتوالي او د مصرف د کموالي لامل وګرځي، په دې صورت کې د دې احتمال شته چې شرکت څو نورې څانګې هم ولرلای شي، خو که چېرته بازار ته یوازې د یوه شرکت (انحصاري شرکت) له لوري محصولات عرضه کیږي، په دې صورت کې ممکن نوموړی شرکت د قیمت د تعین ځواک هم ولري چې د تولید تر نهایی مصرف زیات وي. خو که چېرته اصلي شرایط داسې وي چې د انحصاري اموالو لپاره تقاضا نسبتاً لیږ ارتجاعیت ولري یعنې دا چې خلک د قیمت د تغییر او بدلون په وړاندې لږ حساسیت ولري، په دې صورت کې د اړوند بازار

قیمت تر هغه وخت لوړ وي چې تقاضا یې په نسبی توګه ارتجاعیت لرونکي وي.

دوهم روش: د قیمت یا قیمت ګذاري تیوري ده چې له تحلیل سره یې تړلې انګیزې د افرادو او شرکتونو په وړاندې قرار لر ي تر څو د بازار وضعیت په ښه توګه توضیح کړای شي.

د خپل فعالیت لپاره هر شرکت دوه ډوله اړیکې په نظر کې نیسي چې یو ډول یې د شرکت له داخلي اړیکو او بل ډول یې د شرکت له باندنیو اړیکو څخه عبارت دي.

د شرکت داخلي اړیکې د تولید د مصارفو، د تولید د عواملو د استعمال او داسې نورو په څېر کورني مسایل په بر کې نیسي ، خو باندنۍ اړیکې له شرکت سره د نورو شرکتونو د اړیکو، د دولت د سیاستونو، نړیوال بازار او داسې نورو په څېر یو لړ باندني مسایل په بر کې نیسي.

د شرکت د کورنیو دندو بحث له تولید سره تړاو لري او د ګټورتوب او موثریت په څېر یو لړ مفاهیم احتوا کوي چې ځواکمن او موثر فعالیت یې د صنعت په پراختیا او په ټولیزه سطحه په اقتصادي انکشاف باندې مثبت تاثیرات غورځوي.

د شرکتونو او اداراتو شتون د تولید د عواملو او روشونو په اړه د زیاتې همغږۍ له کبله دی چې د وخت په تېرېدلو سره یې تخصص ته لاره هواره کړې ده.

په پخوا وختونو کې د شرکت مالک او مدیر سره یو ول، خو د شرکتونو له پراختیا سره مالکیت له مدیریت څخه د ګوښې ځانګې په توګه معرفي شو.

د بازار جوړښت او د مالکیت څرنګوالي ته په کتنې سره شرکتونه بېلابېلې موخې تعقیبوي. ممکن دغه شرکتونه د خصوصي دولتي او یا عام المنفعه سکتور برخې وي چې هره یوه یې د ځانګړو موخو لپاره فعالیت کوي، خو په ټولیزه توګه ویلای شو چې دشرکت او تصدي نهایي موخه د زیات مفاد لاسته راوړل دي او دغه مقصد ته د رسېدلو لپاره په کار ده چې یا خو حداقل مصرف او یا حد اکثر درآمد او یا د دغو دواړو ترکیبي حالت ولري او په ورته زمان کې د بازار ډول او جوړښت په ښه توګه و پېژندلای شي او انحصاري، رقابتي او ازاد بازارونه په ښه توګه یو له بل څخه تفکیک کړای شي او هر ډول پرېکړه چې کوي، باید د بازار د شرایطو د تشخیص په اساس وي.

په پخوا وختونو کې نظر دا وو چې جوړښت په اداره او اداره په کړو وړو یا چلند باندې تاثیر کوي، خو په اوس وخت کې د ورته مقصد لپاره د جانبینو تر منځ اړیکه د دغه اصل په توګه منل شوې ده. یعنې یو تولید کونکی د نوښت یا صنعتي ابداع په مرسته مصرف را کمولای شي او په دې توګه خپل سیالان د سیالۍ له ډګر څخه ایستلای شي او که چېرته بازار انحصاري بڼه ولري، نو خپل پلانونه په داسې توګه طرحه کولای شي چې په ضمن کې د شرکت مفاد اکثر حد ته رسېدلای شي.

د صنعتي اقتصاد تعریف او مفهوم

مخکې له دې چې د صنعتي اقتصاد په تعریف او مفهوم باندې خبرې وکړو، په کار ده چې د صنعت په برخه کې یو څه وویل شي.

صنعت د ملي اقتصاد د یوه مهم او ستر سکتور په توګه د سږي سرعاید په لوړولو او د ملي عاید په اوچتولو کې ستر رول لري . همدا رنګه صنعت د تولید د یوه مهم سکتور په توګه مادي نعمتونه د عامه اړتیاوو د رفع کولو په موخه د خلکو په واک کې ورکوي او د تولید د وسایلو د تولید د اولیه موادو، د تولید له معدنی زیرمو څخه د خامو موادو د استخراج، د ثقیله او خفیفه صنایعو لپاره د ماشین آلاتو د تهیې، د ساختماني موادو د تولید، د انرژي په موخه د ماشینونو او مؤسساتو د تولید او د ملي اقتصاد د ټولو سکتورونو د وسایلو او تاسیساتو د تولید او اکمال په برخه کې رغنده رول او نقش لري.

صنایع برسېره پر دې چې د اقتصاد د مختلفو سکتورونو په برخه کې مهم رول لري، د ابتدایی، منځنیو او عالي تعلیماتو، صحي موسساتو، د درملو د تولید او داسې نورو په څېر د ټولنیزو او کلتوري موسساتو د خدمت او تجهیز د امکاناتو په برخه کې هم غښتلی رول لري.

د دې تر څنګ د صنایعو په انکشاف او د وارداتو په تعویض کې هم مهم رول لري او د یوه هېواد د تادیاتو او تجارت بېلانس مثبت لوري ته بیایي او له هېواد څخه د اسعارو د وتلو مخنیوی کوي.

همدا شان د یوه هېواد د اقتصادي، اجتماعي، سیاسي او دفاعی قدرت د تحکیم په برخه کې زیات رول لري.

صنعتي اقتصاد چې پخوا د اقتصاد د علم د یوې ځانګړې رشتې په توګه مطالعه کېده، نن ورځ تر ځانګړیو عناوینو لاندې له خورا اهمیت او ګټور توب څخه برخمن دی. صنعتي اقتصاد د تصدي اقتصاد له تحلیلونو او مډلونو څخه زیاته استفاده کوي او له همدغو تحلیلونو څخه د صنعتي شرکتونو په برخه کې هم استفاده کیږي.

صنعتي اقتصاد هم د بل هر اقتصاد په څېر له محدودو سر چینو څخه د زیاتې استفادې او یا زیات حاصل او غوره پایلې د تر لاسه کولو توصیه کوي.

صنعتي اقتصاد یا صنعتي اداره د کوچني یا میکرو اقتصاد په خلاف یوازې یوه موخه نه تعقیبوي، بلکې د څو مقاصدو د لاسته راوړلو هڅې کوي او تر ډېره ځایه د محدودیت د رفعه کولو هلې ځلې کوي، له همدې کبله د اقتصاد یوه فعاله رشته ګڼله کیږي. په دې برسېره له صنعتي شرکتونو سره په ټراو د هغوی د بېلابېلو اړخونو په اړه هم د نظري بحثونو او عملي جنبې عمق ته رسیږي.له کار او کسب، د عمومي مالکیت د قوانینو له کنټرول او داسې نورو سره په

تړاو د دولت او اقتصادي بازارونو سیاستونه په ژوره توګه مطالعه کوي.

همدا شان صنعتي اقتصاد د اولیګو پولیستي بازار په هکله هم زیات بحث کوي . په عمومي توګه د صنعتي اقتصاد په اړه د ملتونو د ثروت په نامه د کتاب له نشر کېدلو وروسته د کوچني اقتصاد اړوند تحلیلونو د هغو بازارونو د مختلفو جوانبو په هکله مطالعات پیل کړل چې ناکامل رقابت په کې حاکم و. همدغه لامل دی چې استیګلر (Stigler) صنعتي اقتصاد داسی توجیه کوي(صنعتي اقتصاد یوازې د اقتصاد د مجموعې پای نه دی، بلکې د قیمت له سنتي تیوري سره په یوه وخت کې یوځای دی).

خو اقتصاد پوهان د ادم سمیت د قیمت په تیوري باندې وفادار پاتې شویدي، ځکه صنعتي اقتصاد، د اقتصاد د یوې څانګې په توګه د اقتصاد پوهانو له لوري مطالعه کېږي. پورتنیو مطالبو ته په کتنې سره صنعتي اقتصاد د دریو اصلي موضوعی قوانیو په واسطه تعریف کېږي.

- د شرکتونو د رفتار، مقیاس او ادارې تعینونکي عوامل.

- د بازار جوړښت له هغو ټولو موضوعاتو څخه دی چې په صنعتي اقتصاد کې مطالعه کیږي.

د صنعت عمده او اساسي مشخصات

صنعت په حقیقت کې د انسانانو له لوري د اړتیاوو د پوره کولو په منظور د شیانو له استحصال او تغییر شکل څخه عبارت دې.

- صنعت د اقتصاد د علم یوه فعاله رشته ده چې د صنعتي شرکتونو ټول اړخونه تر تحقیق او څیړنې لاندې نیسي.

- د صنعت بله مشخصه دا ده چې د صنعت او صنعتي اقتصاد په سکتور کې د دولت سیاستونه تر مطالعې لاندې نیسي.

- د صنعت سکتور د ثقیله صنایعو، ماشیني صنایعو او سپکو صنایعو په برخه کې د صنعتي کېدلو او انکشاف مراحل پرله پسې توګه تعقیبوي.

- د صنعتي کېدلو یوه مشخصه د صنعت په مختلفو برخو کې د ماهر کار د ځواک، وړتیا او فن له منځته راوړلو څخه عبارت دی. په خصوصي صنعتي شرکتونوکې د انساني کار د ځواک د منځته راوړلو لپاره پانګه اچونه ګټوره نه ده، ځکه په خصوصي شرکتونو کې د تل لپاره د کار د انساني قوې د پاتې کېدلو یو مخیز تضمین شتون نه لري. خو په دولتي شرکتونو کې د کار د قوې په برخه کې

پانګه اچونه د پانګې اچونې غوره انتخاب ګڼل کیږي.

هغه مهم خصوصیات چې د صنعتي طرحو د کښلو لپاره په پراخه کچه بیانیږي، د (روزن اشتاین روډن) له نظره ، په بشپړه توګه له صنایعو سره تړاو لري چې د صنعت له مهمو بحثونو څخه دي.

د معاصرو صنایعو د مشخصاتو له لړ څخه یو هم د ټولو سکتورونو او ټولنې لپاره د مادي، تخنیکي، تولیدي وسایلو د مجددې، مسلسلې او بلاوقفه تولید اړتیا ده.

د لاسي تولیدي وسایلو سره د سترو ماشیني صنایعو توپیر.

صنعت له خپلې ابتداء څخه تر اوسه پورې د تدریجي انکشافي مراحل طی کړي دي. صنایع د خپل اصلي مفهوم له مخې د لاسي ماشین له کلمې څخه پیل شوي او د سترو ورځنیو صنایعو، مغلقې تکنالوژي او فابریکاتي مرحلې پړاو ته رسېدلې ده.

لومړني لاسي صنایع له سترو ماشیني صنایعو سره توپیر لري چې په لنډه توګه ترې یادونه کوو:

۱ – د لاسي تولید په صورت کې د تولید چارې په انفرادي توګه تر سره کیږي . په ورته کار ځای کې د پانګې تشکیل یوه معمولي موضوع ده، خو د کار سختوالی یې په مراتبو زیات دی.

د لاسي صنایعو په صورت کې د کار د استاد مهارتونه له یوه نسل څخه بل نسل ته لېږدول کیږي او د استاد شهرت د هغه په لاس د تولید شویو شیانو د کیفیت او جنسیت د ښه والي نمایندګي کوي. که چېرته په ورځنیو پر مخ تللیو صنعتي شرکتونو او فابریکو کې د کار وېش په ژوره او اساسي توګه شتون ولري، د کار سختوالی خپل ځای د سرمایې سختوالي ته پرېږدي ،یعنې په دې مرحله کې د کار تر عامل د سرمایې هغه زیات نقش لري او په دې توګه تولید هم په زیاته اندازه تر سره کیږي.

د کار وېش د کاري قوې د تولیدي ځواک او اړوند مهارت په بهبود او غوراوي کې ستر نقش لري. په یوه ټولنه کې په حرفه او مشاغلو باندې د کار وېشل هغه وخت حس کېدی شي چې د تولیدي فعالیتونو د جریان څرنګوالی د ځانګړو صنایعو په برخه کې مطالعه او ارزیابی شي. د مثال په توګه د سنجاق په څېر یو ساده صنعت په نظر کې نیسو، هغه کس چې په ورته برخه کې هیڅ ډول مهارت نه لري او په ورته صنعت کې له استعمالېدونکو ماشینونو سره هیڅ بلدتیا ونه لري، نو په یوه ورځ کې کم شمېر سنجاقونه تولید کولای شي، خو که چېرته له کوم بل روش څخه استفاده وشي، یا دغه کار فني کسانو ته وسپارل شي، نه یوازې دا چې ټول فعالیت د پاملرنې

وړ ګرځي، بلکې په دې فعالیت کې یو لړ نورې رشتې هم منځته راتلای شي.

په دې ترتیب چې یو کس سیم یا اوسپنیز تار په ځټک وهلو نری کړي، بل نفر یې مستقیم شکل ته وا ړوي، درېیم کس یې په مناسب سایز سره پرې کاندي، څلورم کس یې تېره کاندي او پنځم کس یې د سر د برخې په پلنولو سره کار ته اماده کاندي،نو ویل کیږي چې دغه ساده کار په پنځو مراحلو کې بشپړیږي. د بسته بندۍ کار یې بیا هم څو مراحلو ته اړتیا لري.

څنګه چې د یوه سنجاق د جوړولو مختلف مراحل نږدې اتلسو بېلابېلو عملونو ته اړتیا لري، نو شونې ده چې په ځینو کارځایونو کې د افرادو محدودیت احساس شي، په داسې حال کې چې په ځینو نورو کارخانو کې یو کس، دوه یا درې دندې په مخ بیایي.

د مثال په توګه په یوه کوچنۍ کارخانه کې چې ۱۵ نفره کارګر لري او هر یو یې یوه یا څو دندې په مخ بیایي، د ورځې په اوږدو کې ۶ کیلو سنجاقونه جوړوي چې هره کیلو یې ۹۲۰۰۰ سنجاقونه کیږي، په داسې حال کې چې که هر یو یې وغواړي په یوازې سر له کوم پخواني مهارت پرته په مستقله توګه د تولید مراحل تر سره کړي، څرګنده ده چې دومره سنجاقونه نه شي جوړولای لکه، پخوا چې دغه ګروپ په ګډه سره جوړول ، حتی د ورځې ۲۰ سنجاقونه هم نه شي جوړولای چې دغه پېښه د کار د وېش او مختلفو فعالیتونو د ترکیب پایله په ډاګه کوي.

په تولید کې دغه زیاتوالی چې د کار د وېش مستقیمه پایله ده، درې خصوصیات په ځان کې لري.

الف- د کارګرانو د مهارت د میزان لوړوالی.

ب- د وخت سپما چې په معمولي توګه د فعالیت په مختلفو برخو کې ضایع کیږي.

ج- د ماشینونو اختراع چې د تولید د کرښې مطابق، یوه کس ته د څو کارونو د تر سره کولو وړتیا ورکوي.

د کار د وېش په پایله کې د تولیداتو څو برابره زیاتوالی صورت مومي او هر فرد وړتیا تر لاسه کوي. هغه کار چې د تر سره کولو فرصت یې نه لري، نورو ته پریږدي. په ورته حالاتو کې افراد امکان تر لاسه کوي تر څو اضافی شمېر تولیدي شیان، د نورو د اضافی شیانو په مقابل کې مبادله کړي او په دې توګه د اړتیا وړ توکي د ټولنې د اقشارو تر منځ توزیع شي.

۲ – د لاسي صنایعو په کار ځایونو کې تولید معین محل او معینو مشتریانو ته اړتیا لري او فرمایش یې د کار په استاد باندې د پخواني اعتماد او د کار د اسنادو د پیرندګلوي له مخې

صورت نیسي، خو په هغه صنعت کې چې د فابریکې او پر مختللي صنتعي. شرکت په سطحه صورت نیسي، د مشتریانو حلقه یې پراخیږي او پلور یې له محلي او ملي پولو څخه تجاوز کوي او ځانته نړیوال شکل غوره کوي.

که څه هم د صنعت په پر مختللې مرحله کې زیاتره تولیدات د پخواني فرمایش په اساس صورت نه نیسي، خو بیا هم په ورته مرحله کې یو لړ تولیدات شته چې په کتلوي توګه یې صورت نه دی موندلی، بلکې په واحد او منفرد شکل د پخواني فرمایش له مخې تر سره کیږي، لکه لویې بیړۍ، الوتکې او داسې نور.

۳ - د لاسي صنایعو په یوه کار ځای کې د سرمایې مقدار کم، خو د کار شدت زیات وي چې البته دغه ټکی د کارګرو د زیاتوالي مفهوم نه لري، ځکه د کار وسایل ساده، بسیط، کوچني او ځیني وخت له ډېرو ساده ماشینونو څخه استفاده کیږي، خو په پرمخ تللیو صنعتي فابریکو او موسساتو کې نسبت دې ته چې تولید کتلوي شکل لري، تولید د مختلف النوعه نورمونو له مخې صورت نیسي او همدا شان د سرمایې شدت زیات وي او د کار وسایل په میکانیزه کېدلو برسېره اتوماتیک شکل هم اختیاروي.

۴ - د لاسي کار په یوه کار ځای کې ټولنیز روابط نسبتاً غښتلي وي. د کار استاد خپل شاګردان له هر قوم څخه نه انتخابوي، بلکې یوازې د خپلې کورنۍ غړیو ته د کار د تر سره کولو روزنه ورکوي، خو په ورځینو صنعتي شرکتونو او فابریکو کې د استخدام پروسه له فامیلي شکل څخه وتلې ده او د کارکوونکو او متصدیانو تر منځ اړیکې یوازې د قوانینو او مقرراتو له مخې تامینیژي.

په افغانستان کې هم لاسي صنایع له پخوا را هیسې مروج دې جې خورا اهمیت لري او تر اوسه هم د ملي اقتصاد په برخه کې موثر نقش لري، خو ماشیني صنایع تر اوسه پورې په افغانستان کې ابتدایي شکل لري. که څه هم زموږ هېواد د تولید د لومړنیو سر چینو، طبیعي سر چینو د کار د طبیعي عواملو له درکه یو غني هېواد دی، خو تخنیکي او مسلکي پوهې د کموالي له کبله له دغو امکاناتو سره سره د دغه هېواد و ګړي په بېوزلۍ او فقر کې ډوب دي . د دوی حالت د هغه کس له حالت سره ورته والی لري چې د سیند په غاړه له تندې مري او یا په رڼا ورځ په تیاره یا ظلمت کې ایسار شوې وي او د لمر له رڼا څخه استفاده نه شي کولای.

د ملي اقتصاد په برخه کې د صنعت عمده او اساسي نقش

په اوسني وخت کې صنعت او په مجموع کې ثقیل او خفیف صنایع نه یوازې دا چې د پرمختللیو هیوادونو په اقتصادي انکشاف کې ستر رول لري، بلکې مخ په وده هیوادونه هم هغه

پړاو ته رسېدلي دي چې د وروسته پاتې والي اصطلاح نه ور باندې اطلاق کيږي. په دې برسېره زياتره مخ په وده هېوادونه د صنعتي انکشاف په پايله کې د اقتصادي ودې هغه پړاو ته رسېدلي دي. چې د پرمختلليو او صنعتي هېوادونو په قطار کې ځای نيسي او دا د هغو تحولاتو پايله ده چې په دې وروستيو کلونو کې يې په مجموعي توګه د دغو هېوادونو اقتصادي جوړښت ته د صنايعو د ايجاد او پراختيا په بڼه نوی رونق ورکړی دی.

صنعت د توليد د مهم سکتور په توګه له تخنيکي مخې د ملي اقتصاد د ټولو سکتورونو لپاره مادي نعمات مجهز کوي او د کرهنې، ترانسپورټ، تجارت، ساختمان، مواصلاتو، مخابراتو او داسې نورو په څېر د ټولو اقتصادي سکتورونو د تخنيکي او اقتصادي سطحې له لوړ والي سره تړاو لري.

د صنعت سکتور د ټولنيز او اقتصادي انکشاف په موخه ، د ماشين الاتو په توليد برسېره د صنعتي سکتور د خامو موادو او ټولنيزې استهلاکي او مصرفي امتعې زياته برخه توليد او تهيه کوي.

د توليد د سطحې تخنيکي ارتقا او د ماشين الاتو په واسطه د ملي اقتصاد د ټولو سکتورونو تجهيز پخپله د اقتصادي ودې لامل ګرځي. دغه اهداف يوازې د صنعتي انکشاف په ترڅ کې ميسر کيدای شي.

د مثال په توګه، په ځينو اقتصادي سکتورونو کې د صنعت د يو لړ اثراتو يادونه کوو:

صنعت د تراکتور، تهريشر، کيمياوي سرې، درملو، کرنيز تحقيقاتي لابراتوار او داسې نورو په څېر پر مختللی سامان الات او اسانتياوې د کرنيز سکتور په واک کې ورکوي چې په خپل نوبت سره د کرنيزو محصولاتو د زياتوالي او اړوند سکتور د ودې او پر مختګ لامل ګرځي.

د ترانسپورټ او مواصلاتو د انکشاف په برخه کې د صنايعو نقش خورا اهميت لري چې ټول صنعتي او کرنيز محصولات، خام استخراجي مواد ، افراد او اشخاص له مواصلاتي خطونو څخه په استفادې سره د ترانسپورتي وسايلو د استعمال په واسطه په کم وخت او لږو مصارفو سره له يوه ځای څخه بل ځای ته انتقال کيدی شي، چې دا هم د صنعت د سکتور له لوري د ترانسپورت د سکتور په واک کې ورکول کيږي.

صنايع د تجارت د سکتور په برخه کې چې د ملي اقتصاد خورا مهم سکتور ګڼل کيږي ، هم غښتلی رول لري. ځکه د افرادو، کورنيو، شرکتونو او دولت اړتياوې د تجارت په واسطه دهغوی په واک کې ورکول کيږي چې د تجارت د ښه بهير لپاره بيا هم ټول تخنيکي امکانات د صنعت له لوري برابريږي.

صنعت نه يوازې د اقتصادي سکتورونو د مادي او تخنيکي تحکيم په برخه کې اساسي نقش

لري، بلکې د اقتصادي، ټولنيزو او فرهنګي برخو په ځېر د ژوند په نورو اړخونو کې هم ارزښتمند رول لري. په مخ پر وده هېوادونو کې د اقتصادي ژوند اساس یوازې په کرهنې، مالدارۍ او خفیفه لاسي صنایعو باندې متکي دی.

په اوسني وخت کې په زیاتره هېوادونو کې د جغرافیایی او طبیعي شرایطو، له سر چینو څخه د استفادې دځرنګوالي، له انساني قوې څخه د استفاده کولو د طرز، د اقتصادي سیستم د ډول او د دولتونو د اقتصادي سیاست له مخې په هېوادونو کې د صنعت د متفاوت نقش او توسعې شاهدان یو. ځکه هغه مخ پر وده هیوادونه چې د جنګ او طبیعی حوادثو په ځېر یې لړ موانع او محدودیتونه در لودل، نسبتاً نا ارامه هیوادونو ته یې زیاته صنعتي وده تر لاسه کړه.

څنګه چې په (۱۸-۱۹)پیړۍ کې د صنعت اساس د پرمختللیو هیوادونو له لوري ایښودل شوی دی، او له بل لوري مخ په وده هېوادونو د اقتصادي پرمختګ په موخه خپله ټوله پاملرنه په صنعتي وده باندې متمرکزه کړېده، سره له دې چې پر مختللي هېوادونه یا د صنعت وارثان د مخ په وده هیوادونو له ورته هڅو سره تضاد لري، خو له دې سره سره مخ پر وده هیوادونه هڅه کوي تر څو دغه فاصله را کمه کړي او هېوادونه یې په صنعتي هیوادونو باندې بدل شي تر څو خپلې سر چینې په کار واچوي، د خود کفایي مرحلې ته په رسېدلو سره د نورو له احتیاج نه خلاصون و مومي چې په ترڅ کې یې سیاسي استقلال هم تامین کیدای شي.

دې ټکي ته په پام سره چې د وروسته پاتې هېوادونو په اقتصادي او ټولنیز چاپیریال کې خورا نامساعد عوامل شتون لري، خو له دې سره سره اړوند دولتونه هڅه کوي تر څو په دې مورد کې له موثرو سیاستونو او پالیسیو څخه په استفادې سره ګام په ګام د ترقي او پرمختګ موخې تعقیب کړي.

هغه څېړنې چې په دې برخه کې د ملګرو ملتونو د ټولنیزې ادارې له لوري تر سره شوې، څرګندوي چې د نړۍ زیاتره ولسونو دخپلې پاملرنې او توجه زیاته برخه د صنعتي پرمختګ لور ته سوق کړې ده. دا په دې معنا نه دی چې ګواکې هغوی د نورو سکتورونو په برخه کې له غفلت څخه کار اخلي، بلکې هڅه کوي چې صنعت او کرهنه یې هم پر موازي توګه په مخ ولاړه شي.

پورتنیو ټکیو ته په کتنې سره ویلای شو چې په یوه ټولنه کې د صنعت د تولید ځواک د هغې ټولنې د تکامل او ترقي تر ټولو غوره شاخص یا متمایزه نښه ده.

د هېواد په وارداتي تعویض او د تجارت د بېلانس په تقویه کې د صنعت رول

ټولنیز محصولات چې په یوه معینه دوره، معمولاً یوه کال کې په یوه هېواد کې تولیدېږي،

یو مقدار یې د صادراتو تر عنوان لاندې باندنیو هېوادونو ته استول کیږي او د دغو محصولاتو د معادل ارزش په عوض کې د تجارت د بېلانس د ماذاد په نامه هیواد ته پولي جریان صورت نیسي چې په پایله کې یې د یوه هېواد ثروت زیاتوالی مومي.

برعکس هېواد ته د باندنیو هېوادونو وارد شوي محصولات د وارداتو په نامه یادیږی چې د ارزښت د معادل عوض په توګه یې د هېواد له دارایي څخه تادیه صورت نیسي چې دغه پېښه د تجارت د کسر په نامه یادیږی.

نو په دې اساس د صادراتي او وارداتي اقلامو، اموالو او خدمتونو تر منځ توپیر چې په پیسو باندې افاده کیږي، د تجارت د بېلانس په نامه یادیږی. دغه توپیر ممکن مثبت او یا منفي شکل ولري. که چېرته د تجارت بېلانس مثبت شکل ولري، د تجارت دماذاد په نامه او که منفي شکل ولري د تجارت د کسر په نومونو یادیږی. یعنې که چېرته په یوه معینه دوره کې د صادراتو کچه د وارداتو تر هغې لوړه شي، دغه حالت د تجارت د ماذاد په نامه او که د وادراتو کچه د صادراتو تر هغې لوړه شي، نو د تجارت د کسر په نومونو یادیږی چې په تناسب یې د مملکت له دارایي څخه باندني هیواد ته پولي جریان صورت نیسي او د همدغه کسر په اندازه په ملي ثروت کې کموالې را منځته کیږي.

که چېرته د یوه هیواد صادرات او ورادات سره مساوي وي، نوویل کیږي چې د هیواد د تجارت بېلانس د صفر په حالت کې قرار لري او په خارجي تجارت کې یې تعادل شتون لري

د وارداتو د تعویض په برخه کې د صنعت د نقش او رول په هکله ویلای شو:

کوم هیوادونه چې له صنعتي رشد او انکشاف څخه برخمن دي او صنعتي وړتیا یې تر لاسه کړې ده، له خپلې داخلي اړتیا څخه اضافي محصولات باندنیو هیوادونو ته صادروي چې په وارداتو باندې د صادراتو عوض کول کنټل کیږي . ورته بهیر د یوه هیواد د تجارت د تقویې او ماذاد لامل ګرځي او په بدل کې یې هیواد ته باندني اسعار واردیږی چې په خپل نوبت سره د تجارت په ښه والي کې خورا مثبت رول لري او په ورته زمان کې د اسعارو له دغه جریان څخه په کور د ننه د مجددې سرمایه ګذارۍ په توګه استفاده کیږي.

د لومړي څپرکي د مطالبو لنډیز:

د دغې مجموعې په لومړي څپرکي کې هغه مطالب او موضوعات را غونډ شوي چې د صنعتي اقتصاد د تنکیو زده کوونکو لپاره اړین ول چې په دې ځای کې یې په لاندې ډول لنډیز کیږي.

لکه څنګه چې د هر علم موخه او موضوع تر زده کولو د مخه د هغه علم د تاریخ او ریښې په هکله معلومات لرل اړین بلل کیږي، همدغه لامل دی چې موږ هم په لومړي سر کې د صنعتي اقتصاد تاریخچې ته سر ور ښکاره کړ چې په ضمن کې مو د صنعتي اقتصاد د فعالیت له محدودې او قلمرو څخه هم یادونه وکړه.

د تعریف او مفهوم په برخه کې مو د اقتصاد د علم د یوې ځانګړې رشتې په توګه د استهلاکي محصولاتو د تولید د څرنګوالي، تولید، د لومړنیو تولیدي موادو د استخراج، د خدمتونو د وړاندې کولو، د دولت او اقتصادي بازارونو د سیاستونو او داسې نورو په څېر دصنعتي اقتصاد د اړوند موضوعاتو په هکله لنډ بحث وکړ.

د صنعتي اقتصاد د مشخصاتو، او له سترو ماشیني صنایعو سره د سپکو لاسي صنایعو توپیر په ګوته کول او د کار له ورځني وېش څخه یادونه، د دغه څپرکي دوهم مهم بحث ګڼل کېده. د اقتصادي پراختیا او د اقتصاد په نورو اړوندو سکتورونو باندې د صنعتي اقتصاد د مثبتو اثراتو یادونه هم وشوه او په دې   و پوهېدو چې د صنعتي اقتصاد له کبله د یوه هیواد صادرات زیاتوالی مومي او په وارداتو باندې د هغوی تعویض، هیواد ته ذاتی ګټې ور په برخه کوي ، البته په دې برخه کې وویل شول چې د ورته تعویض په ترڅ کې د یوه هیواد د تجارت بېلانس غښتلی کیږي او د صادراتو په بدل کې هیواد ته را بهېدونکي باندني اسعار د مجددې سرمایه ګذاري لپاره مناسب شرایط برابروي چې په خپل نوبت سره د ملي اقتصاد د بهبود او پراختیا لامل ګرځي.

د ملي اقتصاد د اساسي سکتور په توګه صنعتي اقتصاد د تیرې د تراشلو له دوې څخه (چې نژدې ۱،۸ میلیونه کاله سابقه لري) تر اوسه پورې خورا پېچلې او له خنډونو ډکه لار طی کړی ده چې په تدریجي توګه یې ساحې او اهمیت پراختیا موندله. دا هم و ویل شول چې د اقتصاد دغه رشته په بېلا بېلو هیوادونو کې په مختلفو نومونو سره یاده شوه، چې په امریکا کې د (صنعتي اداري) او په اروپا کې د(صنتعې اقتصاد) نومونه یادولای شو.

په عمومي توګه د صنعت وده د وارداتو په تعویض، د تجارت په وده او د تادیاتو د بېلانس په ښه والي کې مهم رول لري او مخ په وده هیوادونو ته د اقتصادي ضعف په وړاندې اقتصادي سېک ورکوي او په هیوادونو کې د اقتصادي، اجتماعي او سیاسي ځواک د تحکیم له مخې خورا مهم رول لوبوي. په صنعتي اقتصاد کې هم د اقتصاد د نورو څانګو په څېر په دې ټینګار کیږي چې له محدودو سر چینو څخه دې زیاتې اړتیاوې پوره شي.

صنعتي اقتصاد تر ډېره ځایه د میکرو یا کوچني اقتصاد له موډلونوڅخه استفاده کوي، خو د میکرو د اقتصاد پر خلاف یوازې د یوې موخې د تعقیب هڅه نه کوي، بلکې د یو لړ موخو د تر

لاسه کولو توصیه کوي، نو په دې توګه ویلای شو چې صنعتي اقتصاد، د اقتصاد د علم یوه فعاله څانګه ده.

د دغه څېرکي د موضوعاتو د څېړلو په پایله کې ویلای شو چې د صنعتي تولیداتو د تولید ځواک، د جوامعو د ترقۍ او تکامل تر ټولو غوره شاخص ګڼل کیږي.

د لومړي څپرکي پوښتنې

د اوسپنې د کشف کېدلو او د هغې ویلې کېدلو د صنعت په تحول کې څه رول درلود او په لومړي ځل له فلزاتو څخه په کومه برخه کې استفاده وشوه؟

۱- د تیږو تراشل په کومه دوره کې دود شول او دانسانانو په ژوند کې یې څه نقش درلود؟
۲- صنعتي انقلاب د لومړي ځل لپاره په کوم هیواد کې ظهور وکړ او په ټولنه باندې یې څه اثرات و شیندل؟
۳- صنعتي اقتصاد په نورو کومو نومونو سره یادیږی؟
۴- صنعتي اقتصاد کوم روشونه یا میتودونه مطالعه کوي؟
۵- صنعتي اقتصاد تعریف کړئ؟
۶- صنعتي اقتصاد د د ولت کوم ډول سیاستونه په نظر کې نیسي؟
۷- د صنعتي اقتصاد عمومي بحث د کوم ډول بازار ونو په هکله دی؟
۸- د صنعت اساسي مشخصات بیان کړئ؟
۹- له ماشیني صنایعو سره د لاسي کارګاه توپیر په ګوته کړئ؟
۱۰- د کار وېش، د کار په ښه والي کې څه نقش لري؟
۱۱- صنعت د ملي اقتصاد په نورو سکتورونو باندې څه ډول تاثیرات لري؟
۱۲- د یوې ټولنې د تکامل تر ټولو غوره شاخص څه شی دی؟
۱۳- په مخ په ودې هیوادونو کې د اقتصادي ژوند اساس د اقتصاد په کومو برخو باندې متکي دی؟
۱۴- د تجارت ماذاد او کسر واضح کړئ؟
۱۵- د تجارت د بېلانس په تقویت کې صنعت څه رول لري، واضح یې کړئ؟

په صنعتي شرکتونو کې د تولید عملیه

ټولیزه موخه:
په بشپړه توګه د تولید د ارزښت او مفهوم پېژندګلوي

د زده کړې موخې: له محصلینو نه تمه کیږي چې د څپرکي له ختمېدلو وروسته د لاندې مواردو په هکله معلومات تر لاسه کړي:

- د تولید د ارزښت او مفهوم په هکله د بشپړو معلوماتو لرل.
- د تولید د تیوري په هکله معلومات او له شکلونو سره جوخت د تولید د تابع په هکله معلومات لرل.
- د تولید په هکله د پراخو او لنډو معلوماتو لرل.
- د صنعتي تولیداتو د پلان ګذارۍ او د هغوی د اشکالو په هکله معلومات لرل.
- د اساسي، اجرایوي تخصصي پروګرامونو په هکله معلومات لرل.

تولید او صنایع

انسان د خپل ژوند د بقا په موخه بېلا بېلو توکو او خدمتونو ته اړتیا لري چې دغه شیان د یوې ټولنې د تکاملي بهیر د درجې له مخې یو تر بله توپیر لري چې د مادي غوښتونو په نامه یادیږي.

انسان د خپلو دغو اړتیاوو د پوره کولو په موخه مجبور دی چې په تولید لاس پورې کړي.

د دې لپاره چې انسان تولید و کاندي، باید چې کار وکړي. په دې توګه دغه تولید د انسان د کار او فعالیت هغه ساحه په بر کې نیسي چې موخه یې د انساني ژوند د اړینو توکو منځته راوړل وي. بشري ټولنه نه شي کولای له تولید نه پرته شتون ولري. بشري جوامع بدلون مومي، راتلونکي نسلونه د تېرو نسلونو ځای نیسي، اقتصادي سیستمونه تغییر خوري ، خو تولید د تل لپاره د بشري ټولنې د لازمي اړتیا په توګه په خپل حال پاتې کیږي.

لکه څنګه چې بشري ټولنه له مصرف څخه صرف نظر نه شي کولای، په همدې توګه نه شي کولای تولید متوقف کړي. په دې ځای کې اړتیا لیدله کیږ ي چې د تولید تیوري او توابع په لنډه توګه بیان شي.

الف- د تولید تیوري:

د تولید تیوري د عرضې له موضوع سره سروکار لري. د عرضې او تقاضا له ترکیب څخه د شیانو قیمت تعین کولای شو. د تولید تیوري نه یوازې د شیانو د قیمت په برخه کې ، بلکې د عواملو د قیمت، د سر چینو د تخصیص او د عاید د توزیع په برخه کې هم مهم رول لري. همدا شان، دغه تیوري له ځینو اړخونو څخه د تقاضا له تیوري سره ورته والي یا مشابهت هم لري. د تقاضا په تیوري کې یو مصرف کوونکی فرد د یوه اقتصادي واحد په توګه فرض کیږي ، دغه مصرف کونکی خپل عاید په هغه ډول مصرفوي، تر څو د خپلو اړتیاوو په برخه کې تر ټولو لوړ رضایت تر لاسه کړي او خپل مطلوبیت اعظمي حد ته ورسوي.

لوړ حد ته د تولید د رسولو په موخه یو شرکت له سر چینو څخه د پیسو په توګه استفاده کوي. د تولید تیوري تر ډېره ځایه د شیانو له عرضې سره سروکار لري او څرګنده ده چې د یوه توکي عرضه د تولید له مصارفو سره تړا لري چې د تولید لګښت هم له دوو عواملو سره اړیکه لري.

- د عواملو او حاصلاتو تر منځ فزیکي اړیکه.

- د عواملو قیمت.

د تولید د عواملو او حاصلاتو تر منځ اړیکه د تولید مصارف تعینوي او د عواملو اوحاصلاتو تر منځ همدغه اړیکه ده چې د تولید د تیوري اصلي موضوع تشکیلوي.

په بل عبارت: د تولید تیوري د تولید له فزیکي قوانینو سره تړاو لري.

تولید په حاصلاتو باندې د بدلون اړتیا لري چې د عامل او حاصل تر منځ دغه رابطه د تولید د تابع په نامه یادیږي.

د تولید د تیوري پایله د تولید د تابع مطالعه ده. د تولید د عواملو په تغییر سره د تولید

مقدار هم تغییر کوي.

د تولید د تیوري اهمیت په دې کې دی چې له یوه لوري د تولید د مصرف او مقدار تر منځ د اړیکې اساس څرګندوي او له بل لوري د تولید د عواملو لپاره د شرکت د تقاضا د تیوري بنسټ څرګندوي.

د تولید مصارف، د محصولاتو د عرضې بهیر اداره کوي او له تقاضا سره یو ځای د محصول قیمت هم تعینوي. څنګه چې د تولید د عواملو قیمت د تولید په مصرف باندې تاثیر کوي، نو د تولید د عواملو لپاره تقاضا د هغوی د عرضې تر څنګ د هغوی قیمت هم تعینوي.

د تولید تیوري د شرکت د تیوري لپاره خورا اهمیت لري. د شرکت تیوري له دې سره تړاو لري چې، په کومه اندازه تولید تر سره شي، ترڅو د شرکت مفاد اعظمي حد ته ورسیږي. د شرکت یا تصدي په اقتصاد کې د تولید تیوري د تولید دعواملو د نسبي قیمتونو د تیوري لپاره له فوق العاده اهمیت څخه برخمنه ده. په همدې توګه د تولید تیوري دملي اقتصاد لپاره هم د اهمیت وړ ده.

ب - د تولید تابع:

د تولید تابع د نهایي مطلوبیت د نزولي کېدلو قانون تشریح کوي. په بل عبارت د اقتصادي موضوعاتو د وړاند وینې په موخه د عرضې او تقاضا اړیکې ته د تولید تابع ویل کیږي.

هغه اړیکه چې له کبله یې یو متغیر بدلون په بل متغیر باندې اثر واچوي، د صنعتي اقتصاد په اصطلاح کې تابعي اړیکې بلل کیږي.دغه تابعې اړیکې کولای شي په عرضه او تقاضا باندې د قیمت د اثر او یا په اقتصادي ودې باندې د ټولنې د ودې د اثر څرګندونه وکړي. دغه تابعې اړیکې د ګراف یا د معادلاتو دجدول په واسطه بیانیږي، خو د موضوع د ساده ګۍ په موخه تر ډېره ځایه له معادلاتو څخه استفاده کیږي. ځکه په یوه زماني نقطه کې شونې ده چې څو عوامل په نظر کې و نیول شي.

د تقاضا اړیکه په لاندې ډول لیکلای شو:

$D_d = f(p)$ په پورتنۍ معادله کې درې عناصر شتون لري. لیوالیتا لرو، پوه شو چې د تقاضا مقدار (D_d) په څه ډول په قمیت کې د تغییر (p) له امله متاثر کیږي. په بل عبارت: تقاضا له قیمت سره تړاو لري، نو په دې اساس د(D_d) اصطلاح اړوند یا تړلی متغیر بلل کیږي. ځکه په هغه (D_d)کې تغییر راتلل په قیمت (p)کې له تغییر راتلو سره تړاو لري او د (p)متغیر قیمت مستقل دی او (f)د تابع نمونه ده.

په دې توګه پورتنۍ معادله په داسې ډول تعریف کولای شو چې : (د تقاضا مقدار د قیمت تابع دی).

د تولید دتابع اصطلاح د عامل او حاصل تر منځ د فزیکي اړیکې شتون په ګوته کوي . په دې ځای کې په شرکتونو کې د تولید د عواملو د شاملو سر چینو لپاره د عوامل کلمه کارول شوې ده، او د تولید کلمه د شیانو او خدمتونو په تولید پورې اړه لري.

(فرکسن) د تولید تابع دا ډول تعریف کوي: شته تکنالوژي او د مهارت فعلي وضعیت ته په کتنې سره،د تولید تابع له هغه جدول څخه عبارت دی چې د عواملو له یوې مجموعې څخه د تولید اکثر مقدار ترلاسه کولای شي.

(استګلر) د تولید تابع د اقتصاد پوهانو د فني پوهې په دود لنډوي.

معمولاً د تولید تابع د ریاضي په شکل افاده کیږی چې په لاندې ډول لیکل کیږي:

$$Q = f(a, b, c....)$$

Q د (… c, b, a) په څېر د شیانو د عواملو ښودونکې ده. د Q تولید شوی مقدار د زمان په هر واحد کې د (… c, b, a)مقدار سر چینو تابع ده چې د شرکت په واسطه په هر زماني واحد کې تر استفادې لاندې نیول کیږي.

د تولید تابع معمولاً د یوه ګراف په شکل لیکل کیږي چې دوه ابعاده لري. په اړوند متغیراتو یا Vriables کې تغییر یا Variation یا خو له منحني سره یو ځای ښودل کیږي او یا د تولید د تابع له منحني سره یو ځای ښودل کیږي.

الف شکل د c ,bمقادیرو له ثابت فرض کېدلو سره د تولید او کار د قوې تر منځ اړیکه په ګوته کوي.

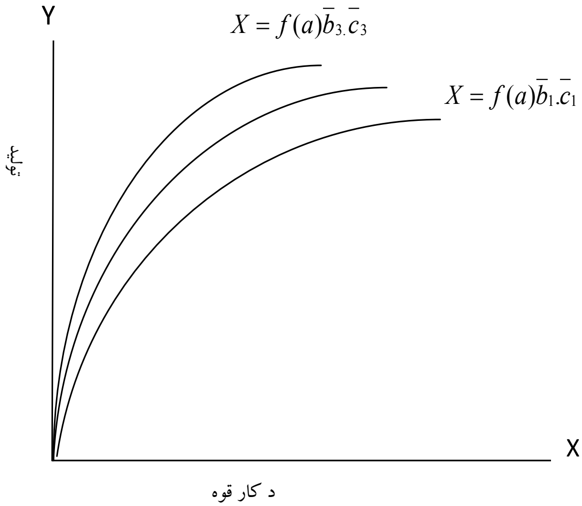

شکل الف

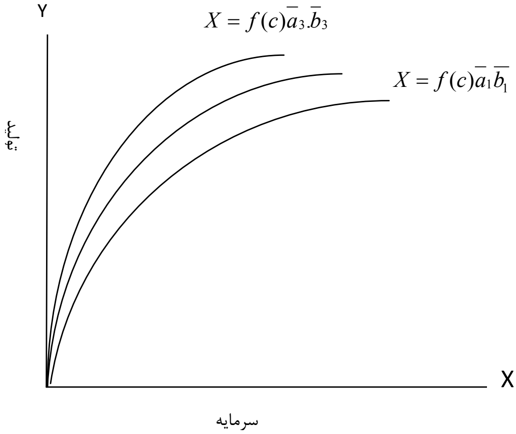

شکل ب

(ب) شکل د کار د قوې او ټولو عواملو له ثابتوالي سره د تولید او سرمایې د مختلفو مقادیرو تر منځ اړیکه په ګوته کوي.

په (الف) شکل کې د کار د قوې له زیاتوالي او د ټولو متغیرو له ثابتوالي سره تولید زیاتوالی مومي او موږ د منحني په طول کې حرکت کوو، که چېرته د کارګرو مقدار، سرمایه او نور متغیرات یعنې c, b , a زیاتوالی وکړي،بیا هم د تولید دتابع منحني پورته لور ته انتقالیږي.

په (ب) شکل کې تولید د سرمایې تابع فرض شویدی او نور ټول متغیرات ثابت فرض شوي دي، یعنې تولید د سرمایې تابع دی، خو که چېرته له سرمایې څخه پر ته نور متغیرات تغییر وکړي، بیا هم تولید تغییر کوي او د تولید منحني پورته لور ته خوځیږي.

د تولید د تابع په مورد کې دوو موضوعاتو ته کلکه پاملرنه کیږي:

لومړي دا چې د تولید تابع په یوه معینه زماني مقطع پورې اړه لري او د وهم دا چې دغه تابع د تکنالوژي د وضعیت له مخې تعینیږي ،یعنې کله چې تکنالوژي پرمختګ کوي، د تولید تابع تغییر کوي.

په اقتصادي تیوري کې د تولید یا عواملو او حاصلاتو دوه ډوله تابعي اړیکې لرو. الف – کله چې د تولید ځینې عوامل ثابت او ځینې یې متغیر وي، د عامل او حاصل دغه ډول اړیکه د متغیراتو د نسبتونو د قانون اصلي موضوع جوړوي . که په لنډ مهال کې ځینې عوامل ثابت وي، د متغیراتو د نسبتونو قانون د لنډ مهاله تولید له تابع سره اړیکه نیسي.

ب- موږ هغه وخت د تولید تابع مطالعه کوو چې د تولید ټول عوامل متغیر وي. دغه موضوع د (بهره به قیاس) د قانون موضوع ده. څنګه چې په اوږده مهال کې ټول عوامل تغییر کولای شي، نو (بهره به قیاس) مسله هم د اوږد مهاله تولید تابع ګرځي.

تولید د پراخ مفهوم له مخې:

تولید د هغه د وسیع مفهوم له مخې د امتعې او خدمتونو د منځته راوړلو په موخه د تولید د عواملو له هر ډول ترکیب څخه عبارت دی. دغه اصطلاح تر ډېره ځایه په ملي اقتصاد کې معمول ده چې د تهیې او تولید یا تمویل او پلور په څېر، د صنعتي شرکت ټولې دندې په بر کې نیسي.

په هغو صنعتي شرکتونو کې چې تر ډېره ځایه ماشین او تخنیک په کي د انسان ځای نیولای وي او له بله لوري زیاته سرمایه ګذاري په کې تر سره کیږي، دغه وضعیت پخپله د مصارفو او لګښتونو په کموالي کې رغنده رول لري او د في واحد تولید د مصرف د کموالي له امله د صنعتي شرکت د مفاد د زیاتوالي لامل ګرځي.

تولید د محدود مفهوم له مخې:

کله چې په صنعتي شرکتونو کې تولید د هغه د محدود مفهوم له مخې مطالعه کیږي، باید لاندې ټکي په پام کې و نیول شي.

الف- په ابتدایي او استخراجي شرکتونو یا فعالیت ځایونو کې د خامو موادو استحصال.

ب- په تولیدي شرکتونو کې د محصولاتو تولید.

ج – د خامو موادو په کار اچول او په محصولاتو باندې د هغوی د شکل بدلول چې د ارزښت د زیاتوالي لامل ګرځي.

د – د شرکتونو په واسطه د خدمتونو اجرا کول.

تولید د ښه محدود مفهوم له مخې:

د هغه د ښه محدود مفهوم له مخې تولید محض له تولید څخه عبارت دی چې د بشرې اړتیاوو د رفع کېدلو په غرض د شیانو د ایجاد او منځته راوړلو په موخه د اقتصادي او تخنیکی امورو د ترکیب یا انضمام له کبله صورت نیسي. له دې تعریف څخه پایله تر لاسه کیږي چې تولید اقتصادي او تخنیکي جنبه لري چې له تخنیکي او اقتصادي ظرفیتونو څخه استفاده کول، د مصارفو ، مولدیت ، د صنعتي شرکت د بقا او مفاد د اړتیا له نقطه نظره د تولید د عواملو غوره ترکیب مسایل یې اهیمت لري.

په اخري لسيزو کې د علم او تخنيک د ګړندي پرمختګ له امله صنعتي شرکتونو او فابريکو ايجاب کړه چې د توليد پروسه دې د اقتصادي پرنسيبونو له مخې صورت ونيسي، تر څو يې په پايله کې د صنعتي محصولاتو کيفيت او کميت بهبود يا ښه والي و مومي.

د صنعتي توليداتو پلان:

د يوه اقتصاد مهمې برخې د صنعت، کرهنې او خدماتو د سکتورونو په څېر يو شمېر اقتصادي څانګې په بر کې نيسي چې د يو لړ مصارفو په بدل کې د شيانو او خدمتونو د تهيې په بنه د راتلونکې اړتياوې تامينوي. د صنعتي توليداتو د عملي کېدلو لپاره ضروري ده چې د توليد د ظرفيت مطابق يو منظم پلان طرحه او عملي شي.

د توليد پلان ګذاري په حقيقت کې د توليدي پروسې او د هغې د تطبيق طرحې يا پلان ګذاري امتزاج دی. دغه موضوع بيا هم د توليد لپاره د اړينو عواملو او توليدي جريان پلانګذاري احتوا کوي.

د پلانګذاري څانګړي عناصر په حقيقت کې د پلانونو يوه مجموعه تشکيلوي چې په يوه برخه کې يې تير وتنه په نورو ټولو برخو کې د پلان تطبيق له ګواښ او خطر سره مخ کوي.

د پلان ګذاري په واسطه برنامه يا پروګرام تثبيت کيږي چې له مخې يې په يوه معينه دوره کې د صنعتي شرکت له لوري د توليد کېدونکو شيانو د مقدار او ډول په هکله تصميم نيول کيږي.

په عمومي توګه د پلور پلان د توليدي پلان اساسي برخه تشکيلوي. که چېرته د پلور په پلان کې د کميت او کيفيت له نظره صنعتي محصولاتو ته د مستهليکينو اړتياوې تثبيت نه شي، د ګدام ، لېږد را لېږد او داسې نورو په څېر د يو لړ مصارفو د زياتوالي لامل ګرځي او له اقتصادي نظره صنعتي شرکت متضرر کيږي.

په صنعتي شرکتونو کې د محصولاتو د پلور او توليدله پلان سره په تړاو لاندې موضوعات په نظر کې نيول کيږي.

الف – د توليدي حجم د غوره ودې په موخه د غوره شرايطو تامين.

ب – د توليد دپروسې دوامدر او بلاوقفه بهير.

ج – د صنعتي محصولاتو د کيفيت لوړ ول.

د- د ټولنې لومړنيو اړتياوو ته د کتنې له مخې د امتعې ښه والي.

په صنعتي شرکتونو کې د توليد عملي پلان، د توليد د عواملو په برخه کې پلان ګذاري، د توليد د عملي پلان او د مالي چارو د پلان له تهيې څخه عبارت دی.

له زماني نقطه نظره د صنعتي شرکتونو په شمول د ټولو شرکتونو پلان ګذاري یا د پلان طرحه په لنډ مهاله، منځ مهاله او اوږد مهاله برخو وېشل کیږي، چې د صنعتي شرکت د موخو او ستراتیژۍ له مخې پټیيل کیږي. د هر ډول پلانګذارۍ اساس او بنیاد د شته او راتلونکو ستونزو له تشخیص او تحلیل او د هغوی د حل د امکانانو له لټون څخه عبات دی، نو په دې توګه پلان ګذاري یو موخه نه، بلکې پټېل شوې موخې ته د رسېدلو وسیله ده.

د یوه صنعتي شرکت پلان هغه وخت موثر او د تطبیق وړثابتېدلای شي، چې د تولید له عواملو، د دولت له سیاستونو، د پیسو او سرمایې د بازار له سیاستونو، د بازار د ډول او وضعیت له مطالعې، د پلور د بازار او اړتیاوو له تشخیص سره په تړاو د ټولو داخلي او خارجي سر چینو په هکله هر اړخیز معلومات ولري.

بالاخره د صنعتي پلانګذارۍ اهمیت په دې کې نغښتی، تر څو د صنعتي شرکت د ساختمان او تشکیلاتو د څرنګوالي، د مختلفو تولیدي رشتو دتنظیم ا و دکار د وېش، د تمویل د پانګې د سر چینو د تهیې، له مناسبې تکنالوژۍ څخه استفاده کول،د تولیدي سر چینو او تولیداتو تر منځ د مناسب تناسب د تثبیت او اقتصادیت په څېر د صنعتي تولیداتو ټول پرواګرام، کاري او عملي بهیر په کې څېړل   شوی وی.

د مرکبو تولیداتو پلانګذاري:

دغه ډول پلانګذارۍ په یوه تولیدي صنعتي واحد کې چې له یوه محصول څخه زیات شیان تولیدوي، د تولیدي مقدار پټېيل ، د مختلفو محصولاتو حجم ته په کتو سره د مختلفو کار ځایونود تولیدي ظرفیت او لومړنیو یا خامو موادو ته لاس رسي او د پلور د قیمت له مخې د محصولاتو د تمام شوي قیمت دتخمیني وړاند وینې په څېر د یو لړ موضوعاتو د شننې له مخې تر سره کیږي. دغه موضوع د یوه شرکت یا تولیدي یونټ یا واحد د فعالیت د پیل ابتدایي او اصولي دنده شمېرل کیږي، خو هغه صنعتي شرکتونه چې ګڼ شمېر محصولات تولیدوي،لکه د موټر وجوړولو شرکت چې د بار وړلو، د ښاري موټرو، مینوبوسونو، سرویس موټرانو او لویو بار وړونکو موټرو په څېر کوچني او ستر موټر جوړوي، یا د برقي وسایلو د تولید کارخانه چې مختلف برقي وسایل جوړوي، د خپلو محصولاتو د تقاضا د حجم د وړاند وینې لپاره د پخوانۍ تقاضا په څېر د هغو ټولو اقتصادي عواملو له احصایې څخه استفاده کوي چې په تقاضا باندې اثر کوي.

د محصولاتو د پلور قیمت اوتمام شد مصارف هم د صنعتي حسابدارۍ د ځانګړو روشونو له مخې مشخص کیږي. په ورته حال کې په کار دی چې د محصول په اړه   د صنعتي دستګاوو او اړوند ماشین الاتو بالقوه ظرفیت په ابتدایي مراحلو کې مشخص شي.

د هغوی د غوره تخمین په موخې د کار او وخت د ارزیابۍ، د تولید د تخنیکي جریاناتو د اصولو

او برسي په څېر د صنايعو د انجنيري له ميتودونو څخه استفاده کول غوره لاره ده. وروسته له دې چې توليدي ظرفيت، د لومړنيو موادو تعين، د يوه واحد توليدي محصول په توليد کې د اړتيا وړ مقدار کاري قوه او داسې نور فکتورونه ارزيابي شي ، کولای شو هغه د مرکب توليد په پلان ګذارۍ کې شامل کړو.

معمولاً مرکب توليد له دوو ليد لوريو څخه تر مطالعې لاندې نيول کيږي:ـ

١ – توليدي ترکيب يا د توليد بېلا بېلې سر چينې.
٢ – د يوه معين محصول د توليد په موخه د بېلا بېلو لمړينو موادو امتزاج يا ترکيب.

ځنګه چې د ورته خامو موادو د ترکيب ډول سره يو شان نه دی، نو له دې کبله په کار دی چې د يوه مورد نظر توکي د توليد لپاره د خامو موادو مختلف مقادير يو تر بله ممزوج يا ګډ کړل شي او په پايله کې متفاوت مصارف را منځته شي.

په دې صورت کې په پلان کې هغه ډول ترکيب په نظر کې نيول کيږي چې د خامو مصرفي موادو مجموعي قيمت اقل حد ته و رسيږي. په بل عبارت بايد و ړاند وينه وشي چې له هرې خامې مادې څخه کوم مقدار يې مصرف شي ، تر څو د نظر وړتوکي د منځته راوړلو لپاره د مصرفي موادو مجموعي مصارف اصغري حد ته نزول وکړي.

دغه ډول امتزاج تر ډېره ځايه د نفتو په صنعت کې د خامو نفتو او د هغوی د مشتقاتو د اختلاط ، د فلزاتو په توليد کې د خامو معدني موادو د اختلاط، د نساجي په صنعت کې د الياف د تر لاسه کولو په موخه، دپنبې، وړۍ او نورو موادو د اختلاط په شکل ليدل کيږي چې په صنايع کې استعماليږي.

د يو لړ محصولاتو د توليد لپاره ځانګړي ماشينونه يا دستګاوې شتون لري چې له تنظيم او عيارېدلو سره کولای شي چې ځانګړي توليدات په مختلفو مقاديرو سره توليد کاندي. د مثال په توګه د نفتي مشتقاتو لپاره د خامو نفتو د تهيې دستګاه، او داسې نور.

په دې ځای کې موخه دا ده تر څو د صنعت هغه موډل يا نمونه انتخاب شي چې د نظر وړموخې په لاسته راوړلو برسېره، له ضايعاتو څخه هم مخنيوی وکړای شي.

د توليدي پروګرام پلانګذاري

يو فرد يا پر مخ تللی صنعتي شرکت خپلو موخو ته د رسېدلو لپاره پلان ته اړتيا لري. نو په دې اساس د بشپړو موخو د تعقيب په مقصد برنامه ريزي يا پلان ګذاري يو داسې واقعيت دی چې سترګې ترې نه شي پيټيدلای. يعنې که چېرته موخه د يوې ميلمستيا جوړېدل او يا د يوه محصول

توليدوي، بيا هم برنامه ريزي يا Planing ته اړتيا شته ، ځکه يوه برنامه يا Planپه لاندې واقعيتونو استوار دی (ټول بنستونه په يوه متحول چاپېريال کې فعاليت کوي).

پلان او برنامه ريزۍ په لاندې ډول تعريف کولای شو:

۱. د موخې پټېيل او هغې ته د رسېدلو د لارو چارو لټون.

۲. د هغو کارې مواردو په هکله تصميم نيول چې تر سره کېدل يې اړين ګڼل شوي وي.

۳. په راتلونکي وخت کې د مطلوب وضعيت تجسم، طراحي او د هغه د لاسته راوړلو لپاره د وسايلو او اسانتياوو برابرول.

د خپلې اصلي څيرې له مخې پلان ګذاري په لانډې ډول تعريف کولای شو:

(د مورد نظر موخې د تر لاسه کولو لپاره د هغه له فزيکي لټون او کاري فعاليت له اپيل نه وړاندې ذهني تلاش د پلان ګذاري په نامه يادېږی.)

په دې ځای کې موخه دا ده چې د يوه صنعتي شرکت د توليد د پروګرام په پلان ګذاري کې له ستراتيژيکي پلانونو څخه پيل، تر منځ مهاله، لنډ مهاله، اجرايوي، قسمي او جزيی پروګرامونو پورې ټول اړين پلانونه په بر کې نيسي.

معمولاً د اقتصاد د نورو برخو په څېر، د صنعتي اقتصاد په برخه کې هم درې ډوله برنامه ريزي شتون لري:

۱. اساسي يا ستراتيژيکي برنامه ريزي د هغو اداره شويو پلانونو سلسله يا لړۍ ده چې لاندې مراحل طی کوي.

الف – د ليري موخو او دندو تعين.

ب - په بېلا بېلو موخو باندې د ماموريتونو وېشل.

ج – د سياستونو يا خط مشي تعين.

د – د اجرايوي يا تاکتيکي پروګرامونو طرحه کول.

اجرايوي يا عملياتي برنامه ريزي:

دغه ډول برنامه ريزي په ترتيب سره لاندې موارد په بر کې نيسي:

الف- د لنډ مهاله برنامو تهيه (د وختونو او بوديجې تعين)

ب – د موقعيت، کميت، کيفيت او مصارفو په څېر د عملي کوونکو معيارونو په نظر کې نيول.

ج – د انحراف د مواردو کنټرول او مراقبت.

د – د نويو برنامو تهيه.

تخصصي برنامه ريزي (په نورو دندو کې برنامه ريزي)

الف – د توليد کنټرول او پلانګذاري: دغه ډول پلان ګذاري د ټولنې او بازار د وړاند وينې وړ اړتياوو د تامين په موخه د توليداتو او محصولاتو د توليد لپاره د تعليم او تخصصي تربيت د تحصيل په برخه کې د شرکت له اړتياوو څخه عبارت ده.

ب – د پرسونل پلانګذاري يا Personal Planing: له ورته برنامې څخه موخه د هغو افرادو له تعين څخه عبارت ده چې په راتلونکې کې د شرکت د موخو د تامين لپاره ګمارل کيږي. په ورته بهير کې کارکوونکو ته اړونده روزنه ورکول کيږي، د کاري لياقت په اساس ترفيع ورکول کيږي. همدا شان دلزوم په صورت کې ترفيع ورکول کيږي او يا خو له کار څخه رخصت کيږي.

ج – مالي پلانګذاري يا Financial Planing: دغه ډول پلانګذاري د صنعتي شرکت او د هغه د مالکينو د موخو د تعقيب په موخه د مصرف کېدونکو مالي سر چينو له تعين او څرنګوالي څخه عبارت دی.

د توليد د تطبيق پلانګذاري:

وروسته له دې چې په مختلفو برخو کې توليدي پلانونه طرحه شي، د پلان دعملي کېدلو وخت را رسيږي چې په دې صورت کې د توليد د تطبيق د ډول او څرنګوالي په برخه کې د اوضاع او شرايطو مطابق معينه او مشخصه پلانګذاري طرحه ا و د توليد د عملي جريان پروسه تطبيق کيږي. د توليد د پروسې د عملي کېدلو لپاره په کار دی، تر څو له بودجې ا و تعين شوي وخت سره په تړاو په لومړي سر کې د لنډ مهاله پروګرامونو تعميل په نظر کې ونيول شي.

په ورته بهير کې د هغو حالاتو د نظارت او کنټرول تر څنګ چې د پلان د انحراف لامل ګرځي، د هغو معيارونو څرنګوالي ته هم دقيقه پاملرنه کيږي چې د کار او توليد له موقعيت، د توليد له کميت او کيفيت او توليد له مصارفو سره تړاو لري.

په پای کې د توليدي پلان د تطبيق مرحله پيل کيږي، تر څو د توليد د راتلونکو دورو لپاره نوې برنامه تنظيم شي.

د دوهم څپرکي د مطالبو لنډيز

بشر د خپل ژوند د تداوم په موخه بېلا بېلو توکيو او خدمتونو ته اړتيا لري او د دغو اړتياوو د رفع کولو په موخه اړ دی چې په توليدي چارو لاس پورې کړي.

بشري ټولنه له توليد پرته شتون نه شي لرلای.جوامع، نسلونه،اقتصادي نظامونه او سيستمونه بدلون مومي، خو توليد هميشه د يوي نه بېلېدونکي اړتيا په توګه په خپل حال پاتې کيږي.

د توليد د تحليل او ارزيابۍ لپاره په کار دی چې د توليد توابع او تيوري و پېژندل شي. د توليد تيوري د عرضې له برخې سره سر و کار لري چې د عرضې او تقاضا له تر کيب څخه د توليدي توکو يا شيانو قيمت تعينولای شو. د توليد په تيوري کې يو شرکت يو اقتصادي واحد فرض کيږي ، په داسې حال کې چې د تقاضا په تيوري کې يو مصرف کونکی فرد يو اقتصادي واحد ګڼل کيږي. د يوه توکي عرضه د هغه له مصارفو سره تړاو لري او د توليد مصارف هم له دوو عواملو سره تړاو لري.

- د حاصلاتو او عواملو تر منځ فزيکي اړيکه.
- د عواملو قيمت.

د توليد د تيوري اهميت په دې کې دی چې له يوه لوري د توليد د مقدار او مصرف تر منځ د شته اړيکې تحليل او اساس وړاندې کوي او له بل لوري د توليد د عواملو لپار ه د شرکت د تقاضا د تيوري اساس تشکيلوي.
د توليد تابع دا مفهوم پياده کوي چې ګواکې توليد د توليد د عواملو تابع دی. هغه اړيکې اوروابط چې له کبله يې يو متغير په بل متغير باندې تاثير غورزوي، په صنعتي اقتصاد کې د تابعي اړيکو په نامه يادېږی.
دغه روابط د عرضې او يا تقاضا په مقدار باندې د قيمت د اثراتو او يا په اقتصادي وده باندې د نفوس د ودې د اغېزو څرګندونه کوي.

د تقاضا د اړيکې ډول په دې ډول ليکلای شو:

$$D_d = f(P)$$

د اقتصاد علماوو د تولید تابع په بېلابېلو ډولونو تعریف کړې ده، له دې ډلې څخه استگلر د تولید تابع د اقتصاد د فني پوهې په دود خلاصه کوي او په لاندې ډول یې افاده کوي: $Q = f(a, b, c...)$.

د تولید د تابع په اړه دوه موضوعات د یادولو وړ دي. لومړی دا چې د تولید تابع له یوې معینې زماني مقطع سره تړاو لري او بل دا چې د تولید تابع د تکنالوژي د وضعیت له مخې تعین کیږي.

تولید د خپل پراخ مفهوم له مخې د تولید د هر ډول عواملو له تر کیب څخه عبارت دی چې د غه اصطلاح تر ډېره بریده د ملي اقتصاد په سطحه کې معمول دی.

د خپل ساده مفهوم له مخې په تولیدي پروسه کې د خامو موادو د استحصال، استخراج، د محصولاتو د تولید، په کار باندې د هغوی د اچولو، د خامو موادو شکل ته د تغییر ورکولو او داسې نورو په څېر یو لړ موضوعات په بر کې نیسي.

د صنعتي تولیداتو پلانگذاري یو مهم او حیاتي امر دی چې په لمړۍ گام کې یې د تولید د برنامې د پلان گذاري مرحله او په دوهم گام کې یې د تولید د پلانگذاري د تطبیق مرحله شامله ده.

د صنعتي تولید پلانگذاري کلي پلان، جزئي پلان او قسمي پلان په بر کې نیسي چې د پلان په یوه برخه کې تېروتنه، د پلان ټولې برخې له گواښ او خطر سره مخ کولای شي.

پلان گذاري د تهیې، تولید او پلور د پلانونو او مالي امورو په څېر د ټولو ساحاتو د همغږي په صورت کې ترتیب او تنظیم کیږي. همدا شان د وخت له نقطه نظره پلانونه په اوږد مهاله، منځ مهاله او لنډ مهاله هغو باندې وېشل شویدي.

د مرکب تولید پلانگذاري له دوو لید لوریو د مطالعې وړ دی.

- له بېلابېلو تولیدې سر چینو سره ترکیبي تولید.

- د یوه معین محصول لپاره د څو ډوله خامو موادو یو ځای کول.

همدا رنگه د تولید د برنامې پلانگذاري له ستراتیژیکي پلانگذاري(اجرایي یا عملیاتي پلانگذاري) او تخصصي(د نورو دندو برنامه ریزي) پلان گذارۍ څخه تشکیل شوې ده.

د دوهم څپرکي پوښتنې

۱- د تولید تیوري څه اهیمت لري؟

۲- د انسان او بشري ټولنې په ژوند کې تولید څه رول لري؟

۳- د تولید تابع څه مفهوم پیاده کوي؟

۴- د تولید په تیوري کې د عواملو او حاصلاتو اړیکه واضح کړئ؟

۵- (فرګوسن) د تولید تابع څه ډول تعریف کوي؟

۶- تولید د هغه د پراخ مفهوم له مخې تعریف کړئ؟

۷- په هغه موضوع کې چې تولید د هغه د محدود مفهوم له مخې تعریف کوي، کوم ټکي په نظر کې نیول کیږي؟

۸- د صنعتي تولیداتو پلان واضح کړئ؟

۹- مرکب تولید له څو لوریو تر مطالعې لاندې نیول کیږي؟

۱۰- د برنامه ریزي په پلان کې کوم موضوعات په نظر کې نیول کیږي؟

۱۱- پلان ګذاري د هغې د اصلي شکل له مخې څه ډول تعریف کیږي؟

۱۲- په ستراتیژیکي برنامه ریزي کې کوم مراحل په پام کې نیول کیږي؟

۱۳- په تخصصي برنامه ریزي کې کوم موضوعات رعایت کیږي؟

۱۴- د تولید د تطبیق پلان ګذاري څه مفهوم لري؟

په صنايعو کې مزد او معاش

ټوليزه موخه:
د دې څپرکي مطالب په صنايعو او شرکتونو کې له مزد او معاش سره په تړاو هغه ټول موضوعات څېړل کيږي، چې د معلوماتو په صورت کي يې محصلين له لاندي مسايلو سره پيژنکلوي پيدا کولای شي.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې به محصلين د لاندې موارادو په هکله معلومات ولري:

- مزد څه مفهوم لري، د کوم ډول فعاليت په مقابل کې ورکول کيږي او په ورته حال کې يې تعينونکي معيارونه کوم دې.
- د دې څپرکي له مطالعې سره به محصلين د مختلفو صنعتي محصولاتو د زياتوالي په برخه کې د مزد او معاش د نقش او اهميت په برخه کې معلومات تر لاسه کړي.
- د څپرکي په اوږدو کې به محصلين د مزد له ډولونو سره آشنايي پيدا کړي او دا به تشخيص کړای شي چې کوم ډول مزد د کار او فعاليت دخصوصياتو له مخې مناسب ګڼل کيږي.

په صنايعو کې له مزد او معاش سره تړلي اساسي مفاهيم

مزد او معاش د کارګر له مؤلديت، فعاليت او تخصص سره نژدې اړيکه لري. يعنې په هره اندازه چې په يوه کار کې د کارګر د کار او فعاليت نتيجه مثمره وي، په هماغه تناسب لوړ مزد تر لاسه کولای شي.

په دې برسیره په هر ه اندازه چې کار ثقیل او ستونزمن وي ، د اجرا لپاره یې زیاتې جسمي او فکري قوې، لوړ استعداد او لوړې مسلکي او تخصصي پوهې ته اړتیا لیدل کیږي . د دې اصل له مخې د مزد او معاش ورکول هم باید د همدې تناسب له مخې په پام کې و نیول شي.

د نامساعدو او سختو شرایطو، نا مناسب چاپیریال، د کار ځای د لري والي، د ماشین آلاتو د لوړ غږ او غال مغال،لوګي او حرارت په څېر یو لړ نور عوامل چې کار ستونزمن کوي، د مزد او معاش په تعین کې تاثیر لري . د مزد او معاش د نسبي معیار د ټاکلو لپاره لاندې ټکي په پام کې نیول کیږي:

الف – جسمي او فکري ځواک چې د کار د اجرا لپاره اړین ګڼل کیږي.

ب – د کار محصول یا د کار پایله.

ج – د کار د ثقلت درجه، محیطي شرایط، تحصیلي درجه، په مسلکي رشته کې تعلیم او تخصص،کاري تجربه، په کار کې دقت ،د مسؤلیتونو احساس او داسې نور.

که څه هم د کار کړاو، ثقلت او ظرافت د مزد او معاش د تعین نسبي معیارونه دي، خو په ټولیزه توګه د مزد او معاش تعین کېدل، د کار په پایله پورې اړه لري. د مثال په توګه په ورته شرایطو کې دوه کارګران د کار د کیفیت او کمیت له نظره ناورته یا متفاوتې پایلې لري، په دې صورت کې یقیناً متفاوت مزد تر لاسه کوي . د یوه شرکت بقا او دوام هغه وخت تامین کیدی شي چې د کار مولدیت د هغه په مقابل کې تر ورکول کېدونکي پاداش (مزد او معاش)زیات وي. له بل لوري د مزد او معاش ارزښت د کارګرانو او کارمندانو د ژوند د سطحې د ارتقا تر ټولو اساسي شاخص ګڼل کیږي.

اوس نو که چېرته د مزد او معاش په اړه د هغه له ساده مفهوم څخه ووځو او ورته موضوع د صنعتي اقتصاد د تیوري او د پوهانو د نظریاتو له مخي مطالعه کړو، دې پایلې ته رسیږو چې په ورته وخت کې د یوه صنعتي شرکت کارکونکي او هم د هغه مدیره ډله د خپل لوړ مطلوبیت د تر لاسه کولو په لټه کې دي.

په اوسني وخت کې د زیاتره شرکتونو، مدیره ډله او مالکیت سره جلا دي، خو د مدیره ډلې موخه یوازې د لوړ مزد په ترلاسه کولو سره د خپل رضایت حاصلول نه دي ، بلکې د استراحت لپاره د کافی وخت ترلاسه کول هم د دوی د رضایت په حاصلولو کې شامل دی.

د (ویلیامسون) له نظره د صنعتي شرکتونو مدیران د لاندې عواملو په پام کې نیولو په صورت کې خپل رضایت اکثر حد ته رسولای شي:

مزد او معاش او د هر ډول خدمتونو اعاده:

ځنګه چې مزد او معاش او نورې ښېګې د مدیرانو د ژوند د مصارفو او رفاه تعینونکي عوامل دې او د هغوی د ژوند په سطحه باندې تاثیر غورزوې نو له همدې کبله مدیران د خپل مزد او معاش او ښېګڼو د زیاتوالي په فکر کې دي.

۱- د مدیریت اړوند کارکوونکو شمېر: په هره اندازه چې د مدیریت په تشکیل کې د کارکوونکو شمېر زیات وي، په هماغه تناسب یې موقف او اعتبار او امتیازي حقوق هم لوړ وي. همدغه لامل دی چې مدیران د خپلو صلاحیتونو او مادونانو د شمېر له زیاتوالي سره لیوالتیا ښیي.

۲- مدیریتي تجملات: د مدیر مطلوبیت د هغو تجملاتو له مقدار سره هم تړاو لري چې د هغه په واک کې ورکول کېږي، لکه ښکلی تعمیر، موبل او فرنیچر،ښکلی موټر، کمپیوټر، تلفون، انټرنیټي اسانتیا او داسې نور مصارف چې د صنعتي شرکت د ښه والي او بهبود لپاره اړین وي . حتي مدیرانو ته ځینې نور مصارف هم ورکول کېږي . که څه هم دغه مصارف د شرکت د فعالیت لپاره ضروري نه وي، خو دا کار د دې لپاره تر سره کېږي تر څو د مدیر رضایت تر لاسه شي او په ریښتیني ډول خپل کارونه او دندې تر سره کړي.

۳- د پانګې اچونې او مصرف په برخه کې واک ورکول: دغه انګېزه چې په مصرف او سرمایه ګذاري کې د مدیر صلاحیتونه غښتلي کوي ،هم کولای شي د مدیر رضایت لوړ کړای شي. دغه صلاحیت مدیر ته د شرکت د فعالیتونو د اجرا لپاره د شرکت له امکاناتو څخه د استفادې کولو وړتیا ور ببښي . دا هم د هغو مواردو له ډلې څخه شمېرل کېږي چې د مزد د تعین تر څنګ د مدیرانو د مزد د ډولونو په مورد کې مدنظر نیول کېږي.

مزد او معاش له څه نه عبارت دی؟

مزد له هغه پرداخت څخه عبارت دی چې د کار فرما یا دکار د څښتن له لوري کارکوونکو ته د جسمي یا فکري فعالیت د تر سره کېدلو په بدل کې ورکول کېږي، او یا دا چې د کار عاید چې د کارکوونکو د مزد یا پاداش په نامه یادېږي، د ملي عاید یوه برخه ده چې له کارکوونکو سره تړاو لري.

د مزد یا پاداش یا (Allowance, Bunus, Prremium) په برخه کې ضروري ده چې له فعالیت یا مولدیت سره تطابقت ولري، ځکه فعالیتونه او مثمرې پایلې د کارګر د فزیکي ځواک د مصرف له کبله منځته راځي.

د مدیرانو، رهبري هیئت، متخصیصنو، مسلکي او ماهرو کارګرانو او عادي کارګرانو مزد د

هغوی د تحصیل د سطحې، تجربې او په ټولیزه توګه د هغوی د پایلې د مثمریت په اساس ورکول کیږي.

د دولت یا کارفرمایانو له لوري د جوایزو، اضافه کارۍ او داسې نورو په ډول د کار د عاید یا مزد نور ډولونه غوره پایلې او ښه کار ته د کارکوونکو د تشویق په مقصد ورکول کیږي.

کار او د کار کولو وړتیا چې د تولید له مهمو عواملو څخه شمېرل کیږي، قیمت یې د بازار له لوري د عرضې او تقاضا له مخې تعین کیږي. که چېرته په بازار کې د کارکوونکو شمېر کم شي ، د مزد سطحه لوړیږي او برعکس که په بازار کې کاري قوه زیاته وي، نو د مزد سطحه کمیږي.

د عادلانه مزد تعین د مزد ورکولو د غوره پرنسیب په توګه

په مختلفو اقتصادي سیستمونو او مختلفو هیوادونو کې د مزد تعین کېدل متفاوت یا ناورته شکل لري. تر اوسه پورې د مزد ورکولو کوم مشخص او د منلو وړ نړیوال معیار شتون نه لري، تر څو د مزد عادلانه او غیر عادلانه ډولونه سره بېل کړای شي. د مثال په توګه یو کارګر چې د افغانستان په یوه تولیدي کارخانه کې د منل شویو معیارونو له مخې عادلانه او د قناعت وړ مزد تر لاسه کوي، د نړۍ په کوم بل پرمختللي هیواد کې چې د ژوند د سطحې معیار یې اوچت وي، هیڅکله هم عادلانه او قناعت بښونکی مزد نه شمېرل کیږي، ځکه دغه مقدار مزد په هماغه، یعنې پرمختللي هیواد کې کوم داسې مزد نه دی چې د هغه ورځنیو اړتیاوو ته ځواب و وایی.

د کلاسیکې اقتصادي تیوري له نظره، که چېرته د کار قوې ته د تقاضا مقدار او د کار د قوې د عرضې مقدار د مزد د نرخ د کموالي یا زیاتوالي په واسطه د تعادل نقطې ته راوړل شي، هیڅ اوږد مهاله بېکاري او یا د کار تر مقدار د کار د قوې زیاته عرضه شتون نه شي لرلای.

کلاسیک اقتصاد پوهان فرض کوي چې د کار د قوې د عرضې او تقاضا تر منځ د تعادل راوړلو په موخه د مزد نرخ تعدیل کیږي، چې د بېکارۍ د نه شتون ښودنه کوي. د دغې مسئلې د تثبیت په موخه فرض کوو چې د کار د قوې په تقاضا کې کموالی چې په لاندې شکل کې ښودل کیږي، د تقاضا منحني ته له D_0 څخه D_1 ته تغییر ورکوي. د تقاضا د دغه کموالی له کبله د مزد نرخ له W_0 څخه W_1 ته او د کار قوې ته د تقاضا مقدار له L_0 څخه L_1 ته نزول کوي.

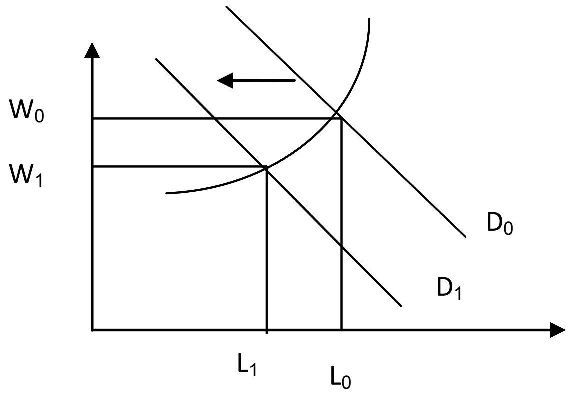

د کار د قوې په عرضه کې کموالی د کار د عرضې د منحني په امتداد ښودل شویدی. په شکل کې ښودل شوې د کار د قوې د عرضې په منحني باندې هره نقطه د هغه کار د مقدار ښودنه کوي چې کورنۍ غواړي د مزد په معین نرخ کې یې د کار بازار ته عرضه کړي.

د کلاسیکو اقتصاد پوهانو له نظره د کار بازار همېشه د تعادل په حالت کې قرار لري. که چېرته د کار د قوې لپاره تقاضا له D۰ څخه D۱ ته کموالی وکړي، تعادلي مزد له Wo څخه W۱ ته کموالی مومي او هر کس د (w)په مزد کې د ځان لپاره یو کار موندلی شي.

د کار د تقاضا په منحني باندې هره نقطه د کاري قوې د مقدار ښودنه کوي چې شرکتونه غواړي د مزد په معین نرخ کې استخدام وکړي. که چېرته کورنۍ تر فعلي تولید زیاته تقاضا ولري ، په دې صورت کې د تقاضا کچه د تولید تر کچې زیاتیږي چې په پایله کې یې د شیانو قیمت زیاتوالی مومي او ورسره جوخت د کار قوې ته هم تقاضا زیاتېدلای شي چې د مزد زیاتوالي او بازار ته د زیاتو کارګرانو د شاملېدو لاره هواروي.

په ساده ژبه ، هغه مزد او معاش چې د کارګر له مصرف کېدونکي جسمي او فکري انرژي سره مطابقت ولري او له ټولنیز نظره کارکوونکو ته د منلو وړ وي، عادلانه مزد ګڼل کیږي.

د کارګرانو له مؤلدیت سره د مزد مطابقت :

په عمومي توګه د کار له مؤلدیت سره د مزد رابطه یوه مستقیمه رابطه ده، څکه په هره اندازه چې د کار مولدیت او پایله ستره او باکیفیته وي، له هغه مزد او معاش سره متناسبه ده چې کارکونکي یې پیدا کوي .

سره له دې چې د کار پېچلتیا او ثقلت د کار د ارزښت د تعین یو نسبي معیار ګڼل کیږي، خو په عمومي توګه د کار د مزد او معاش معیار د کار په حاصل پورې اړه لري. د کار له مؤلدیت سره د مزد د تطابق څرنګوالی د بازار د قانون له مخې صورت نیسي

پوهیږو چې د ډینامیک اقتصاد په ځینو شرایطو کې ځینې صنایع د توسعې په حال کې او ځینې صنایع خپلو فعالیتونو ته کموالی ورکوي.

د مثال په توګه د ۱۹۹۰ په لسیزه کې د کالیفورنیا په ایالت کې ساختماني صنایعو خپل فعالیتونه وروکړل.

که چېرته د صنعتي بحران له کبله د یوه ویلډینګ کار د فعالیت د سقوط پېښه وشېږو، دې پایلې ته رسیږو چې دغه شخص په خپل اړوند شغل کې خپلو مهارتونو ته د ساختماني صنعت په نورو برخو کې انکشاف ورکوي او له دغو مهارتونو څخه د صنعت په نورو برخو کې هغه ډول استفاده نه شي کیدی، لکه څنګه چې لازمه ده.

که چېرته نوموړی د هغه په اصلي شغل کې د کال ۲۸۰۰۰ ډالر ترلاسه کوي او دغه مزد د هغه د کار له مولدیت سره مطابقت ولري، ممکن په بل شغل کې د کال نژدې ۱۸۰۰۰ ډالر تر لاسه کړي، ایا دغه ویلډینګ کار به هغه کار خوښ کړي چې له درکه یې په کال کي۱۸۰۰۰ ډالر عاید تر لاسه کوي؟

په دې ځای کې لږ تر لږه دوه امکانات شتون لري چې نوموړی شخص دغه نوې دنده قبوله کړي:

اول: ممکن هغه په دې باور وي چې په ساختماني صنایعو کې رکود موقتي بڼه لري او په دې تمه وي چې ډیر ژر به خپله اصلي دنده تر لاسه کړي

دوهم: ممکن هغه په دې باوري شي چې په نورو صنایعو کې تر ۱۸۰۰۰ ډالر زیات عاید تر لاسه کولای شي. فرضیه د دې لپاره ده چې ویلډینګ کار پرېکړه کوي چې په ۱۸۰۰۰ ډالر باندې کار نه کوی ، ځکه په ورته حالت کې د هغه د اصلي کار د مولدیت او ورکول کېدونکي مزد تر منځ تطابق شتون نه لري.

که چېرته د وخت په تېرېدو سره د صنایعو د تغییر درجه نوسان وکړي، یقیناً چې د ویلډینګ کار په څېر به زیات اشخاص له ورته وضعیت سره مخ شي.

په تولید کې د مزد رول او نقش

مزد د تولید په پروسه کې رغنده او موثر رول لري، په دې معنا چې د مزد زیاتوالی نه یوازې د تولید د مقدار د ز یاتوالي لامل ګرځي، بلکې د صنعتي تولیداتو د کیفي غوره والي سبب هم ګرځي.

که چېرته کاریګر و پوهیږي چې د ده کار او د کار لپاره د جسمي او فکري قوې مصرف د هغه له ورکول کېدونکي مزد سره تطابقت لري، په دې صورت کې له کار سره د هغه علاقه زیاتیږي او د تولید په برخه کې له خپل ځان نه د خلاقیت او ابتکار د ښودلو هڅه کوي.

که چېرته د مزد اندازه کمه وي او یا د یو لړ عواملو له کبله کموالی وکړي، د مزد دغه کموالی له کار سره د کاریگر د بې علاقه ګۍ سبب کېږي چې په پایله کې له یوه لوري د تولید په مقدار کې کموالی رامنځته کېږي او له بله لوري له رواني پلوه کاریگر په ناسم حالت کې پاتې کېږي، نو په دې توګه د تولید کیفیت هم له زیان سره مخ کېږي.

په ورځني صنعت او پرمختللیو شرکتونو کې د مزد د تعادل په موخه د کارګرو د اتحادیو او کارفرمایانو د ټولنو تر منځ تفاهم او قرار داد صورت نیسي.

ځکه کارګران دې ته زړه نه ښه کوي چې په کم یا لږ مزد باندې هوکړه وکړي، نو په دې اساس کارګران له یوه کال څخه تر دریو کلونو پورې قراردادونه لاسلیک کوي چې دغه قراردادونه د هر کال لپاره د کارګرانو مزد تصریح کوي. نو که چېرته په ورته حالت کې اقتصادي فعالیتونه له رکود سره مخ هم شي او یا نزول وکړي او شرکتونه د لږو کارګرانو تقاضا کوي، بیا هم هغه مزد چې د قرارداد له مخې تعین شوې دی، کموالی نه مومي.

یو انفرادي شرکت تر هغه وخته د کارګرانو د استخدام انګېزه لري ،ترڅو د هغه شي ارزښت چې دوی یې تولیدوي،د مزد له نرخ سره مساوي او یا تر هغه ستر وي.

د کارګر د مزد او د هغه د مولدیت تر منځ د نسبي تناسب د تعین په موخه د مزد د اقل حد تعین ضروري دی چې معمولاً د هر کار لپاره په ساعت وار ډول تعینیږي.

د مثال په توګه په کال ۱۹۹۸ کې د مزد اقل حد په یوه ساعت کې ۵,۵ ډالره وو.

خو د کار بازار د شیانو او ونډو د بازار په څېر نه وي چې ایله د څو پانګه والو له لوري اداره کیږي او د هغوی په اراده باندې څرخیږي، ځکه د کار په بازار کې مزد د زرګونو شرکتونو له لوري تعینیږي او په میلیونونو کارګران د هغه په وړاندې عکس العمل ښودلای شي. د دغه اصل له مخې متصدیانو ته ستونزمنه وي چې مزد د بازار د تعادلي مزد مطابق تعدیل کړای شي.

په صنایعو کې د مزد او معاش ډولونه

مخکې له دې چې د مزد ورکولو په اړه بحث وکړو، غوره ده چې د مزد د تیوري او د کار قوې ته د تقاضا د څرنګوالي او د بېکارۍ د مسئلې په اړه بحث وکړو:

په دې توګه د لاندې دلایلو لنډه توضیح ضروري ده:

اوسنیز مزدونه، د مزد کارانو تیوری، نا ممکنه معلومات او د حد اقل مزد قانون.

الف- وسپنېز مزدونه: د بیکارۍ یو لامل دادی چې مزدونه په مزدلی خو اوسپینه وی، په وې معنی چې د مزد تعادل په یو. مشخصه سطح کې ښه پاتې وی او کمیږی نه.

کله چې د کار قوې ته تقاضا کمه شي، نو لکه څنګه چې په شکل کې لیدل کیږي،تعادلی مزد د w۰ په نقطه کې بند پاتې کیږي، په داسې حال کې چې د کار قوې ته د تقاضا د پیداکېدلو له اثره اصلي مزد د –w۰ له نقطې څخه د w۱- نقطې ته لږوالی مومي، خو د مزد د غه نزول صورت نه دی نیولای ، اما تقاضا د Do له نقطې څخه د D۱ نقطې ته لږوالی کوي.

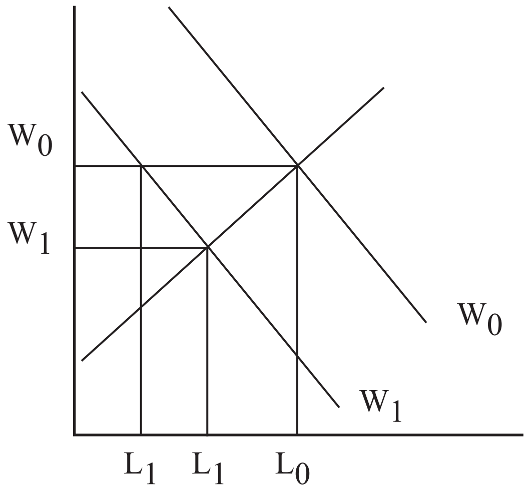

او د بېکارۍ نتیجه د L۰ _L۱ په اندازه وي. څنګه چې د L۰ مقدار هغه کار دی چې کورنۍ غواړي له wo مزد سره یې عرضه کړي او L۱ د کار هغه مقدار دی چې شرکتونه غواړي له wo مزد سره استخدام وکړي.

(L۱-L۰)د هغو کارګرانو شمېر دی چې د w۰ په مزد سره د کار کولو میل لري، خو کار نه شي پیدا کولای.

د مزد د اهنین په تیوري کې پوښتنه مطرح کیږي چې ولې د بېکارۍ د دورو په اوږدو کې لوړ مزد د بازار دتعادل په موخه کموالی نه مومي؟ په دې صورت کې د بیکاري پایله(L۰-L۱) ده ، په داسې حال کې چې که مزد w* ته نزول کړی وای، د بېکارۍ نتیجه به په (L* - L۰)کې محدوده پاتې شوې وای.

د دغې پوښتنې د حل لپاره یو لړ ځوابونه وړاندې شوي دي، خو اقتصاد پوهان یې له یوه سره هم موافق نه دی او د بېکارۍ شتون د یوې معما په توګه پاتې کیږي.

ب – ټولنیز قراردادونه: د دغو قراردادونو په اساس صنعتي شرکتونه او د هغوی اړوند کارګران توافق ته رسیږي تر څو مزد ته کموالی ور نه کړي.

خو د بحران یا افلاس په څېر په فوق العاده حالاتو کې د شرکتونو لپاره لازمه ده چې مزد ته کموالی ورکړي، اما د ټولنیزو دلایلو له مخې د مزد کموالي ممنوع دی.

د هر دلیل له مخې چې وي، کارګران د مزد د ښکته والي په مقابل کې له ځانه مقاومت ښيي او د هغه قرارداد له مخې چې د کارفرمایانو او کارګرانو تر منځ منځته راغلی دی، شرکتونه نه غواړي چې د شرکت او کارګرانو وضع مختله شي او په دې توګه دمزد سطحه له کموالي پرته په خپل حال پاتې کیږي.

ج – مشخص قراردادونه: یو زیات شمېر کارګران خاصتاً د صنعت د برخې کارګران چې د کارګرانو په اتحادیو کې شامل دي، له شرکتونو سره یو کلن یا درې کلن قراردادونه لاسلیک کوي.

هغه مزد چې د دې ډول قرار داد له مخې تعینیږي، د اقتصادي اوضاع له صعود او نزول سره تغییر مومي، خو د هغو شرکتونو د اقتصادي فعالیت د نزول په صورت کې مزد کموالی نه مومي چې د لړو کارګرانو تقاضا کوي.

د – د موثر مزد تیوري: دغه تیوري توضیح کوي چې د مزد له زیاتوالي سره د کارګرانو مولدیت هم زیاتیږي.

موثر مزد دا مفهوم لري چې شرکتونه دې د موثریت د زیاتوالي په موخه تر هغه نرخ لوړ مزد تادیه کړي چې د کار د عرضې مقدار د کار د تقاضا له مقدار سره مساوي وي. معمولاً یو انفرادي شرکت تر هغه وخته د کارګرانو د استخدام انګېزه لري، تر څو چې د کار په واسطه تولید شوي ارزښت د مزد تر نرخ لوړ او یا له هغه سره مساوي شي.

هـ- نامکمل معلومات : تر اوسه مو داسې فرض کوله چې ګواکې شرکتونه حد اقل په بازار کې تعادلي مزد پیژني، خو په عمل کې شرکتونه په بازار کې د تعادلي نرخ په اړه کافي معلومات په واک کې نه لري او په دې صورت کې ممکن مزد په اشتباهي توګه تعین کړي چې د بازار د تعادل موجب نه ګرځي. که چېرته د اقتصاد عملکرد ساده بڼه لرلای، کار فرمایانو به د څو میاشتو په اوږدو کې خپله تېروتنه اصلاح کړې واي، خو څنګه چې اقتصاد یوه پیچلې بڼه لري او هر وخت نوې اقتصادي پیښې واقع کیږي، نو له همدې کبله شرکتونو ته خورا ستونزمنه وي تر څو مزد د بازار د تعادلي مزد مطابق تعدیل کړای شي.

د حد اقل مزد قوانین:

دغه قانون د بېکارۍ یوه کوچنۍ برخه توضیح کوي او د مزد د نرخونو لپاره یوه معینه اندازه تعینوي. که چېرته د بازار تعادلي نرخ د ځینو کارګرانو لپاره یو کوچنی مبلغ وي، په دې صورت کې دغه ګروپ کارګران بیکاره پاتې کیدی شي.

د مزد ساده او عملي ډول په لاندې شکلونو سره ورکول کیږي:

۱- مزد د وخت په اساس

د مزد په دغه ډول تادیه کې یو معین وخت په نظر کې نیول کیږي او په کار کې د دغه تېر شوي وخت مطابق مزد تعین کیږي. په صنعتي شرکتونو کې د وخت مزد، د تولید له مقدار او حجم سره اړیکه نه لري، بلکې د ساعت، ورځې، اونۍ او یا میاشتې په څېر د معین وخت د تېرېدلو په اساس ورکول کیږي. په ورته سیستم کې د مزد ورکول د کارګرانو د فعالیت او مقدار له مخې نه ورکول کیږي ، بلکې د کار د وخت له مخې ورکول کیږي.

د وخت مزد د ورکولو د تطبیق ساحه په هغو مواردو کې اماده کیږي چې له اقتصادي نظره دشیانو او خدمتونو د تولید د اندازې او مقدار له مخې د مزد ورکول ګټور نه وي. د مثال په توګه دغه ډول مزد د هغه ډول صنعتي شیانو د تولید په مقابل کې ورکول کیږي چې د تولیداتو د کمیت او سرعت په پرتله، د هغوی کیفیت او دقت مهم ګڼل کیږي ، او یا د مزد له دغه ډول میتود څخه هغه وخت استفاده کیږي چې د مزد محاسبه او سنجش ستونزمن وي او یا د دغې پروسې پای زیات لګښت ایجاب کړي.

د مثال په توګه: په هغو مواردو کې چې کارونه متفاوت او مختلف شکل ولري او یا د کار اجرا په مختلفو وقفو کې صورت نیسي، مثلاً د صنعتي شرکتونو ترمیماتي چارې، د شرکتونو ترانسپورتي برخې، د صنعتي شرکتونو د ګدام داري او دفتر داري چارې او داسې نور فعالیتونه.

۲-اکورد مزد:

اکورد مزد هغه مزد ته ویل کیږي چې د فې واحد تولیدي معیار له مخې ورکول کیږي. د ورته مزد اندازه د تولید دکار د وخت د مصرف له مخې نه ورکول کیږي ، بلکې د تولیداتو د تناسب له مخې ورکول کیږي. که چېرته تولیدي فعالیت له تعین شوې اندازې څخه لوړ وي، په دې صورت کې د اضافی تولید په مقابل کې اضافی مزد ورکول کیږي.

معمولاً دغه ډول مزد په لاندې دوو شکلونو سره تادیه کیږي:

الف – د وخت اکورد مزد:

ب – پولي اکورد مزد:

د وخت په اکورد مزد کې د یو ډول مشخص توکي د تولید په موخه یو معین وخت په نظر کې نیول کیږي . که چېرته مدنظر فعالیت تر معین وخت په کم وخت کې تولید شي، یعنې په وخت کې سپما را منځته شي، په دې صورت کې د سپمول شوي وخت په مقابل کې اضافي مزد ورکول کیږي، نو په دې توګه په هره اندازه چې زیات وخت و سپمول شي، مزد په هماغه اندازه

(اکورد وخت) صعودي بڼه اختياروي. خو د اکورد پولي مزد په اساس، د يوه واحد د توليد په موخه معينې پيسې په نظر کې نيول کيږي. په دې صورت کې چې هر څو مره زيات توليد صورت و مومي، د مزد اندازه زياته او په هره اندزه چې کم يا لږ توليد صورت و نيسي، په هماغه پيمانه کم مزد ور کول کيږي.

که چېرته د اکورد مزد په صورت کې تعين شوي نورمونه په عمومي توګه د تطبيق قابليت ونلري، ممکن مزد نزولي حالت اختيار کړي. نو په دې اساس د ورته نيمګړتيا د لري کولو په موخه له نورو ميتودونو څخه استفاده کيږي چې د حد اقل تضمين شوي مزد په نامه ياديږی چې تر دغه حد اقل تضمين شوي مزد کم مزد نه ورکول کيږي.

د مثال په توګه د يوه معين واحد د توليد لپاره ۶۰ افغانۍ مزد ورکول کيږي او د توليد وخت يې درې ساعته دی. که چېرته په وخت کې سپما را منځته شي ، يعنی ياده شوې امتعه په دوه نيمو ساعتونو کې توليد شي، په دې صورت کې د هر ساعت مزد له ۶۰ افغانيو څخه ۷۵ افغانيو ته لوړيږي او که چېرته ياده شوي امتعه په معين وخت کې توليد نه شي ، حد اقل مزد چې د شرکت له لوري تعين شويدی، کموالی نه مومي چې دغه حداقل تضمين شوی مزد او اکورد مزد په يو ځايي توګه د کارګر اساسي مزد تشکيلوي.

د اکورد مزد ښه والي په دې کې دی چې کار ګر د توليدي واحدونو له شمېر څخه مزد تر لاسه کوي، نو په دې توګه د کارګر له کارې ظرفيت څخه ښه استفاده صورت نيسي او په توليدي کميت کې زياتوالي را منځته کيږي. خو د دغه ډول مزد نيمګړتيا په دې کې ده چې د يوه توليدي واحد د توليد لپاره په دقيقه توګه د وخت تثبيت کول يو ستونزمن کار دی چې يا خو د کارګر د عدم تشويق لامل ګرځي او يا دا چې کار ګر تر زيات فشار لاندې زمول کيږي.

۳ - مزد د جايزې په توګه:

لکه مخکې چې هم ورته اشاره وشوه، د وخت د مزد او اکورد مزد په سيستم کې يو لړ نيمګړتياوې موجودي وې، نو له همدې کبله د ورته نواقصو د جبران په موخه په صنعتي شرکتونو کې د مزد ورکولو د پورته يادو شويو سيستمونو تر څنګ، د جايزوي مزد په بڼه د مزد له يو ډول فوق العاده شکل څخه هم استفاده کيږي.

د ورته ډول مزد ورکول د توليداتو د زياتولي، په کار کې د نوښتګري او ابتکار د ښودلو لپاره يوه موثره وسيله ګڼل کيږي.

څنګه چې جوايز د توليدي کار د پلان او پروګرام د تطبيق، له ضايعاتو څخه د مخنيوي، د مصارفو د تنقيص، د توليداتي کيفيت د ښه والي، په کار کې د خلاقيت او نوښت راوستل او داسې

نورو په څېر د يو لړ فعالیتونو په مقابل کې ورکول کیږي،نو له همدې کبله د مزد ورکولو ورته ډول د کارګرانو په وړاندې يو ډول تشویقی جنبه هم لري .

په وخت مزد او اکورد مزد کې د جوایزو د سیستم اساسي موخې په لاندې ډول دي:

د تولیداتو دزیاتوالي، ایجاد او نوښتګرۍ انګېزه.

په ملي سطحه د صنایعو په انکشاف کې د انفرادې او ټولنیزو علایقو تطبیق.

د کارګرانو د مادي او کلتوري ژوند د شرایطو بهبود او د صنعت په بېلابېلو څانګو کې د کارګرانو لپاره د تخصص امکانات برابرول.

د مزد او معاشانو پلانګذاري

لکه څنګه چې د تولید د عواملو د تهيې ، تولیدي چارو ، پلور او داسې نورو په څېر د صنعت او صنعتي شرکتونو په بېلابېلو برخو کې پلانګذاري اړینه ګڼل کیږي، نو د صنعتي شرکتونو لپاره د مزد او معاش پلانګذاري هم مهمه ګڼل کیږي چې له مخې يې د کارګرانو د مزد او معاش د موضوع وړاند وینه کیږي.

په صنایعو کې د مزد او معاش د پلانګذاري په صورت کې لاندې موارد په نظر کې نیول کیږي.

د صنعتي شرکت د تشکیل مطابق، د تولیدي محصولاتو د کیفیت او کمیت له نظره د کارکوونکو د فعالیت او کار په مقابل کې د مزد ورکول تنظیم کیږي .

- د مزد او معاشاتو اندازه د کارګرانو د بېلابېلو کتګوریو د دقیق تناسب مطابق د مزد او معاشاتو د شکل او کار د شرایطو له مخې په نظر کې نیول کیږي.

- د مزد او معاشاتو پلان په داسې شکل جوړیږي ، تر څو د کارګرانو د تشویق لامل وګرځي او په پایله کې د مزد تر پرداخت د کار مولدیت او مثمریت زیات شي.

- د مزد او معاشاتو په پلان کې د مزد او معاشاتو له ټولو شاخصونو سره د دایمي او غیر دایمي کارګرانو د مزد او معاش رعایت کیږي.

په دې برسېره د اضافه کارۍ، بخششونو، جوایزو او داسې نورو په څېر د مزد او معاش ټول اجزا او اړوند ضمایم پلانګذاري کیږي.

د یادونې وړ ده چې د مزد او معاش په پلانګذاري کې د کار د ثقلت او اغلاق، د کار ځای د موقعیت او په تولیدي او استخراجي شرکتونو کې د خطراتو د احتمال په څېر، ځینې نور فکتورونه هم په نظر کې نیول کیږي.

د درېیم څپرکي لنډیز

د مزد او معاش اساسي مفهوم د کار له مولدیت اوفعالیت سره نږدې اړیکه لري. د مزد د معیار د تعین لپاره ګڼ شمېر عوامل شتون لري چې په لومړي سر کې د کارګر د فعالیت او په کار کې د هغه د تخصص او مهارت له کبله د سترې کاري پایلې په مقابل کې زیات مزد ورکول کیږي.

همدا شان د کار دروندوالی، د کار نامساعد شرایط او داسې نور فکتورونه هم د مزد د تعین په پروسه کې تاثیر لري. مزد له هغه پرداخت څخه عبارت دی چې د جسمي یا فکري ځواک د مصرف کولو په مقابل کې د کار فرما یا د کار د څښتن له لوري کارګر ته ورکول کیږي.

تعادلي مزد په بازار کې د کار د قوې د عرضې او تقاضا له مخې تعینیږی، خو له دې سره سره عادلانه مزد له هغه مزد څخه عبارت دی چې د کاریګر له مصرف کېدونکي فکري او جسمي انرژي سره مطابقت ولري. دا له هغه مزد څخه عبارت دی چې د مصرف شوې فکري او جسمي انرژي په مقابل کې د کاریګر قناعت ور باندې حاصل شي او له ټولنیز لحاظ کارکوونکو ته د منلو وړ وي.

په عمومي توګه د کار د مولدیت او مزد تر منځ یوه مستقیمه اړیکه شتون لري، په هره اندازه چې د کار پایله او مولدیت زیات وي او په ورته حال کې د کیفیت ښه والی هم ور سره مل وي، کارګران په هماغه اندازه لوړ مزد تر لاسه کوي.

مزد په تولید کې غښتلی رول لري په دې معنا، په هره اندازه چې مزد زیات وي، په هماغه تناسب د کار مقدار او کیفیت زیات وي چې په پایله کې د صنعتي تولیداتو مقدار او کیفیت زیاتوالی مومي.

په عمومي توګه د مزد تیوریانې د آهنین یا اوپسنیز مزد له تیوري، د کارا مزد له تیوري او داسې نورو څخه عبارت دي. آهنین مزد هغه مزد ته ویل کیږي چې د یو لړ معینو دلایلو له مخې د مزد تعادل په یوه معینه سطحه کې بند پاتې شي.

کارا مزد دا مفهوم پیاده کوي چې صنعتي شرکتونه تر تعادلی مزد لوړ مزد پري کاندي.

د حد اقل مزد قوانین دا مفهوم افاده کوي چې د مزد لپاره یو معین حد و ټاکل شي . که چېرته د کارګرانو د ځینو ګروپونو مزد کم هم شي، نو د ورته شرایطو په ترڅ کې د هغو کارګرانو مزد نه کمیږي چې قرار داد ورسره شوی وي، بلکې د یو لړ کارګرانو د بېکارۍ سبب کیږي.

مزد په بېلابېلو ډولونو ورکول کیږي.

- **مزد د وخت په اساس:** په دې صورت کې د مزد ورکولو لپاره یو معین وخت په نظر کې نیول کیږي.

- اکورد مزد: په دې صورت کې مزد د تولید شویو تولیدي واحداتو په حساب ورکول کیږي.

- مزد د جایزې په بڼه: د وخت د مزد او اکورد مزد د نیمګړتیاوو د لرې کولو په موخه د کارانو د تشویق په موخه جایزوي مزد ورکول کیږي.

د مزد او معاش پلانګذاري هغه مهمه او اساسي موضوع ده چې په صنعتي شرکتونو کې مد نظر نیول کیږي.

د درېيم څپرکي پوښتنې:

۱- د مزد او معاش د نسبي معيار د تعين لپاره کوم ټکي په پام کې نيول کيږي؟

۲- د کار اوفعاليت له مولديت سره د مزد رابطه څه ډول ده؟

۳- عادلانه مزد څه مفهوم لري؟

۴- د کلاسيکو اقتصاد پوهانو له مخې تعادلي مزد توضيح کړئ؟

۵- د توليد په پروسه کې مزد څه نقش لري؟

۶- آهنين مزد څه مفهوم لري؟

۷- هغه مزد چې د قرار داد له مخې صورت نيسي ، څه ډول مزد دی؟

۸- د حداقل مزد قانون څه ډول قانون دی؟

۹- د مزد ډولونه کوم دي؟

۱۰- د وخت په اساس مزد ورکول څه مفهوم لري واضح يې کړئ؟

۱۱- اکورد مزد څه مفهوم لري؟

۲۱- جايزوي مزد څه ډول مزد دی؟

۱۳- د مزد او معاش په برخه کې پلانګذاري څه نقش لري؟

۱۴- د موثر يا کارا مزد تيوري څه مفهوم لري؟

صنعت او صنعتي کېدل

ټولیزه موخه:
له صنعت او صنعتي کېدلو سره آشنایی او د اقتصادي ودې او صنعتي انکشاف په برخه کې د صنایعو تاثیر

د زده کړې موخې : د دې څپرکي په پای کې به محصلین د لاندې مواردو په هکله معلومات ولري.

- د صنعت د اصطلاح او مفهوم په اړه معلومات لرل.
- د اقتصادي ودې او صنعتي انکشاف په برخه کې د صنایعو د تاثیر په هکله معلومات لرل.
- د صنعتي انکشاف بنسټ او اساس پېژندل.

د صنعت اصطلاح او مفهوم

د لنډ عبارت له مخې د خامو موادو د بنې بدلون او د اړتیا وړ محصولاتو تولید ته صنعت ویل کیږي.

که چېرته د کمپلې او بخارۍ په څېر د ځای ناستو توکو د تولید موخه و څېړل شي، څرګنده ده چې د ګرموالي لپاره تولیدیږي ، خو بیا هم د غه ځایناستي توکي د متفاوت صنعت په واسطه

منځته راځي. دا هم شونې ده چې يو صنعت بېلابېل توکي توليد کړي.

صنعتي فعاليت د مفيديت ، کيفيت او ارزښت د لوړوالي په موخه د موادو د بڼې د تغيير له عمليې څخه عبارت دی چې په بشري تاريخ کې اوږده او طولاني سابقه لري.

صنعت د اقتصادي ودې له مهمو فکتورونو څخه شمېرل کيږي او پرمختلليو هيوادونو له همدې آمر څخه استفاده کړېده او د درنو او سپکو صنايعو د توليد په واسطه يې د ټولنيزې اقتصادي ودې د پراختيا امکانات را سپړلي دي. د يادونې وړ ده چې مخ پر وده هيوادونه هم د صنعت له ګټو څخه محروم نه دي ، بلکې د صنعت او صنعتي کېدلو له ګټو څخه يې استفاده کړې او په يوه نه يو ډول په خپلو جوامعو کې صنعت ته د ودې ورکولو په تکل کې دي، تر څو په اړونده جوامعو کې د زيات او ګړندي توليد، له خامو موادو څخه د زياتې استفادې، او د ټولنې اتباعو ته د کار موندلو امکانات برابر کړي.

لکه څنګه چې د يوې منظمې پوهې او فن له لرلو پرته د مولديت او مثمريت زياتوالی شونی نه دی، له همدې امله ټول ټولنيز مادي او کلتوري خدمات او نعمتونه د يوې منظمې صنعتي پروسې او منظمو پلانونو شتون ايجابوي،تر څو د ټولنيز ژوند د ارتقا امکانات تر لاسه شي ، نو د ورته پلانونو او پروګرامونو د مجموعې په توګه د ورته شرايطو د برابر ولو لپاره صنعت او صنعتي کېدلو ته اړتيا ليدل کيږي.

صنعت په يوه هېواد کې نه يوازې د توليداتو له مخې ، بلکې د ټولنيزو روابطو له مخې هم خورا اهميت لري.

(صنعت د انساني اړتياوو د لرې کولو لپاره تر ټولو مهمه وسيله ده، نو په دې توګه صنعت د انساني اړتياوو د تامين په موخه د طبيعي نعمتونو له اصالت او استخراج څخه عبارت دی)

په اوسني وخت کې صنعت د ملي اقتصاد دټولو رشتو او څانګو د اساس په توګه پېژندل کيږي او د مجدد توليد د جريان په برخه کې رغنده او ټاکونکی رول لري چې د انساني ټولنو د ودې او بدلون لامل ګرځېدلی دی او په تدريجي توګه يې له لومړني شکل څخه عالي او پرمختلليو مراحلو ته ارتقا کړېده او په مجموع کې د ټولنې د اقتصادي ښيرازۍ او رفاه لامل ګرځېدلی دی.

د ماشين له پيدايښت سره انسان ته د تکامل لاره هواره شوه او په دې توګه يې ځان د طبيعي لوربينو د استعمال جوګه کړ، ستونزې او کړاوونه يې حل کړل او بالاخره يې د طبيعی ناخوالو په مقابل کې بريالی ګامونه اوچت کړل.

صنعت يوه اقتصادي پروسه ده چې د ملي سر چينو د جريان په ترڅ کې ترې استفاده کيږي، تر څو د نوي تخنيک او معاصرې تکنالوژۍ د انکشاف په بنه اقتصادي ساختمان ته وده ورکړي

او په دې توګه په پر مخ تلليو هېوادونو کې ملي عايد او سړي سر عايداتو زياتوالی موندلی دی.

په اقتصادي وده کې د صنايعو تأثير

په اوسني وخت کې صنعت او په مجموع کې ثقيلې او خفيفې صنايع له اقتصادي پلوه، نه يوازې د پرمختلليو هيوادونو بلکې د مخ په ودې هيوادونو په پرمختګ کې دومره اغيزمن رول لوبولی دی چې نن ورځ د بيوزلۍ يا وروسته پاتې والي اصطلاح نه ور باندې اطلاق کيږي.

زياتره مخ په وده هيوادونه د صنايعو د انکشاف په نتيجه کې د اقتصادي ودې هغه بريد ته رسېدلي دي چې د صنعتي يا مترقي هيوادونو په ليکه کې ځای لري. د همدغو تحولاتو پايله ده چې په دې وروستيو کلونو کې د دغو هيوادونو اقتصادي ساختمان پراختيا موندنده او د نويو صنايعو ايجاد او ختراع ته يې لار پرانسته.

په مخ په ودې هيوادونو کې د اقتصادي ژوند اساس په کرهنه، مالدراۍ او سپکو او درنو صنايعو باندې متکي وو ، خو نن ورځ مونږ شاهد يو چې په دغو هيوادونو کې د لومړنيو سکتورونو ځای، صنعتي سکتور ته سپارل شوی دی چې له طبيعي سر چينو څخه د استفادې د څرنګوالي، د انساني قوې د استعمال د ډول ، اقتصادي سيستمونو او دولتې پاليسيو په څېر د يو لړ شرايطو له مخې يو تر بله توپير لري .

هغه هيوادونو چې د جګړې او طبيعي حوادثو په څېر لړ موانع يې درلودل، ز يات صنعتي شويدي.

لکه مخکي چې و ويل شول، مخ په ودې هيوادونو خپل اقتصادي پرمختګ ته پام اړولای دی، خو په ځنګ ګې دغه پېښه د مخ په ودې هيوادونو او پرمختلليو هيوادونو تر منځ چې په ۱۸ -۱۹ پيړۍ کې يې د صنعت اساس ايښی دی، د فاصلې، توپير او حتی تضاد لامل ګرځېدلی دی. خو له دې سره سره مخ په وده هيوادنه هڅه کوي تر څو دغه فاصلې را لنډه کړي او له تېرو تجربو څخه موثره استفاده وکړي او حتي په زياتره مواردو کې خو دا ضروري نه ګڼي چې د صنعت په برخه کې له اروپايي موډل څخه استفاده وکړي.

دې ټکي ته په پام سره چې د زياتره وروسته پاتې هيوادونو په چاپيريال کې ناوړه اقتصادي او ټولنيز شرايط شتون لري، خو اړوند دولتونه يې هلې ځلې کوي، تر څو د غوره سياستونو د عملي کېدلو له لارې د ترقې او پرمختګ پړاو ته ورسيږي.

هغه څېړنې چې په دې مورد کې د ملګرو ملتونو د ټولنيزې ادارې له لوري تر سره شوې دي، په ډاګه کوي چې د نړۍ د هر هيواد پام او توجه يوازې د صنايعو پرمختګ ته ور اوښتي دی. دا په

دې معنا نه دی چې ګواکې هیوادونه نورو تولیدي او خدماتی سکتورونو ته پام نه کوي، بلکې په ډېرو هیوادونو کې هڅه کېږي چې له صنعتي ودې سره جوخت د کرهنې په برخه کې هم موازي پرمختګ تر لاسه کړي، ځکه په دې برخه کې عدم تعادل هم زیات شمېر ستونزې را ولاړولای شي.

پورتنیو ټکو ته په پام سره ویلای شو چې صنعت د هغه د پنځېدلو له شېبې څخه تر اوسه پورې د اقتصادي تحول او بدلون عمده لامل ګڼل کیږي، نو په دې توګه ویل کیږي چې د صنعتي تولید ځواک د یوې ټولنې د تکامل او بشپړتیا تر ټولو غوره شاخص ګڼل کیږي.

د صنعتي ودې بنسټ

فکري او جسمي هلې ځلې، د وړتیا او قواوو موثر استعمال، په فکري او عملي کارونو کې د غوره تجارتي فنونو استعمال او داسې نور د صنعت د ودې تر ټولو مهم عوامل ګڼل کیږي.

په ورځنیو شرایطو کې د پرمخ تللیو هیوادونو له لوري مخ په وده هیوادونو ته د مرستو او همکاریو د بهیر د اغیزمنتوب او ښه والي ګټو ته په پام سره په کار دی چې مخ په وده هیوادونه د قیقو مطالعاتو او لومړیتوبونو ته د کتنې په اساس د صنعت په برخه کې چټک اقدامات وکړي او هغه سیاستونه په کار واچوي چې د اقتصادي ښېرازۍ متضمن وي.

هغه ستره ستونزه چې پخوا یې شتون درلود، دا وه چې زیاتره مخ په وده هیوادونو د پرمختللیو هیوادونو تر تسلط او اسارت لاندې ژوند درلود او په هره اندازه چې په دغو هیوادونو کې صنعت وده کوله، په شتمنو هیوادنو پورې یې اړه درلوده او دغه بهیر یې د پردیو په خوښه له بهر نه اداره کېده. مستبدو پر مخ تللیو هیوادنو کولای شوای د مخ په وده هیوادونو د صنعتي بهیر پړی د خپلو ګټو په پلوي تاو را تاو کړي. مخ په وده صنعتي هیوادونه د دې جوګه نه ول چې د ملي اقتصاد د اړتیاوو له مخې په خپله خوښه تولید وکړي او یا په مستقلانه توګه د شیانو او خدمتونو صادرات او واردات وکړي او یا خپلې ځانګړې اقتصادي استراتیژۍ عملي او تطبیق کاندي.

خو په اوسني وخت کې وضعیت بدلون موندلی دی او زیاتره مخ په وده هیوادونو وړتیا موندلې ده چې د نورو له خوښې پرته د خپل صنعتي سیاست سیر تعین کاندي . کوچني هیوادونه چې محدود یې طبیعي سر چینې، کم نفوس او کوچنۍ مارکیټ لري، کولای شي صنعتي او انکشاف یافته شي.

همدا شان پرمخ تللي هیوادونه له کوچنیو او وروسته پاتې هیوادونو سره یو نه یو ډول مرستې کولای شي. په دې صورت کې بېوزله هیوادونو ته لازمه ده ترڅو له دغو مرستو څخه د صنعتي

ودې په برخه کې موثره استفاده وکړي.

صنعتي ودې ته د هیوادونو د رسېدلو په برخه کې بیا هم یو لړ ستونزې شتون لري. پرمختللي هیوادونه د زیاتي سرمایې ، پرمختللو مالي امکاناتو او موسساتو ، تخنیکي تجاربو، په تجارتي روابطو کې د مهارتونو ، علمي او تحقیقاتي اسانتیاوو ، سالم منجمنټ او په مجموع کې د تحول پذیري د ځواک او وړتیا د لرلو په څېر د یو لړ پراخو امکاناتو له کبله غښتلی موقف لري او په دې توګه د اقتصادي فرصتونو و لکه په لاس کې اخستلای شي او د هر ډول ستونزو او موانعو په ترڅ کې موثر اقدامات کولای شي.

خو مخ په وده هیوادونه د هغوی د محدودې مالي او اداري وړتیا له امله نه شي کولای د ستونزو او مشکلاتو په اړه اړین تدابیر او امکانات په کار واچوي ، له ځینو فرصتونو څخه محروم پاتې کیږي او د نړۍ د اقتصادي انډول هلې ځلې یې له ستونزو سره مخ کوي. خو باید و ویل شي چې د ورته ستونزو تسخیر کومه نا شوني مسئله هم نده ، بلکې اوږد مهاله ستراتیژیک پلانونه او د مناسبو بدیلونو انتخاب کولای شي وړې ستونزې مهار کړي.

د څلورم څپرکي د مطالبو لنډیز

- د صنعت او صنعتي کېدلو مفهوم دا مفاهیم افاده کوي چې د تغییر د عملیې په توګه د خامو موادو د بڼې بدلون زیاتې بشري اړتیاوې تامین کولای شي.
- د اقتصاد د نورو رشتو د اساس او بنسټ په توګه صنعت نه یوازې د تولید په برخه کې رغنده رول لري، بلکې د تولیزو روابطو د تامین په برخه کې هم غښتلی نقش لري.
- سپکې او درانې صنایع د پرمختللیو او مخ په وده هیوادونو په پرمختګ کې مهم رول لري او هغه هیوادونه چې د ودې په حال کې دي، هڅه کوي تر څو له پرمختیایې پلوه د دوی او پرمختللیو هیوادونو ترمنځ فواصل را کم کړي.
- د صنعتي ودې بنیاد او بنسټ له فکري او جسمي ځواک څخه عبارت دی. په اوسني وخت کې د صنعتي ودې په لار کې یو لړ خنډونه او موانع شته چې د مناسبو ستراتیژیو او اقداماتو په واسطه محوه کیدلای شي .

د څلورم څپرکي پوښتنې

۱- صنعت تعریف کړئ؟

۲ -ځای ناستي شیان یا Substitutional Goods څه معنی لري؟

۳ -په ټولنیزو اړیکو باندې صنعت څه تاثیر لري؟

۴ -د مخ په وده هیوادونو په اقتصادي وده کې صنایع څه رول لري؟

۵ -د یوې ټولنې د تکامل او بشپړتیا غوره شاخص له څه شي څخه عبارت دی؟

۶ -د صنعتي انکشاف بنیاد او اساس واضح کړئ؟

۷ -پرمختللي صنعتي هیوادونه له کومو ځانګړو امکاناتو څخه برخمن دي؟

۸ -هغه ستونزې چې د مخ په وده هیوادونو د لارې په سر پرتې دې، کومې دې؟

په صنایعو کې د کار مؤثریت

ټولیزه موخه:

په صنایعو کې د کار د تاثیر او رول په هکله معلومات ترلاسه کول او د کار اقتصادي ماهیت، معیارونه او د هغه اړوند شاخصونه پیژندل

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې به محصلین دلاندې مواردو په هکله معلومات ولري.

- کار څه شی دی او په تولید کې څه مقام لري؟
- د تولیدي محصولاتو په زیاتوالي کې د کاري وېش د اهمیت په هکله معلومات لرل.
- د اقتصادي ودې له عواملو او فکتورونو سره اشنا کېدل.
- د کار کولو د انساني قوې د پلانګذارۍ په هکله معلومات لرل.
- د اقتصادي موثریت د عواملو تشخیص .
- د هغو متعددو شاخصونو پېژندل چې په مټ یې د کار د اقتصادي موثریت تحلیل او شننه صورت موندلی شي.

په صنایعو کې د کار د اقتصادي موثریت معیارونه او ماهیت

کار د تولید د اساسي عواملو په توګه د تولید په برخه کې رغنده او ټاکونکی رول لري. د کار د موثره ماهیت په هکله د معلوماتو له وړاندې کولو د مخه لازمه ده چې د هغه تعریف وړاندې شي. کار د انسان د فکري او فزیکي فعالیت مجموعه ده چې د ارزښت یا عاید د منځته راوړلو

په موخه تر سره کيږي.

د صنعتي محصولاتو د توليد په موخه له (ژوندي او غير ژوندي کار) څخه استفاده کيږي. د توليدي او خدماتي چارو د اجرا او باکيفيته، ارزانه او موثر توليد په موخه د کار له قوې او ټولو مادي او مالي سر چينو څخه استفاده کيږي او د تر سره کېدلو مصارف يې له حاصله پايلو سره په تړاو په ثابته او دوامداره توګه محاسبه کيږي.

د اقتصادي موثريت د زياتوالي په برخه کې تر ټولو د مخه د کار د مولديت د سطحې لوړوالی،په توليد کې د نوې تکنالوژي ترويج او تعميم، د کار کوونکو د تخصصي پوهې د سطحې ارتقاء يا لوړوالي او سالم اداري چوکاټ ته اړتيا ليدل کيږي.

آدم سميت چې د صنعتي انقلاب پيښې يې په ميتوديک او ساده ډول تشريح کړي، د اقتصادي ودې او پراختيا په برخه کې لاندې عواملو ته د ټاکونکو هغو په سترګه ګوري:

الف - د طبيعي سر چينو زياتوالی او پريماني

ب – د کار او کارې وېش له کبله د تکنالوژي پرمختګ

ج - د خصوصي اقتصادي واحدونو او انحصاري اداراتو آزادي او استقلال، له رسمي سياستونو او هغو عواملو څخه آزادي چې فردي انګيزې له منځه وړي او يا يې له طبيعي مسير څخه منحرف کوي.

په هر صورت ادم سميت د اقتصادي پرمختګ اصلي لامل د فرد په کوششونو کې ګوري چې دخپل اقتصادي موقعيت او يا ټولنيز موقف د ښه والي په موخه يې په کار اچوي.

هغه مهم عنصر چې د کار په اقتصادي موثريت او مولديت کې د زياتوالي لامل ګرځي، د کار له وېش څخه عبارت دی چې آدم سميت يې په اهميت باندې قايل دی او د اقتصادي پراختيا لپاره يې د اړين عنصر په صفت پېژني.

البته د کار د وېش په پايله کې تر ټولو د مخه د توليد د مقدار زياتوالی منځته راځي چې لاندې درې خصوصيات لري:

۱ – د کارګرانو د مهارت د ميزان ارتقا.

۲- د کار د وخت سپما چې د يوه فعاليت په مختلفو برخو کې په معمولی توګه تلف کيږي.

۳- د هغو ماشينونو اختراع چې د توليد د کرښې مطابق يې د کار د تر سره کولو شونتيا را منځته کړې ده، يوه فرد ته وړتيا ورکوي چې د څو کسانو کار تر سره کړي.

معمولاً په هره اندازه چې د کاري مواردو او مباحثو په ترځ کې د کار قوې ته ځانګړی نقش نه ورکول کيږي، خو کار د توليد د مهم عامل په توګه د اقتصادي موثريت تر ټولو مهم عامل ګڼل کيږي.

د کاري قوې په واسطه د نورو عواملو په برخه کې زياتي فزيکي او مادي نيمګړتياوې جبران کېدلای شي او د توليد له زياتوالي سره اساسي مرسته کولای شي .

د توليد او ثروت د ايجاد په برخه کې د کار اساس د فني او فکري وړتيا په زياتوالي کې نغښتی دی. د فني پرمختګ او د توليد د زياتوالي په موخه له هغه څخه استفاده کول، د مادي واقعيتونو او هستيو په برخه کې د بشر له فکري او خلاقي پوهې پرته بل څه نه دی .

که چېرته قبوله کړو چې د کار قوه د اقتصادي ودې د پرمختګ په برخه کې تر ټولو مهم رول لري، نو دا پايله جوتيږي چې د کار د ماهيت او اقتصادي موثريت معيارونه له لاندی عناصرو څخه تشکيل شوي دي:

د کار کميت، د کار کيفيت، د کار د قوې ترکيب او تحولات او د هغې د ودې او پراختيا لپاره مناسبه پلانګذاري.

د کار د انساني قوې د پلانګذاري په هکله په لاندې ډول يادونه کيږي:

د کار د انساني قوې پلانګذاري په مشخصه توګه له اقتصادي او اجتماعي پلوه د اهميت وړ ده :

الف – له اجتماعي پلوه بايد داسې شرايط اماده شي چې ټوله انساني قوه په کار و ګمارله شي او په دې صورت کې له کار سره د کارګرانو د ذوق او ميل غريزې ته احترام و لرل شي. د بشري رفاه د تامين او د انسانانو د ژوند د سطحې د ارتقا لپاره دغې موخې ته رسېدل اړين او اساسي ګام ګڼل کيږي.

ب – له اقتصادي پلوه د انساني قوې پلانګذاري بايد په داسې ډول وي چې د ټولنې بنسټيزې اړتياوې تامين کړای شي.

د اقتصادي موثريت شاخصونه

اقتصادي موثريت له عواملو څخه د استفادې د څرنګوالي په معنا تلقي کيږي.

اقتصادي موثريت بېلابېل عناصر لري.

اقتصادي موثريت کيدی شي د استاتيک(ثابت) موثريت په واسطه او يا د ډيناميک (متحرک)

موثریت په واسطه زیاتوالی وکړي. د یوې سرچینې نوښت او ابتکار متحرک موثریت ګڼل کیږي چې د مدیره ډلې له لوري د سیستمونو د بدلون او مناسبو طرحو د انځور په صورت کې عملي کیږي.

ثابت موثریت په یوه معینه زماني مقطع کې له سر چینو څخه د استفادې په ډول باندې اطلاق کیږي چې تولیدي او تخصصي موثریت په بر کې نیسي.

په لاندې شکل کې دغه تقسیم بندي ښودل کیږي.

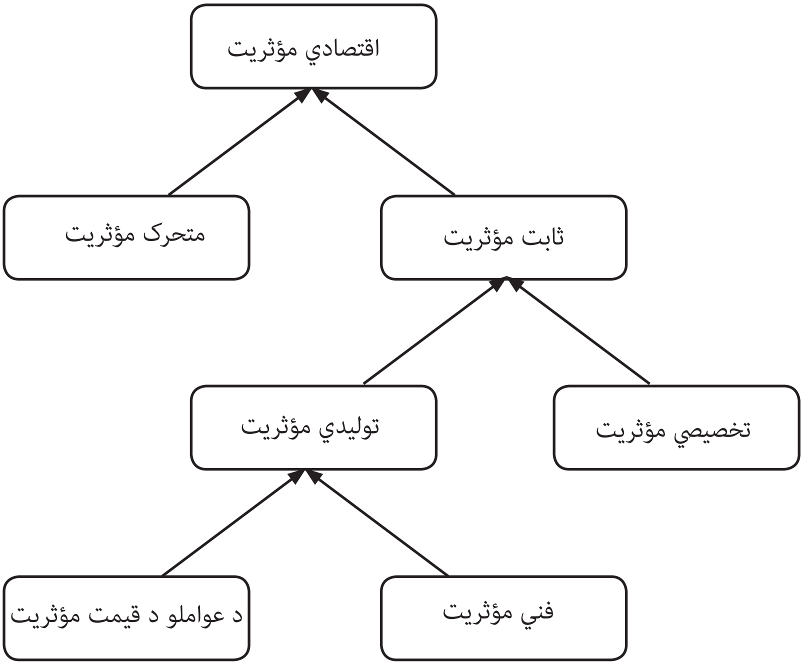

د تولید په موثریت کې هغه مهال ښه والي را منځته کیږي چې د پخوا په پرتله د تولید له سر چینو څخه غوره استفاده وشی.

په عمومي توګه هغه شاخصونه چې په مټ یې مطلق او نسبي موثریت اندزه کیدی شي، له هغو شاخصونو څخه عبارت دي چې له صنعتي محصولاتو سره په تړاو د کار د مصرف د لړوالي ټکي ته په کتو سره د اقتصادي موثریت او کار د ښه والي معیار او اندازه په ډاګه کړای شي.
د نسبي موثریت ځینې مهم شاخصونه په لاندې ډول دي:

الف – د سرمایه ګذارۍ حجم.

ب – د صنعتي محصولاتو ټام شوي مصارف.

ج د کار مولديت.

د – د اضافي سرمايه گذارۍ د مصارفو د جبران وخت.

د سرمايه گذاري حجم د سرمايه گذاري د اندازې ښودنه کوي چې د جنس، امتعې يا ارزښت په توگه د يوه مدنظر واحد د توليد په موخه په پام کې نيول شوې وي.

ټام شوي مصارف هم د اقتصادي موثريت د شاخص په توگه پېژندل کيږي.
د شرکت په سطحه ټام شوي مصارف له معينو او مشخصو توليداتو سره په تړاو د شرکت له کلنيو مصارفو څخه عبارت دي چې د يوه شاخص په توگه په توليدي موثريت باندې تاثير لري.

د کار مولديت هم د هغو شاخصونو له ډلې څخه گڼل کيږي چې د مصارفو د اداره کېدلو په برخه کې ترې استفاده کيږي، او په واسطه يې د يوه کس کاريگر له لوري د توليد مقدار په نظر کې نيول کيږي.

د يادولو وړ ده چې توليدي موثريت له غوره کيفيت سره د توليداتو د حصول په موخه له مادي سر چينو، امکاناتو او بشري قوې څخه د غوره استفادې په صورت کې تحقق موندلی شي.

د توليدي موثريت زياتوالی د کاري مولديت د ودې، له معاصرې تکنالوژي څخه د استفادې، د کارکوونکو د تخصص او په ورته حال کې د سالمې ادارې له لارې منځته راتلای شي. د اقتصادي موثريت تر ټولو غوره شاخص يا تعينونکی عامل د کار له مولديت څخه عبارت دی.

د ملي اقتصاد په محدوده کې د کار مولديت د کال په اوږدو کې د ټول اجتماعي محصول له حاصل تقسيم څخه په داسې ډول عبارت دی چې د ملي اقتصاد د ټولو سکتورونو د محصولاتو مجموعه د ژوندي کار (د انسان د کار) او مړه کار (د ماشين کار) د مصارفو په مجموعې باندې ووېشل شي . په رياضيکي توگه ورته جمله په لاند ډول ښودل کيږي:

$$\text{د کار مؤلديت} = \frac{\text{ژوندی کار + غير ژوندی کار}}{\text{د اجتماعي محصول مجموعه}}$$

يو بل شاخص چې له ژوندي کار سره په تړاو په ملي سطحه د اقتصادي موثريت ښودنه کوي، د کار کوونکو په شمېر باندې د ملي عايد له نسبت څخه عبارت دی چې په لاندې ډول ښودل

کیږي:

$$\text{مؤثریت} = \frac{\text{د کاریګرو شمېر}}{\text{ملي عاید}}$$

همدا شان له اساسي فنډونو څخه په استفادې سره کولای شو د موثریت اندازه تعین کړو. په داسې ډول چې د ملي عاید حاصل په هغو اساسي فندونو باندې و وېشل شي چې د کار په جریان کې سهیم وي یا ونډه لري.

$$\text{د اساسي فندونو مؤثریت} = \frac{\text{د تولیدي فندونو ارزښت}}{\text{ملي عاید}}$$

دغه شاخص د پولی واحد په بڼه د اساسي فنډونو له کلني اوسط سره په تړاو، د حاصل شوي ملي عاید د مقدار ښودنه کوي .
دکار د موثریت بل عمده شاخص له سرمایه ګذارۍ څخه عبارت دی چې د لاندې فورمول په واسطه ښودل کیږي:

$$\text{د سرمایه ګذاری مؤثریت} = \frac{\text{سرمایه ګذاري}}{\text{د ملي عاید د ودې مقدار}}$$

دغه شاخص د نوې پانګې اچونې له هر پولي واحد سره په تړاو د ملي عاید د ودې په مورد کې قضاوت کولای شي.

د پنځم څپرکي د مطالبو لنډيز:

کار د اساسي عامل په توګه د صنعتي محصولاتو په تولید کې تر ټولو مهم او رغنده رول لري چې د ارزښت یا عاید د خلق کېدلو په موخه د کاریګر د ذهني او جسمي فعالیت له اصراف څخه عبارت دی.

ادم سمیت د ټولنې د اقتصادي رفاه په برخه کې د افرادو هڅې او کوششونه خورا ګټور بولي او د اقتصادي ودې لپاره د طبیعي سر چینو پرېماني او د کار د وېش له برکته د تکنالوژۍ پرمختګ د دغه حقیقت د بېلګې په دود وړاندې کوي.

د کار د وېش په ترڅ کې له کیفیت سره جوخت، د تولیداتو زیاتوالی را منځته کیږي او ورسره جوخت لاندې ګټې هم تر لاسه کیږي:

- د کارګرو د مهارت میزان.

- په کاري وخت کې سپما.

- د ماشین الاتو ایجاد او اختراع چې د تولید له کرښې سره موازي د څو کسانو د فعالیت وړتیا لرلای شي.

د کار د انساني قوې د استعمال لپاره پلانګذاري له اقتصادي او اجتماعي پلوه ګټوره ده چې د څپرکي په اوږدو کې بحث ورباندې وشو.

د څپرکي په اوږدو کې د کار له اقتصادي موثریت سره په تړاو د یو لړ شاخصونو یادونه وشوه چې په عمومي توګه د ثابت او متحرک موثریت په وسیله زیاتوالی مومي.

په ورته حال کې د نسبي او مطلق موثریت تر څنګ، د هغه د اړوند شاخصونو یادونه هم کیږي چې د څپرکي په اوږدو کې مفصل بحث ور باندې شوی دی.

د پنځم څپرکي پوښتنې:

۱- کار تعریف کړئ؟

۲- د آدم سمیت له نظره کوم عوامل دي چې په اقتصادي وده او پراختیا کې رغنده او مهم رول لري؟

۳- د کار د وېش پایلې کوم خصوصیات لري؟

۴- د کار د انساني قوې لپاره پلانګذاري څه اهمیت لري، توضیح یې کړئ؟

۵- د اقتصادي موثریت تقسیم بندي واضح کړئ؟

۶- ثابت موثریت له کومو برخو څخه عبارت دی؟

۷- د نسبي موثریت عمده شاخصونه کوم دي؟

۸- د ملي اقتصاد په ساحه کې د کار موثریت څه ډول تر لاسه کیږي؟

۹- د تولید د اساسي فندونو موثریت څه ډول تر لاسه کیږي؟

۱۰- د سرمایه ګذارۍ موثریت بیان کړئ؟

د صنايعو رشتوي ترکيب

ټوليزه موخه :
د صنعتي رشتو له ترکيب او تصنيف سره اشنايي

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په اوږدو کې به محصلين لاندې موضوعات زده کړای شي:

هغه موضوعات او عوامل چې د صنعتي رشتو د مدغم کېدلو لامل ګرځي.

- هغه عوامل چې د صنايعو د رشتوي ترکيب د تغيير لامل ګرځي.
- د صنعتي رشتو تصنيف او دسته بندي.
- هغه عوامل چې د صنعې رشتو په تصنيف کې تاثير لري.
- د رومين له نظرياتو څخه د قابليت د کسب د مطالعاتو په برخه کې خبرېدای شی.
- له يو لړ هغو قواعدو سره پېژندګلوي چې د صنعتي رشتو په تصنيف کې تاثير لري.
- د صنعتي رشتو تر منځ د ذات البيني اړيکو په ګوته کول.

د صنايعو د رشتوي ترکيب ټاکونکي عوامل

هغه اساسي مشخصات چې يوه صنعتي رشته له نورو صنعتي رشتو څخه متمايزه کوي، د صنعتي توليداتو له موخو، د توليد له تکنالوژيکي جرياناتو، تخنيکي اساساتو او د هغو خامو موادو له خصوصياتو څخه عبارت دي چې په صنعت کې کارول کيږي.

صنعتي رشته د هغو ټولو صنعتي رشتو له مجموعې څخه عبارت دي چې د ورته توليدي موخو، خامو موادو، تخنيکي اساساتو، تخصصي کادرى ترکيب، اختصاصي کار او د ورته کارى شرايطو په څېر، د ورته اقتصادي موخو لرونکي وي.

د ملي اقتصاد په پلانونو او د هر سکتور په پرواګرامونو کې د توليدي قوې، اقتصادي او اجتماعي مسايلو د ودې په تناسب په يوه زمانې مقطع کې د صنعتي رشتو تر منځ يو معين تناسب تدوين کيږي.

يو لړ عوامل شته چې د صنايعو په رشتوي ترکيب کې تغيير راولي، چې مهم يې په لاندې ډول دي:

الف - د ملي اقتصاد په سطحه تخنيکي پرمختګ او انکشاف.

ب – د صنعتي توليداتو وده لرونکى سير.

ج – په مختلفو ابعادو کې د ټولنې د وګړو د ژوند د سطحې ارتقا.

د – مناسب اجتماعي او کلتوري شرايط چې په ضمن کې يې صنعتي انکشاف تحقق موندلى شي.

هـ – طبيعي سر چينې او نور عوامل.

په عمومي توګه د صنايعو په رشتوي ترکيب کې لاندې موضوعات ټاکونکى رول لري:

- د هېواد د اقتصادي انکشاف د سطحې او د توليد کوونکو رشتو د توليدي حجم او د توليدي وسايلو اداره .

- له تخنيکي پلوه د صنايعو د سطحې مجهز کېدل ،يعنې په هره اندازه چې د ماشين جوړونې، د انرژي د توليد،کيمياوي صنايعو او داسې نورو په څېر د رشتو ونډه زياته وي، د ملي، صنعتي او تصدي اقتصاد په سطحه، د تخنيکي پروسې تامين ته زيات امکانات ميسر کيږي.

- د هېوادونو د اقتصادي استقلاليت درجه، په دې معنا کله چې اقتصاد له بېلابېلو لورو په خپل ځان باندې متکي وي او د توليدي وسايلو، انرژي، خامو موادو، استخراجي وسايلو او ماشين الاتو له امکاناتو څخه برخمن وي،له مناسب رشتوي ترکيب څخه استفاه کولاى شي.

- د کار د مولديت سطحه او د صنعتي توليداتو د اقتصادي موثريت سطحه د صنايعو په رشتوي ترکيب باندې اثر غورځوي.

د صنعتي ودې او توليدي قواوو انکشاف چې له کبله يې لاسي کار خپل ځاى ماشيني کار ته پرېښود، د صنايعو په رشتوي ترکيب کې هم بدلون را منځته کړ.

دغه پېښه د دې څرګندونه کوي چې د پرمختللیو ماشین الاتو، تجهیزاتو، ترانسپورتی وسایلو، د خامو موادو، د سون د موادو، انرژي، ساختماني موادو او داسې نورو په څېر مادي امکانات چې د تولید لپاره ضروري وي، د صنایعو په رشتوي ترکیب کې خورا مهم نقش لري.

په عمومي توګه ویلای شو، هغه تعین کوونکي عوامل چې په صنایعو کې د رشتوي تغییر لامل ګرځي، په مختلفو صنعتي برخو کې له تخنیکي پرمختګ څخه عبارت دي.

هغه اساسي تاثیر چې تر اوسه پورې یې د صنعتي رشتو د یو ځایوالي په برخه کې خپل ځای ساتلای دی، له برقي انرژي څخه عبارت ده.

د تولید د وسایلو، د تولید د اطلاعاتي تکنالوژي د وسایلو، د تولید د الکترونیکي وسایلو، د تولید بېلا بېلو کیمیاوي صنایعو او د اټومي انرژي په څېر ټولې صنعتي رشتې د صنایعو په رشتوي ترکیب کې د خپلې ونډې په تناسب اهمیت او نقش لري.

په هر هېواد کې د صنعتي رشتو انکشاف په هغه هیواد کې د ټولنیزو، اقتصادي او طبیعي شرایطو مطابق صورت نیسي او په هره اندازه چې دغه شرایط مساعد وي، د صنعتي انکشاف سیر هم په ورته اندازه چټک یا ګړندی وي.

۱- د صنعتي رشتو تصنیف:

په تېرو وختونو کې د صنعتي ګروپونو یا دستو تصنیف د اقتصادي مزیت یا جغرافیایي نژدیوالي په اساس ترسره کېده، خو په ورځنیو شرایطو کې یې نسبتاً بېل شکل غوره کړی دی چې د رقابتي ګټو له نظره د صنعتي ګروپ په توګه په نظر کې نیول کیږي. په دې صورت کې د یوه صنعتي ګروپ ځواک له یو لړ تعاملي عواملو سره تړاو لري چې په ترتیب سره د شرکت له ستراتیژۍ، د تولید د عواملو له محیط او شرایطو، د تقاضا له محل او شرایطو، اړوند او مرستندویو صنایعو، د دولت له مالي او تشویقي سیاستونو او داسې نورو څخه عبارت دی، خو تر اوسه پورې په اقتصادي اړیکو باندې زیات تاکید کیږي.

هغه عناصر چې د صنعتي رشتو په تصنیف او دسته بندي کې اساسي نقش لري، د صنعتي دستو په توسعه کې له علمي مدیریت او د صنعتي رشتو له پوهې څخه عبارت دی.

زیاتره پوهان په تولیدي سیستم کې د اقتصادي پنځونو له کاپی کولو او تقلید څخه د استفادې تمایل لري، خو بل شمېر یې تر ډېره ځایه د خلاقیت، نوښت او ابتکاراتو پلوي کوي.

دا سمه ده چې ځینې صنعتي شرکتونه د تولید په برخه کې په انفرادي توګه له ځان څخه یو شمېر نوښتونه ښودلای شي، خو دغه ابتکار په صنعتي ډګر کې علمي زېرمې نه شي اضافه کولای او که زیاتې یې هم کړي نو ډېرې محدودې اغیزې به ولري.

پراخ امکانات شتون لري چې په مټ يې صنعتي شركتونه كولاى شي علمي زيرمې زياتې كړي.

په(۱۹۹۸) کال کې د رومين په نامه اقتصاد پوه   د قابليت د حصول د مطالعاتو په برخه کې هغه په دريو دستو باندې و وېشل:

لومړي: د صنعتي دستې په داخل کې د مختلفو فني فعاليتونو له لارې د قابليتونو تر لاسه کول.

د معمولي توليدي فعاليتونو مشاهده، د نګهدارى او اعمار د فعاليتونو له لارې د پوهې حصول او يا د تجهيزاتو مجدده اماده سازي، ازمايشونه او فني توسعه په دې ډله کې شامل دي.

په دوهم ګام کې له باندنيو سر چينو څخه علمي معلومات تر لاسه کولاى شو. دغه معلومات ممکن له باندنۍ نړۍ څخه تر لاسه شي او يا د فعالانه تحقيقاتي هلوځلو په ترڅ کې حاصل شي.

درېيم : د شرکت په سطحه د انساني پانګې د تعليم او تربيت له لارې هم تخصصي پوهاوي ته تقويت ورکول کيدى شي.

د صنعتي رشتو په تصنيف او دسته بندي کې لاندې قواعد په نظر کې نيول کيږي:

الف: د مجدد او پراخ توليد په جريان کې د صنعتي رشتې موقف او اهميت.

ب : د هغو خامو موادو متجانس والى چې د توليد په برخه کې ترې استفاده کيږي.

ج : د تکنالوژيکي پروسې، تخنيکي اساساتو او داسې نورو مشابهت يا ورته والي.

د صنعتي رشتو دسته بندي د توليداتو د اقتصادي اهميت له مخې هم صورت نيولاى شي. له همدې كبله ده چې صنايع په دوو مهمو ګروپونو وېشل شوې ده چې د توليدي وسايلو له توليد كوونكو رشتو او د استهلاكي يا مصرفي موادو له توليد كوونكو رشتو څخه عبارت دي.

په دې برسېره د صنعتي رشتو د سته بندي د صنعتي محصولاتو د توليد د متجانس والي، د تكنالوژيكي عملېې د ورته والي او د استفادې وړ خامو موادو د ورته والي په اساس هم صورت نيسي.

د يادولو وړ ده چې د صنعتي رشتو تصنيف د فعاليت د مشخصاتو په اساس هم صورت نيولاى شي.

يعنې د استخراجي صنايعو رشتې چې د كارېدونكو موادو په استخراج مصروفې وي، د پروسس کوونکو صنايعو له رشتې څخه چې د كار مواد، خامو موادو پروسس كوي، څخه د فعاليت د مشخصاتو په واسطه تفكيک كيږي.

بلاخره د اقتصادي خصوصياتو په اساس هم د صنعتي رشتو تصنيف او ګروپ بندي صورت نېولاى شي.

د مثال په توګه، ورته تصنیف د تولیدي مصارفو، د خامو موادو د مصرف ، له انرژي څخه د استفادې د اندازې ، د تولید لپاره د پانګې د عامل، د کتلوې، سریل، منفرد تولید او داسې نورو په څېر د تولید د طرز په اساس صورت نیسي.

۲- د صنعتي رشتو ذات البیني روابط

په یوه هیواد کې دصنعتي ودې او پر مختګ لپاره د اوږد مهاله پلانونو او پروګرامونو طرحه یو لازمي امر ګڼل کیږي چې د سیاست ګذاره بنسټونو له لوري تر سره کیږي.

د پلانګذاري په دې سطحه کې هڅه کیږي تر څو د صنعتي پراختیا لپاره اوږد مهاله او هر اړخیزه لارښود تدوین او اجرا شي.

د هر تولیدي فعالیت د پیل پایله نه یوازې دا چې د عرضې او تقاضا د نظام د اختلال لامل نه ګرځي، بلکې په خپل نوبت سره د هیواد د صنعتي پراختیا په چټکتیا کې هم ونډه لرلای شي.

په مخ په وده هیوادونو کې د صنعتي توسعې په سیاست ګذاري کې یو د پام وړ لاره، په صنعتي رشتو باندې له مبتني روش څخه عبارت دی.

دغه صنعتي رشتې نه شي کولای یو له بل څخه په جلا توګه د متقابلو اړیکو او همکاریو له لرلو پرته خپلې ودې او پراختیا ته دوام ورکړي. همدغه لامل دی چې د صنعتي رشتو تر منځ یوه ذات البینی او نه شلیدونکې اړیکه موجوده ده.

د مسلسل، مجدد، موثر او پراخ تولید په موخه د بېلابېلو صنعتي رشتو ، خصوصاً د ثقیله او خفیفه صنایعو تر منځ ژورې اړیکې او مناسبات شتون لري.

په یوه معینه زماني مقطع کې د موادو، او د ټولنې د اړتیا وړ استهلاکي امتعې اندازه د خفیفه صنایعو، غذایي موادو او کرنیزو تولیداتو د انکشاف له سطحې سره متناسبه ده چې کرنیز تولیدات د غذایي موادو د تولید په موخه د خامو موادو او خفیفه صنایعو د ټولو رشتو له منبع څخه عبارت دی.

په همدې توګه د خفیفه صنایعو په رشتو او د کرهنې په سکتور کې د تولید د سطې لوړوالی، په خپل نوبت سره د کار د وسایلو او تولیدي وسایلو، یعنې د ثقیله صنایعو د رشتو د سطحې د انکشاف او پراختیا لامل ګرځي.

د ثقیله صنایعو انکشاف هم د ټولنې د اړتیا وړ توکو او د استهلاکې موادو د تولید د زیاتوالي لامل ګرځي

د ثقیله او درنو صنایعو په بېلابېلو رشتو کې د تولید د اندازې یا کچې زیاتوالی د ټولنې د اړتیا

وړ توکو د تهیه کوونکو رشتو د تولیدي وسایلو د تولید د زیاتوالي لامل ګرځي او په ورته وخت کې د ثقیله صنایعو په موسساتو کې د امتعې د مستقیم زیاتوالي لامل ګرځي.

هغه اړیکې چې د ثقیله صنایعو د رشتو تر منځ شتون لري، له مثالونه یې په لاندې توګه یادونه کیږي:

د انرژي د تولید صنایع، کمیاوي صنایع، ساختماني صنایع او داسې نور چې نه یوازې په خپل منځ کې، بلکې د ملي اقتصاد له ټولو صنعتي رشتو سره پراخې اړیکې لري چې د ثقیله صنایعو د اساس په توګه پېژندل کیږي.

د شپږم څپرکي د مطالبو لنډیز:

د صنایعو د رشتوي ترکیب لنډیز په لاندې ډول دی:

- هغه عوامل چې د صنایعو په رشتوي ترکیب کې ټاکونکې دنده تر سره کوي له لاندې مواردو څخه عبارت دې:

الف– په یوه هیواد کې د اقتصادي پراختیا او صنعتي رشتو حجم.

ب – په هره اندازه چې په یوه هیواد کې د ماشین جوړونې، د انرژي او کمیاوي صنایعو د تولید او داسې نورو په څېر د صنعتي او تخنیکي تجهیزاتو او اسانتیاوو سطحه لوړه وي، په هماغه هیواد کې تخنیکي جریان په هماغه اندازه له پراخو امکاناتو څخه برخمن وي.

ج- د هیواد د اقتصادي استقلالیت درجه.

د- صنایعو په رشتوي ترکیب کې د کار د مولدیت سطحه او د صنعتي تولیداتو د اقتصادي موثریت درجه تاثیر لري

صنعتي رشته د صنعتي شرکتونو له مجموعې څخه عبارت ده چې د تولید د یو ډول اقتصادي موخو، ورته خامو یا لومړنیو موادو، ورته تخینک او ورته کارې تخصص لرونکي وي.

د تخنیکي پرمختګ، د صنعتي تولیداتو د توسعې، ټولنیزې رفاه، کلتوري شرایطو او طبیعي سر چینو په څېر یو لړ عوامل د صنایعو په رشتوي ترکیب کې تغیرات را منځته کولای شي.

- په پخوانیو وختونو کې د صنعتي رشتو تصنیف او دسته بندي د جغرافیایې نژدېوالي په اساس تر سره کېدله، خو په اوسني وخت کې د صنعتي ګروپونو دسته بندي، د رقابتي ګټو یا Comparative Advantages په اساس تر سره کیږي.

د علمي مديريت، ابتکار ، خلاقيت او نوښت په څېر ځينې عناصر د صنعتي رشتو په دسته بندي کې تاثير لري.

د صنعتي رشتو د تصنيف په صورت کې لاندې قواعد په نظر کې نيول کيږي:

- د صنعتي رشتې اهميت او موقف، د تکنالوژيکي جريان ورته والی، د خامو موادو او صنعتي محصولاتو د توليد متجانس والي او اقتصادي خصوصيات.

- د صنعتي رشتو تر منځ ذات البيني اړيکې شتون لري چې په دې لړ کې د ثقيله او خفيفه صنايعو، کرنيزو توليداتو او داسې نورو صنعتي رشتو ترمنځ د يادونې وړ دي.

د ثقيله صنايعو انکشاف د استهلاکي توليداتو او د شيانو د ټولو تهيه کوونکو رشتو د توليدي وسايلو د توليد د زياتوالي لامل ګرځي.

د ماشين سازي، استخراجي صنايعو، د اوسپنې د ويلي کولو، انرژي، مختلفو کمياوي او ساختماني صنايعو او داسې نورو تر منځ د ورته اړيکو شتون، د صنعتي رشتو تر منځ د ژوندۍ بيلګې په توګه وړاندې کولای شو.

د شپږم څپرکي پوښتنې

۱- د هغو مشخصاتو نومونه واخلئ چې صنعتي رشتې یو له بل څخه بېلوي؟

۲-صنعتي رشته تعریف کړئ؟

۳- هغه عوامل توضیح کړئ چې د صنایعو د رشتوي ترکیب د تغییر لامل ګرځي؟

۴- د صنایعو په رشتوي ترکیب کې کوم موضوعات ټاکونکی رول لري؟

۵-په یوه هیواد کې تر کومو شرایطو لاندې د صنعتي رشتو انکشاف صورت موندلی شي؟

۶-د صنعتي رشتو د تصنیف په برخه کې د پخوا او اوس تر منځ څه توپیر لیدل کیږي؟

۷-هغه عناصر چې د صنعتي رشتو په تصنیف کې رول لري، کوم دي؟

۸- د صنعتي رشتو د تصنیف په صورت کې کوم قواعد په پام کې نیول کیږي؟

۹-د صنعتي رشتو تر منځ کوم ډول اړیکه شتون لري؟

۱۰- هغه اړیکه توضیح کړئ چې د ثقیله صنایعو تر منځ شتون لري؟

په صنایعو کې اقتصادي رهبري یا مدیریت

ټولیزه موخه:
له اقتصادي رهبري، د هغې له ماهیت، روشونو او د صنعتي شرکتونو د ادارې ارګانونو له تشکیل سره اشنایي پیدا کېدل

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې به محصلین د لاندې مواردو په هکله معلومات ولري:

- د صنعتي موسساتو د اقتصادي رهبري د میتودونو ډول.
- له تخینکي او پرېکړه کوونکي دندې سره آشنایي.
- د صنعت په برخه کې د رهبري له میتودونو سره آشنایي.
- د اقتصادي، اجتماعي او تشکیلاتي میتودونو په هکله معلومات.
- د صنعتي شرکتونو په برخه کې د ضمني او رسمي موضوعاتو زده کول.
- په صنایعو کې د ادارو د تشکیلاتو له اکمال او تجهیز سره آشنایي موندل.
- د صنعتي ادارې د سیستم په هکله د یو لړ قواعدو په هکله معلومات ترلاسه کول.

د صنعتي شرکتونو د اقتصادي رهبري ماهیت

د صنعتي شرکتونو رهبري له هغو هدفمندو او دوامداره اقتصادي او تشکیلاتي جریاناتو څخه عبارت دی چې نهایي موخې ته د شرکت د رسېدلو په موخه په کار اچول شوې وي.

د شرکت رهبري یوه اجتماعي سیستم ته ورته ده چې له یوه پلوه رهبري کوونکي اشخاص او له بل پلو اداره کېدونکي اشخاص په بر کې نیسي.

د صنعتي شرکتونو د اداري او رهبري پوهه هم د نورو علومو په څېر یوه خصوصي رشته ده چې د موضوع، مشخصاتو، محتوا، موخو او تحقیق د روش لرونکې ده.

د اداري او رهبري موضوع د اداري او د هغې د تنظیم له اړیکې څخه عبارت دی.

د تولیدي شرکتونو د اداري او رهبري تحقیقي میتود له هدفمند مراقبت، تحقق او بررسي، د اقتصادي تجاربو له استعمال او وظیفوي تحلیلونو څخه عبارت دی.

د اداري او رهبري اجتماعي او سوسیولوژیکي خصوصیات د مشخصو اجتماعي اړیکو او مناسباتو له څرنګوالي سره تړاو لري.

د اداري او رهبري د علم محتوا د صنعتي شرکتونو د اداري او رهبري د میتودولوژیکي اساساتو له مطالعې او ارزیابی څخه عبارت دی.

د صنعتي شرکتونو د مشخصاتو په اړه ویلای شو چې د شرکتونو د رهبري مشخصات د شرکتونو د ډول او فعالیت له مخې یو تر بله توپیر لري، یعنې په هره اندازه چې شرکت ستر وي،په هماغه کچه بیوروکراسي په کې وده کړې وي ، او څومره چې شرکت کوچنی وي، د کارونو په اجرا کې یې په متناسب ډول سرعت او چټکتیا لیدل کیږي.

د صنعتي شرکتونو اداره او رهبري دنده لري چې د کار کوونکو د انتخاب او دتقرر، د هغوی د استعدادنو د انکشاف او فعالیتونو د انسجام چارې تنظیم او کنټرول کړي.

په یوه صنعتي شرکت کې د رهبري دنده په دوو ډولونو لیدل کیږي چې یوه یې له تخنیکي او بله یې د تصمیم نیولو له دندې څخه عبارت دي.

د شرکت تخنیکي دنده د کمیت، کیفیت، مکان او زمان له مخې د تولید د عواملو د استعمال څرنګوالی په بر کې نیسي او په حقیقت کې د تولید جریان، اداره او تنظیم کوي، خو تصمیماتی دنده د تولید د عواملو له تهیې سره په تړاو، په یوه معین وخت او مقدار کې مشخصه وي او ضمناً د تولیدي شیانو د بازار موندنې مسله هم په تصمیماتي دندو کې شامله ده.

د رهبري د دندې په توګه تشکیلات، د پلانونو تنظیم او د نظارت او کنټرول فعالیتونه د شرکت د دواړو، یعنې تخنیکي او تصمیماتي دندو برخه ګڼل کیږي.

د صنعتي شرکت رهبري نسبتاً ستونزمن کار دی، ځکه له یوه لوري د قواعدو او مقرراتو له طرحې سره سروکار لري او له بل لوري د هغوی د تطبیق دنده په غاړه لري.

زیاتره پوهان د صنعتي شرکت رهبري ته د یوه هنر په سترګه ګوري او اړوند استعداد، فهم،

ابتکار او د انساني قوې تنظيم په کې اړين بولی چې يوه طبيعي هديه يا ډالۍ نه ده ،بلکې د تعليم، تحصيل او تجربې په توګه تر لاسه کيږي او د صنعتي شرکت په بېلابېلو برخو کې ترې استفاده کيږي.

د شرکت د رهبري ځانګه دنده لري چې د صنعتي شرکت لنډ مهاله، منځمهاله او اوږد مهاله موخې د شرکت په پلان کې ځای کړي او د وسايلو د موثر استعمال په واسطه هغوی ته د رسېدلو امکانات را وسپړي او په ورته وخت کې دنده لري، تر څو د تخنيکي او توليدي محلاتو او کار ځايونو تر منځ تړاو را منځته کړي او د انسجام په برخه کې يې هڅې پيل کړي.

د کار وېش چې په هر شرکت کې د يوه قانونمند کار په توګه پېژندل کيږي، د موثر تحقق مکلفيت يې بيا هم د شرکت رهبري ځانګې ته سپارل کيږي.

معمولاً په صنعتي شرکتونو کې د رهبرۍ چارې په دريو برخو وېشل کيږي:
د شرکت ټيټ پوړی رهبري ارګان، د شرکت منځ پوړی رهبري ارګان او د شرکت لوړ پوړی رهبري ارګان چې هر يو يې بېلابېلې او متنوعه دندې لري.

که چېرته ذکر شوي ارګانونه يوازې عنعنوي او تکراري دندې تر سره کړي، نو له ساکن يا (استاتيک) ډول رهبري څخه بحث کيږي ، خو که چېرته د کار په بهير کې نوښت يا ابتکار صورت ونيسي، نو ويل کيږي چې د رهبري ډول متحوله يا (ډيناميکه) بڼه غوره کړي ده.

د صنايعو د رهبري ميتودونه

د صنايعو د برخې ميتود يا روش په عمومي توګه په اداره کېدونکې موضوع باندې د اداره کونکي عامل د پرېکړي د عملي کېدلو له طريقې څخه عبارت دی.
د صنعتي سکتور او دهغه د اړوند شرکتونو له رهبري سره په تړاو له درې ډوله ميتودونو څخه استفاده کيږي:

الف – تشکيلاتي روشونه.

ب –   تربيوي ميتودونه.

ج - اقتصادي ميتودونه.

تشکيلاتي ميتودونه د اداره کولو ټول ميتودونه او طريقې په بر کې نيسي او   د توليد په جريان کې د کار کوونکو او کايګرو د رهبري په شمول، د پرسونل برخې د ادارې او رهبري چارې

تنظیم کوي.

تشکیلاتي میتودونه د اداري دستګاه منظم جوړښت او تشکیل، د کار کوونکو او کادرونو د تقرر او ځای پر ځای کېدلو او هغوی ته د هدایاتو د صدور په څېر د یو لړ حقوقو او وجایبو تثبیت او د هغوی د ټولو تشکیلاتي اجزاوو او فعالیتونو کنټرول په بر کې نیسي.

- تربیوي میتودونه له هغو مهمو عواملو څخه عبارت دي چې نه یوازې د صنعتي شرکت د رهبري د مسلک او تخصص د سطحې د لوړولو لپاره ضروري ګڼل کیږي، بلکې د کار کوونکو د ټولو کتګوریو د ظرفیت لوړولو لپاره لازمي ګڼل کیږي.

د تر بیوی میتود په ترڅ کې له ټولنیز نقطه نظره د کار مندانو تر منځ د متقابلې همکارۍ روحیه پیاوړې کیږي او د هېواد دصنعتې ودې په وړاندې د کارکوونکو د مسؤلیت احساس غښتلی کیږي.

د کار او تولید په ترڅ کې د کارکوونکو رواني تقویه او د خوشبیني دروحېې ایجاد د همدغه میتود له برکته تحقق مومي.

د صنعتي تولیداتو د کیفیت او کمیت د غوره والي او صنعتي کېدلو په موخه اړینه ده چې د کارګرانو او د مدیره ډلې تر منځ د تعاون او همکارۍ روحیه غښتلې شي، څکه په ورته فضا کې کار کوونکي د مدیره ډلې له لوري د پټېیل شویو موخو تر لاسه کولو ته د وجداني مسؤلیت په سترګه ګوري او په صمیمانه توګه یې د هغوی د لار ښوونو په اساس د تر لاسه کولو هڅې کوي.

په تربیوي میتود کې د زده کړې بهیر یوه دوامداره پروسه ګڼل کیږي او په دې باندې ټینګار کیږي چې د تولید د کرښې مطابق، د موخو په ترلاسه کولو کې له غفلت څخه کار وا نه خیستل شي.

د اداري او رهبري اقتصادي میتودونه د یوه دقیق سنجش له مخې، اداري او اقتصادي قوانینو ته په کتنې سره د اقتصادي غوښتنو له لارې تطبیق کیږي.

د صنعتي شرکتونو د رهبري اقتصادي میتودونه، پلانګذاري، اقتصادي سنجشونه، د غوره پایلې او زیاتې لاسته راوړنې په موخه د کار کوونکو لپاره مادي مشوقات، د قیمت د سیستم تنظیم ، د صنعتي شرکت تمویل، د کریډیت برابرول او داسې نور په بر کې نیسي.

د صنعتي شرکت د سالمې رهبري په ترڅ کې د شرکت کارکونکي نوې مهارتونه تر لاسه کوي، تېروتنې او اشتباهات یې د سالمې لارښوونې له لارې اصلاح کیږي، د کارکوونکو ترمنځ متقابل احترام تامینږي، او د اصولو د تطبیق لپاره لایق او د کار وړ کسان ګمارل کیږي.

د یوه منل شوي اصل په توګه ویلای شو چې ورځنی نړیوال اقتصاد او د صنایعو پرمختیایی

بهیر د پوهې او معلوماتو له برکته منځته راغلی دی. تکنالوژیکي پرمختګونو او کمپیوټري اطلاعات د نړۍ په ورځني اقتصاد کې انقلابی رول تر سره کړی دی چې له کبله یې د سوداګرۍ بنې په بشپړه توګه بدلون موندلی دی چې دواړه برخې، یعنې تولیدي او خدماتی ترخې ور څخه برخمنې شوې دي.

صنایع او دهغه اړوند شرکتونه د اطلاعاتو په مټ کولای شي د اخستونکو او مشتریانو اړتیاوې درک کړای شي او په دې توګه د اړینو توکیو تولید ته دوام ورکړي چې په دې توګه مولد او مستهلک، دواړه د تولید او صنعت له پروسې څخه مستفید کیدای شي.

په دې صورت کې ګټور توب یوازې د سرمایې په حجم پورې نه تړل کیږي، بلکې د کارکوونکوپه پوهې او تخصص پورې اړه لري.

د اقتصادي پراختیا په برخه کې د پوهې په اهمیت باندې د پوهېدلو لپاره لازمه ده چې د ضمني او رسمي پوهې اهمیت درک کړو.

الف - ضمني پوهه :

د اطلاعاتو نړۍ یوازې د رسمي ادراک د قوې په اساس نه ده بنا شوې، په نوې دوران کې له اطلاعاتو څخه ګټه اخستل د تولید په اندازه ارزښت لري.

له صنعتي پوهې او اطلاعاتو څخه د استفادې کولو ځواک او وړتیا نه یوازې د مدیره او باصلاحیته ډلې لپاره ضروري دی، بلکې د صنعتي برخې دتولو کارکوونکو لپاره ضروري ده، خو باید وویل شي چې پوهه او معلومات یوډول نه دي، په بل عبارت له تجربې سره د اطلاعاتو د ترکیب پوهه، شرایط، له معلوماتو څخه تعبیر او عکس العملونه یو تر بله توپیر لري.

دغه مجموعه د معلوماتو غوره ډول دی چې د تصمیم نیونې او فعالیتونو لپاره کارول کیږي. پرېکړه او د مسئلې حل د سیستماتیکو او عقلاني څېړنو او تحلیلونو مجموعه ده، خو باید هغه څه تر سره شي او یا یې تر سره کړو چې، د موقعیت د بر رسي جریان، تصمیم او له هغه وروسته د هغه اجرا، یې زموږ د پوهې، تجربې او مشهوده برخه ده چې د ضمني پوهې په توګه ترې یادونه کیږي.

ب - رسمي پوهه:

دغه پوهه د پوهې د طبقه بندي سته تشکیلوي چې د علمي او فني جریاناتو په اساس صورت نیسي.

ضمني پوهه د رسمي پوهې بشپړونکې ده چې انسان ته د رسمي پوهې د عناصرو د زده کړې او

له هغه ځخه په عامو مواقعو کې د استفادې کولو اجازه ورکوي.

په صنايعو کې د اداري ارګانونو د تشکيل، اکمال او تجهيز مسايل

د توليدي صنايعو د چارو د ادارې په سيستم کې اداره او تشکيلات مهم رول لري او تر کومه بريده چې د صنعتي برخو تر منځ همکاري زياته وي، په هماغه اندازه د توليد جريان چټکتيا مومي.

د اداري دستګاوو جوړښت او ترکيب د هغو تصاميمو په محتوا او اساساتو باندې قوي اغېزلري، چې نيول کيږي.

په همدې ترتيب اداره د نيول شويو تصاميمو په لېږد، د صنعت د برخې د بېلابېلو معلوماتو په رښتياوالي او دقت، د رهبرانو د کار په کيفيت او محتوا، او په مختلفو مؤظفينو او کارکوونکو باندې قوي اغېز لري.

معمولاً د اداري سيستم په تنظيم کې لاندې موضوعات په نظر کې نيول کيږي:

الف – اداري پرېکړې بايد د مطلوبيت، د اداري او رهبري د عملياتي خصوصياتو د لوړوالي، له اداري جرياناتو سره په تړاو د مصارفو دکموالي، د اداري کارکوونکو د پوهې د سطحې د دوامدارې ارتقا، د معلوماتو د مناسب سيستم د ايجاد، او په عصري تکنالوژي باندې د اداري دستګاوو د تجهيز په اساس تر سره شي.

ب- د صنعت د برخې د ادارې او رهبري د برخې کارکونکي بايد خپل زيات وخت د ادارې د مختلفو برخو د معلوماتو او اطلاعاتو د تنظيم په چارو مصرف کړي.

ځکه د کار او توليد د وضعې په اړه لازم اطلاعات، طرحه شوي پلانونه او د صنعتي شرکتونو او موسساتو د مختلفو برخو جريانات، د اداره کوونکو او اداره کېدونکو ترمنځ د اتصال د کړۍ يا حلقې حيثيت لري.

ج – هغه معلومات چې د صنعتي شرکت له داخل او يا خارج ځخه ترلاسه کيږي، اساساً کوم ډول معلومات وي؟ دغه معلومات بايد د چا له لوري ورکړل شي؟ د صنعتي شرکت کومي کومې ادارې يا حلقې ته وړاندې شي او ايا دغه معلومات متناوب شکل لري او يا د ريښتيني اوضاع او احوال له مخې وړاندې شويدي؟

د- د معلوماتو د برابرې ډلو تنظيم او څرنګوالی، د هغوی د انتقال ډول، د اطلاعاتو کره والي، او دا چې د معلوماتو کومه برخه بايد د رهبري ادارې کومې حلقې ته وسپارل شي، هغه مسايل دې چې د صنعتي موسساتو په اداري سيستم پورې اړه لري.

هـ – رهبري ارګانونو ته د وظايفو د سپارلو او د هغوی د اجرا ډول، د وظايفو د تعينونکي کس تشخيص، په دې برخه کې د کارول شويو څرنګوالی او داسې هغه موضوعات دی چې د صنعتي

شرکت د اداري سیستم په چوکاټ کې طرحه او تنظیم کیږي.

د صنعتي چارو د اداري په پورتنیو مطالبو برسېره دلاندې مطالبو رعایت هم په نظر کې نیول کیږي:

- صنعتي مدیر نباید له اخلاقي او سلوکي مسایلو څخه غافل وي.

- د نظارت له لارې د صنعتي واحدونو د کړو وړو څارنه باید د یوه دوامدار بهیر په توګه و منل شي.

-په کاري بهیر کې د شوق را منځته کېدل او په اړه یې د نظر له څښتنانو سره مشوره کول.

د اووم څپرکي د مطالبو لنډیز:

د صنعتي موسساتو اداره او رهبري له یوه پېچلي، دوامدار او هدفمند اقتصادي او تشکیلاتي جریان څخه عبارت دی چې موخه یې د شرکت لپاره د نهایی موخه تر لاسه کول دي.

د صنعتي رهبري ټولنیز سیستم د اشخاصو متقابل روابط احتوا کوي. د صنعتي برخې د هدفنمدې او سالمې رهبرۍ په موخه د رهبري له پوهې او میتودونو څخه استفاده کول او د ټولنیزو رواني خصوصیاتو رعایت کول په ورته بهیر کې یو ضروري امر ګڼل کیږي چې په دې څپرکي کې په مفصله توګه بیان شوی دی.

د څپرکي په اوږدو کې د صنعتي رهبري د تصمیم نیونې په برخه کې د شرکت د رهبري له دندو څخه له زمانی نظره د بېلابېلو تشکیلاتي پلانونو د طرحې، له نظارت او کنترول، دپوهې او ابتکار په څېر د علمي اساساتو له مخې د ستعداد د معیارونو په اساس د مسؤلینو او کارکوونکو د تقرر او تعین په څېر له مختلفو ابعادو څخه یادونه وشوه.

همدا شان د تشکیلاتي، تربیوي، اجتماعي، رواني او اقتصادي میتودونو په څېر د صنعتي شرکت له یو لړ رهبري میتودونو څخه یادونه وشوه چې تشکیلاتی میتود یې د اداري له کنترول، د اداري د دستګاه له جوړښت او د پرسونل له اړوندو موضوعاتو سره تړاو لري.

تربیوي او اجتماعي میتود د کارکوونکو له تخصصي پوهې، د کارکوونکو تر منځ د متقابلو اړیکو او مرستندویه روحیې دتامین، د مسؤلیتونو د احساس د غښتلتیا او دصنعتی پرسونل د رواني روحیې د تقویې په څېر د یو لړ ټولنیزو اړیکو له ایجاد سره سرو کار لري.

اقتصادي میتود په حقیقت کې د تولید له عواملو څخه د غوره استفادې، د صنعتي تولیداتو د کیفیت او کمیت د لوړوالي په څېر یو لړ مسایل احتوا کوي.

همدا شان د څپرکي په اوږدو کې له ضمني او رسمي پوهې څخه یادونه وشوه چې صنعتي

شرکتونه ترې استفاده کولای شي.

د څپرکي په پای کې د صنایعو د اداري ارګانونو د تشکیل او د صنعتي ادارې د سیستم د خصوصیاتو او قواعدو په رابطه له یو لړ مطالبو څخه یادونه وشو.

د اووم څپرکي پوښتنې

۱-د صنعتي شرکت رهبري تعریف کړئ؟

۲-د صنایعو د رهبري او ادارې په برخه کې د تخصصي پوهې اهمیت او نقش روښانه کړئ؟

۳-د صنعتي شرکت تخنیکي او د تصمیم نیونې دنده تشریح کړئ؟

۴-په صنایعو کې د ادارې او رهبري میتودونه واضح کړئ؟

۵-تربیوي او اجتماعي میتود څه مفهوم افاده کوي؟

۶-د صنعت په برخه کې اطلاعات او معلومات څه اهمیت لري؟

۷-له اقتصادي توسعې سره په تړاو ضمني پوهه توضیح کړئ؟

۸-په صنایعو کې د اداري ارګانونو د اهمیت په برخه کې معلومات ورکړئ؟

صنعتي مارکېټ او د هغه اړوند اصطلاحات

ټولیزه موخه :
د صنعتي اقتصاد له مهمو اصطلاحاتو سره اشنايي

د زده کړې موخې: محصلین به د دغه څپرکي په پای کې د لاندې مواردو په هکله معلومات تر لاسه کړي:

- بازار او د بازار جوړښت.
- د بازار ځواک او حدود.
- د بازار ډولونه.
- د صنعتي تصدي له تعریف او مفهوم سره پېژندګلوي.
- د قیمتونو تشکیل.
- د مقیاس د اقتصاد په برخه کې معلومات.

صنعت

صنعت د هغو صنعتي شرکتونو له مجموعې څخه عبارت دی چې مشابه یا ورته توکي تولیدوي او د خپلو اخستونکو لپاره مشترک مارکېټ یا بازار ایجادوي.

په صنعت کې بېلابېل توکي تولیدېږي چې ځینې یې ځای ناستي یا Substitutional خواص لري.

که د کمپلې یا برقي بخارۍ جوړښت ته وکتل شي، نو لیدل کیږي چې موخې یې د ګرمي ایجادول

دی، نو که څه هم دغه دوه ډوله تولیدات د ورته مقصد او ورته دندې د پر مخ وړلو لپاره تولیدېږي ، خو ویل کیږي چې دغه دوه توکي د بېلابېلو صنعتونو په واسطه تولید شوي دي.

صنعت چې د اقتصاد مهم سکتور ګڼل کیږي، د سرمایې او خارجي پانګې اچونې د عدم احتیاج د تامین په برخه کې د خود کفایي یا ځان بسنې زمینه برابروي چې په دې توګه د ټولو اقتصادي او اجتماعي برخو د ودې او پرمختګ لامل ګرځي.

بازار

بازار له هغې اجتماعي موسسې څخه عبارت دی چې د زمان، مکان، قیمت او شیانو د کیفیت او نوعې له اعلان سره پیرودونکي او پلورونکي په کې یو ځای کیږي او د پیسو په مقابل کې یو تر بله د شیانو راکړه ورکړه یا تبادله کوي.

سره له دې چې بازارونه معین حدود نه لري خو بیا هم بېلابېل ډولونه لري.

صنعت هم چې یوه عادي اصطلاح ده، له بازار سره ورته والی لري او معمولاً د بازار عرضې ته اشاره کوي، نو په دې توګه یو صنعت څو بازارونه په بر کې نیولای شي.

د بېلګې په ډول: د پولادو صنعت په بېلابېلو سیمو کې بېلابېل بازارونه لري.

د بازار جوړښت

د بازار جوړښت معولاً د بازار په داخل کې د شته شرکتونو د توزیع د اندازې په واسطه تعریف کیږي.

د بازار د جوړښت اصلي عناصر په بازار کې د شته شرکتونو له ونډې څخه عبارت دی.

د پرمختللیو شرکتونو په منځ کې تمرکز او د تولید په ورته کرښه باندې، دبالقوه رقیبانو د ورود په وړاندې د موانعو شتون، د غیر رقابتي بازار په شته والي باندې دلالت کوي. بازارونه له خالص رقابت څخه نیولې، تر اولیګوپول پورې بېلابېل ډولونه لري چې د تعین لپاره یې له لاندې شاخصونو څخه استفاده کیږی:

۱- د پلورونکو د تمرکز درجه، یعنې د هغو شرکتونو شمېر چې ورته توکي تولیدوي.

۲- د توکیو د تنوع د توپیر اندازه چې په مختلفو صنعتي شرکتونو کې د محصولاتو توپیر په ګوته کوي.

۳- په بازار کې د تولید په کرښه باندې د سیالو شرکتونو د خروج او ورود شرایط چې په

حقیقت کې د تولید په ورته کرښه باندې د خروج او ورود یا له بازار څخه د تولید کوونکو شرکتونو د وتلو او ورننوتلو د اسانتیا میزان په ګوته کوي.

۴- د بازار حدود: د هر بازار محصولات خپلې ځانګړنې لري چې د بل بازار له هغو سره توپیر لري چې له نورو توکیو سره د هغوی د توپیر برید تعینوي.

۵- د بازار اداره او لارښود له هغو کړو وړو څخه عبارت دی چې شرکتونه یې پټېیل شویو موخو ته د رسېدلو په مقصد عملي کوي. د مثال په توګه د بازار د شرایطو او خپلو مقاصدو له مخې یو شرکت په انفرادي توګه او یا له بل شرکت سره د مشارکت په توګه د قیمت د سطحې، د محصول د ډول، د محصول د مقدار، د محصول د کیفیت او سټنډرډ، اشتهاراتو او تجارتي اعلاناتو په برخه کې پرېکړه ایز تدابیر نیسي. په ورته حالت کې شرکتونه له نورو شرکتونو سره د همکاري یا رقابت له لارې د خپلو سیاستونو د عملي کولو په اړه پرېکړې کوي، چې د بازار د عناصرو په نامه یادیږي.

فرض کړئ، په یوه بازار کې دوه شرکتونه شتون لري چې دواړه یې د خپل مفاد یا ګټې د زیاتولو هڅې کوي. نو دوی باید څه ډول عمل وکړي تر څو د زیاتې ګټې مقصدونه تر لاسه کړي؟

په ورته شرایطو کې باید و کتل شي چې هغوی د قیمت، محصول او د شرکت د ادارې په هکله څه تصامیم نیسي.

هغوی ممکن یو د بل کړه وړه نالیدلي فرض کړي او په مستقله توګه د خپلو موخو د تعقیب په لټه کې شي او یا د خپلو موخو لپاره ګډ تصمیم ونیسي او د خپل منځي توافق په اساس تر لاسه شوې ګټې سره جلا کړي، او یا یو د بل په وړاندې د رقابتي سیاست یا سیالۍ دریځ غوره کړي.

د تولیدي توکیو د خرڅلاو په اړه د خبرتیاوو او د تبلیغ تنوع یا عدم   شباهت د مصرف کوونکو لپاره مناسب شرایط برابروي . د تاکتیک او مناسبې استراتیژۍ انتخاب په معینو شرایطو کې د صنعتي شرکت د کړو وړو انعکاس کونکې ګڼل کیږي چې د شرکت په اداري چارو کې یوه مهمه دنده ګڼل کیږي.

د بازار ډولونه

الف – د کامل رقابت بازار **polipol**: (perfect competition)

دغه ډول بازارونه په بشپړه توګه غیر شخصي بڼه لري چې د ورته توکیو بې شمېره تولید

کوونکي او اخستونکي په کې شتون لري.

په ورته بازاري شرايطو کې د عرضه کوونکو تر منځ رقابت يا سيالي شتون نه لري اوپه ورته توګه د توکيو د اخستونکو تر منځ هم متقابل رقابت نه احساس کيږي.

د کامل رقابت بازار د لاندې خصوصياتو لرونکی وي:

- په ځانګړي صنعت کې د شيانو توليد ورته يا مشابه بڼه لري او دغه حالت د دې لامل ګرځي چې مصرف کونکي د دغه يا هغه توليدي واحد د اخستلو په برخه کې بې پرې يا بې تفاوته پاتې شي. په ورته شرايطو کې اخستونکي اړتيا نه لري چې د يوه توليدي واحد په مقابل کې د نورو توليد کوونکو تر قيمت لوړ قيمت ورکړي.

- دا چې په بازار کې د پلورونکو شمېر زيات وي، نو په دې توګه په بازار کې د ټول پلور په پرتله د کوم ځانګړي پلورونکي د پلور اندازه نا چيزه بڼه لري چې په دې توګه په يوازې سر په بازار کې د شيانو د قيمت د تعين ځواک نه لري.

- په بازار کې د اخستونکو زيات شمېر هم د دې لامل ګرځي چې هر يو يې په بازار کې د قيمت په تعين باندې تاثير نه شي لرلای.

- د توليدي سر چينو او عواملو د سياليت له کبله په اوږده مهال کې بازار ته د ننوتلو او يا له هغه څخه د وتلو په برخه کې کوم ځانګړی صنعت له هيڅ ډول موانعو او خنډونو سره نه مخ کيږي.

- په ورته بازاري شرايطو کې بازار شفافه بڼه لري او اخستونکي او پيرودونکي کولای شي، بازاري خصوصياتو ته په پام سره د خپلو عوايدو او مصارفو وړاند وينه وکړای شي.

- په ورته شرايطو کې د مصرف کوونکو او توليد کوونکو تر منځ کوم جوړ جاړی نه شي کېدی او هر يو يې په دې لټه کې وي چې خپل مفاد او مطلوبيت تر ټولو لوړ حد ته ورسوي.

ب – د کامل انحصار بازار (Monopoly):

کامل يا بشپړ انحصار هغه مهال منځته راتلای شي چې په بازار کې يوازې يو توليد کوونکی شتون ولري او تر څنګ يې د سيالانو مشهود يا تکنيکي رقابت نه ليدل کيږي. په ورته شرايطو

کې انحصاري شرکت کولای شي خپل ټول سیاستونه عملي کړي. هغوی د تهدیدي قیمت په مرسته کولای شي هغه توکي له بازار څخه وشړي چې د دوی د توکیو ښه ځای ناستي یا Substitutional Goods ګڼل کیږي.

د کامل انحصار د تحقق په موخه لاندې دوه شرطونه اړین ګڼل دي:
- په بازار کې یوازې د یوه عرضه کونکی شتون .

- په بازار کې د عرضه شویو توکیو په وړاندې د نژدې ځای ناستو توکیو نه شتون.

د انحصار سر چینې د لومړینو موادو یا عواملو د عرضې له کنټرول، فردي خصوصیاتو، د اختراع د ثبت له امکاناتو او د فابریکې د تاسیس د مصارفو له لرلو څخه عبارت دي.

ج – د انحصاري رقابت بازار Monopolistic competition:

په ورته بازار کې د تولیدي محصولاتو د توپیر له کبله پلورونکي دشیانو په قیمت باندې کنټرول نه شي لرلای، له همدې امله د قیمت د لوړولو په صورت کې د تقاضا له منفي میلان سره مخ کیږي.

په هر صورت په بازار کې د زیاتو ځایناستو توکیو شتون انحصاري قدرت محدود وي او د دې لامل ګرځي چې تقاضا یې زیات ارتجاعیت ولري.

که چېرته په انحصاري بازار کې شرکتونه په فردي توګه خپل قیمتونه ښکته کړي، د تقاضا منحني یې له زیات ارتجاعیت سره پورته لور ته حرکت کوي او خپل خرڅلاو ته زیاتوالي ورکولای شي، په داسې حال کې چې که په بازار کې ټول شته شرکتونه خپل قیمتونه نازل کاندي، نو د هر شرکت پلور په کمه اندازه زیاتوالی کولای شي.

د – څو اړخیز انحصاري بازار (Oligopol):

له هغه بازار څخه عبارت دی چې د ورته یا مشابه توکیو د تولید یا پلور څو شرکتونه په کې شتون ولري. که چېرته د شرکتونو له لوري پلورل کېدونکي شیان سره مشابه وي، نو بازار د خالص بازار په نامه او که چېرته شیان سره متفاوت وي نو د نا خالص بازار په نامه یادیږی.

په ورته اولیګوپولي بازار کې نه د تولید کوونکو شمېر دومره زیات وي چې په بازار اغېز او تاثیر ولري ، او نه دومره کم وي چې یوازې یو تولید کوونکي د کامل انحصارګر موقف ولري. هغه څه چې په ورته حالت کې د یادولو وړ دی، د شرکتونو له متقابلې رابطې څخه عبارت دی. د تولیدي

شرکتونو ترمنځ متقابلې اړیکې د څو جانبه انحصار د بحث د ثقل مرکز ګڼل کیږي.

د انحصاري رقابت په بازار کې د بحث موضوع د تولیداتو له تنوع، او بازار ته ورود او خروج د شرایطو له سادګي او اغلاق څخه عبارت وو، خو د څو جانبه انحصار په صورت کې د بحث موضوع د تولیدي شرکتونو تر منځ له ستراتیژیکي عکس العملونو څخه عبارت دی.

د څو اړخیز انحصاري بازار په ترڅ کې د تبلیغاتي رقابت او د شیانو د متنوع کولو د رقابت په څېر غیر قیمتي رقابت او سیالۍ په دوامداره توګه جریان لري.

په هغو بازارونو کې چې مخکې ورنه یادونه وشوه د یوه شرکت مفاد د بل شرکت له هغه سره تړاو درلود. د څو اړخیز رقابت په صورت کې هم ورته واقعیت امکان لري، خو دا پېښه هغه مهال منځته راتلای شي چې شرکتونه له یو بل څخه متاثر شي.

تصدي یا شرکت:

تصدي یا شرکت له هغې اداري یا تشکیلاتو څخه عبارت دی چې د یوه یا څو کسانو له لوري د معینو موخو د لاسته راوړلو په موخه ایجادیږي. تصدي یو اصلي عملیاتی واحد دی چې د کار، سرمایې او خامومموادو په څېر له یو لړ عواملو څخه د شیانو او خدمتونو د تولید په مقصد استفاده کوي او خپل مصارف د محصولاتو د پلور له درکه تامین کوي.

د شرکت اساسي موخه تر ټولو لوړ حد ته د مفاد له رسولو څخه عبارت ده، خو امکان لري چې د دې په څنګ کې یو لړ نورې ګټې هم ولري.

د قیمت جوړښت

انحصار کونکي چې بازار ته بېلابېل توکي عرضه کوي، د مشتریانو یا پیردونکو له مختلفو ټولنو سره مخ کیږي. په دې صورت کې امکان لري چې له اخستونکو څخه د یوه واحد قیمت په ځای بېلابېل قیمتونه تر لاسه کړي.

په دې صورت کې کیدی شي د قیمت ساختار د مصرف له جوړښت سره متناسب وي. یعنې قیمت د هغه مصرف له مخې تعین شي چې د دغه توکي د تولید لپاره منځته راغلی وي.

همدا شان قیمت د تقاضا د اندازې له مخې تعین شي.

مفاد

هغه اضافه در آمد چې په یوه معینه دوره کې د سرمایه ګذاري له درکه تر لاسه کیږي، له مفاد څخه عبارت دی. د یوه شرکت د مفاد د کچې زیاتوالی د هغه شرکت د بریالیتوب او موفقیت د

معیار ځرګندونه کوي چې د مفاد د نرخ په توګه افاده کیږي.

د مقیاس اقتصاد

د مقیاس اقتصاد یا اقتصاد سپما د دې ځرګندونه کوي چې د تولید له زیاتوالي سره د هر تولیدي واحد د تولید مصرف کموالی مومي، نو له دې کبله ویل کیږي چې زیات تولید د تولید د مصرف سپما منځته راوړي.

خو اقتصادي تبذیر یا اقتصادي اصراف د دې ځرګندونه کوي چې د تولید له زیاتوالي سره د هر تولیدي واحد د تولید مصارف زیاتوالی مومي او په پایله کې د شیانو قیمت هم لوړیږي. په دې صورت کې زیات تولید شرکت ته مفاد نه شي ور په برخه کولای.

د اتم څپرکي د مطالبو لنډیز

صنعت د هغو صنعتي شرکتونو له ډلې څخه عبارت دی چې ورته یا مشابه تولیدات تولیدوي او د خپلو پیرودونکو لپاره یو مشترک یا ګډ بازار ایجاد کړي.

- بازار له یوې ټولنیزې موسسې یا بنسټ څخه عبارت دی چې د پیرودونکو او پلورونکو بېلابېلې ډلې په کې د پېر او پلور او تبادلوي معاملاتو لپاره یو ځای کیږي او د پیسو په مقابل کې توکي او خدمتونه تبادله کوي.

- معمولاً د بازار جوړښت د بازار په داخل کې د شته شرکتونو د توزیع د انداز یې له مخې تعریف کیږي. د بازارونو د تعین لپاره لاندې شاخصونه په نظر کې نیول کیږي:

د پیرودونکو د تمرکز درجه، د پلورونکو د تمرکز درجه، د شیانو د توپیر درجه، بازار او د تولید کرښې ته د سیالانو د ورود او خروج د شرایطو ځرنګوالی..

- دبازار لار ښود د هغو کړو وړو او موډلونو د تعین استعمال مطلب افاده کوي چې شرکتونه یې خپلو موخو ته د رسېدلو په مقصد د بازار د شرایطو له مخې نیسي.

- د بازار ډولونه د کامل رقابت، کامل انحصار او څو جانبه انحصاري رقابت له بازارونو څخه عبارت دی چې د خپلو خصوصیاتو او ځانګړنو له مخې یې د بازار بڼه او شکل تعینیږی.

- تصدي یا شرکت له هغې اداري یا تشکیل څخه عبارت دی چې د یوه او یا زیاتو ګډونوالو په واسطه د ګټور فعالیت په توګه د مفاد او یا نورو موخو د لاسته راوړلو لپاره ایجادېږي.

- قیمت او د قیمت جوړښت د دې ځرګندونه کوي چې انحصار کونکي بازار ته بېلابېل توکي عرضه کوي، نو امکان لري چې د یوه معین قیمت په ځای له څو مختلفو قیمتونو څخه

استفاده وکړي.

- هغه اضافي در آمد یا عاید چې په یوه معینه دوره کې د سرمایه ګذاري له درکه تر لاسه کېږي له مفاد څخه عبارت دی.

- د مقیاس اقتصاد د دې ښوونکی دی چې د تولید له زیاتوالي سره د تولیدي واحد د تولید مصارف کموالی مومي.

د اتم څپرکي پوښتنې

۱- صنعتي بازار یا مارکېټ تعریف کړئ؟

۲- د بازار د تعین کېدلو لپاره کوم شاخصونه په نظر کې نیول کیږي؟

۳- د بازار حدود یا سرحد څه مفهوم لري؟

۴- د کامل رقابت یا (Polipol) د بازار خصوصیات واضح کړئ؟

۵- د خرڅلاو د بشپړ انحصاري بازار د تحقق لپاره کوم شرطونه ضروري دي؟

۶- صنعتي شرکت یا تصدي تعریف کړئ؟

۷- د قیمت جوړښت واضح کړئ؟

۸- مفاد تعریف کړئ؟

د صنعتي اقتصاد تیوري

ټولیزه موخه:
د صنعتي اقتصاد له تیوري او موضوع سره اشنا کېدل او د تیوري
او تجربې تر منځ د توپیر په ګوته کول

د زده کړې موخې: له محصلینو نه طمعه کیږي چې د څپرکي په پای کې د لاندې مواردو په هکله معلومات تر لاسه کړي:

– د تیوري او تجربې تر منځ د توپیر په ګوته کول.
– د پخوانیو پوهانو له نظره د صنعتي اقتصاد د تیوري ارزیابي کول.
– د تجربې او تیوري په مورد کې د (Mason) له موډل سره اشنا کېدل.
– د انحصاراتو په برخه کې د جنکس (Jenks) د نظریاتو په هکله معلومات تر لاسه کول.
– د صنعتي اقتصاد د موضوع تحلیل او شننه.
– له تصمیم نیونې او د شیانوله مبادلې سره په تړاو د معلوماتو حاصلول.
– د نیوکلاسیک او شیکاګو د مکتب د تیوریو په هکله معلومات ترلاسه کول.

د ټولنیز انتخاب تیوري

په دې بحث کې د اجتماعي انتخاب تیوري د یو بل عنصر حیثیت لري.
د ورته موضوع په اړه د تولوک او جیمز بوکانان په څېر ځینې نظر لرونکي د تفکر د ورته طرز

اصلي بنسټ ایښودونکي ګڼل کیږي.

هغوی نیوکلاسیک تیوري ته له سیاست مدارانو، بیروکراتانو او هغو افرادو سره تړاو ورکوي چې د تصمیم نیونې او سیاست ګذاري د دندې مسؤلیت لري.

هغه کسان چې د قدرت په راس کې دې، هڅه کوي تر څو خپله منافع او رفاه تر ټولو اوچت حد ته ورسوي.

د سنتي یا عرفي اقتصاد د پوهانوله نظره ، دولت د خپلو مناسبو اقداماتو په مرسته د بازار د ماتې یا شکست اصلاح کوي، خو د اجتماعي انتخاب د څېړونکو له نظره سیاست مداران او بیوکراتان بېلا بېلې انګېزې لري او د دولت شکست مطرح کوي او معتقد دي چې د دولت دخالت نه شي کولای د اقتصادي رفاه لپاره متضمن و اوسي.

تیوري د تجربې په وړاندې

د صنعتي اقتصاد اصلي ستنې په میتودولوژیک بحث باندې قرار لري چې د تحلیلي او نظري څېړنو تر منځ اړیکې یی تر اوسه پورې ادامه لري.

په مجموع کې پخواني مطالعات له داسې څیزونو سره تړاو لري چې نن ورځ یې موږ د لومړنیو موضوعاتو په توګه په نظر کې نیسو. معمولاً ساختار، د کار او کسب مالکیت او اداره، دشرکت له رقابتي سلوک، د شرکت د قیمت سیاستونه،استراتیژی، تکتیکونه، تولید او له ورته سلوک څخه تر لاسه شوې پایلې د عمومي سیاست هغه موضوعات دې چې د ورته ساختار د سلوک او پایلو په وسیله مطرح کیږي.

هغه څه چې د صنعتي ادارې د اقتصاد پوهانو له تحقیقاتو څخه په ډاګه کیږي، اصلي موضوع یې په انحصاري مسایلو، تجارتي محدودیتونو او د شرکت په عمومي مالکیت کې د کوچني اقتصاد له استعمال څخه عبارت ده.

که چېرته صنعتي اقتصاد د کامل رقابتي بازار له تحلیل سره سروکار ولري، نو څرګنده ده چې رېښه یې له ۱۹۳۰لسیزې سره تړاو لري.

جنکس په متحدو ایالتونو کې د انحصاراتو په باره کې داسې نظر لري:

۱- د صنعتي انحصار علت په معاصر صنعت کې له پراخې اړینې سرمایې سره تړاو لري.

۲- ورته تمرکز د تولید د مصارفو د صرفه جویي لامل ګرځي.

۳- په مصارفو کې ورته صرفه جویي انحصاراتو ته اجازه وکوي چې د مصرف کوونکو لپاره قیمتونه ښکته کړي، خو باید و ویل شي چې د انحصاري قدرت لرونکي همیشه د قیمتونو لوړوالي ته ترجیح ورکوي.

۴- د ورته کار د انجام لپاره د هغوی(انحصارګرو) ځواک له دې محدودیت سره مخ دی چې له رقابتي قیمت نه اوچت قیمت د تولید په ورته کرښه باندې د نویو سیالانو د پام وړ ګرځي او بازار ته د هغوی د را ننوتلو امکان برابروي.

پورتني ټکي د هغو عناوینو مجموعه او د اړوند او دلایلو زنځیر تشکیلوي چې د صنعتي اقتصاد د موضوع په محدوده کې قرار لري.

د پورتنیو توضیحاتو په اساس صنعتي اقتصاد د دریو موضوعي قوانیونو په واسطه تعریف کولای شو:

د سلوک تعینونکي عوامل، مقیاس، د شرکتونو قلمرو او اداره، نا کامل رقابت او د بازار جوړښت هغه موضوعات دي چې په صنعتي اقتصاد کې مطالعه کیږي.

د صنعتي اقتصاد موضوع

د صنعتي اقتصاد موضوع د دې مسئلې تر اغېزې لاندې ده چې آیا د تحلیل موضوع، په پرېکړه کوونکو پورې تړاولری او که، د توکو د تبادلې په ډول پورې تړلي دی.

که چېرته موضوع په تصمیم نیوونکو (کار فرمایانو، کار افرینانو او کورنیو) پورې اړه ولري، په دې صورت کې اصلي موخه دا ده چې د تصمیم نیونکو ډله ځنګه یو له بل سره مخ کېدی شي، تر څو د بازار د وقایعو له مخې عکس العمل وښیي. خو که چېرته د موضوع   د مبادلې د بحث په توګه مطرح کیږي، زیات تاکید په هغو توافقاتو باندې کیږي چې د اقتصادي ډلو تر منځ صورت نیسي.

د دغو توافقاتو څرنګوالی، په دغو توافقاتو کې د مدیرانو، مالکینو، د دولت د نورو شرکتونو او داسې نورو په څېر د شاملو سټو شتون او داسې نور د صنعتي اقتصاد له مهمو موضوعاتو څخه ګڼل کیږي.

نیوکلاسیک علماء په دې آند دی چې تصمیم نیونکي په یوې داسې نړۍ کې اوسیږي چې منطقاً کولای شي له تکنالوژیکي محدودیتونو او په بازار کې دقیمتونو له قیوداتو سره سره خپل مفاد لوړ حد ته ورسوي.

له جوړښت، اداري او کړو وړو سره په تړاو د نیوکلاسیکې میتود له دوهم جنګ نړیوال نه وروسته د صنعتي اقتصاد په مطالعه کې تر ټولو اساسي نقش لرلی دی، خو له ۱۹۷۰ ام کال نه وروسته د نظر خاوندان دې پایلې ته ورسېدل چې د ساختار، اداري او عملکرد نظریه   د زیاتو عواملو له کبله د صنعتي اقتصاد د حوزې په داخل کې ناتوانه شوي دي.

په دې اړه اقتصاد پوهان بېلابېل نظریات لري.

د هغوی له ډلې څخه ځینې کسان یې خپلې تیوریانې د نیوکلاسیک اقتصاد په چوکاټ کې وړاندې کوي چې نوې صنعتي اداره یې یوه بېلګه ده. له بل لوري د شیکاګو د مکتب د (جدال پذیري) او مشارکت اصطلاح زیاته پاملرنه جلب کړه، خو له دغو روشونو څخه یو هغه یې هم له نیوکلاسیک روش څخه ګوښی نه ګڼل کیږي. باید و ویل شي چې د شیکاګو مکتب نړۍ ته په داسې سترګه ګوري چې ګواکې کامل رقابت په کې کمزوری دی او په بېلابېلو ډولونو د انحصاري شرایطو له لوري محاصره شوې ده.

هغو عقیده لري چې تر یو لړ معینو شرایطو لاندې انحصار کولای شي ګټور ثابت شي او د ټولنیزې رفاه د زیاتوالي لامل و ګرځي.

د نادسن (Knudsen)په نامه یو اقتصاد پوه د اقتصادي نظریاتو او روشونو تر منځ د هغوی د برخورد په اساس د عقلاییت په مسله قایل دی، یعنې داسې حدود تشریح کوي چې ګواکې افراد اطلاعات په لاس کې لري او وړتیا لري تر څو له هغوی څخه غوره استفاده وکړي.

د مفاد د حد اکثر کولو منطق دا حکم کوي چې افراد ورته موخې ته د رسېدلو په مقصد له هر ډول اطلاعاتو او امکاناتو څخه استفاده وکړي.

سایمون(Simon)په دې اړه لیکي چې په واقعي ژوند کې د مسایلو او ستونزو د ابعادو مقایسه یو ناشونی کار دی او انساني مغز د یوې لازمي پرېکړې لپاره د ټولو اطلاعات او جزیي معلوماتو د درلودلو ګنجایش نه لري، یعنې افراد د اطلاعاتو او جزیي معلوماتو په اساس پرېکړې کوي، خو هره پرېکړه دجزیی معلوماتو په اساس تر سره کیږي، او هر ځانګړی تصمیم د شته معلوماتو په اساس نیول کیږي.

خو دغه مسله له تجربوي عقلانیت څخه توپیر لري چې په په ترڅ کې یې افراد عمومي سلوک په فطري او غریزي توګه زده کوي او په فرهنګي یا تجربوي توګه له تېرو څخه د عبرت درس اخلي. له اخستل شوې تجربې څخه د مختلفو مسایلو په حل او له ستونزمن چاپېریال سره د مقابلې په وخت کې معقوله استفاده کوي.

د نهم څپرکي د مطالبو لنډيز

په دې څپرکي کې په عمومي توګه د صنعتي اقتصاد او له هغه لږ څخه د ټولنيز انتخاب تيوري و لوستل شوه چې جمز بوکانان او تولوک يې د طراحانو په نامه نومول شوي دي.

د ورته تيوري له مخې سياستمداران او بيوروکراتان په بازار کې د دولت مداخلت د ورته هڅې د ناکامي لامل بولي چې نه شي کولای د اقتصادي رفاه لپاره تضمين واوسي.

د صنعتي اقتصاد، د اقتصاد پوهانو له نظره تيوري او تجربه يو داسې ترکيب دی چې د تيوري په اساس تيوري کولای شي د ګټور ساختار او عملکرد د متغيراتو په پيژندلو کې ګټوره ثابته شي ،خو د تيوري د سوالونو ځواب د تجربوي تحقيقاتو په پايله کې ثابتېدای شي.

په دې څپرکي کې په لنډ ډول د جنکس له نظرياتو څخه يادونه وشوه چې په امريکا کې د انحصار د منځته راتلو د علتونو يادونه يې کوله.

د دغو نظرياتو او تيوريو له مخې صنعتي اقتصاد داسې تعريف کيږي:

د سلوک ټاکونکي عوامل، د شرکت د قلمرو مقياس او اداره، ناکامل رقابت او د بازار جوړښت هغه موضوعات دي چې د صنعتي اقتصاد په محدوده کې مطالعه کيږي.

د تصميم نيونکو او د شيانو د مبادلې له څرنګوالي سره په تړاو د صنعتي اقتصاد موضوع له دې مسئلې سره هم تړاو لري چې د کار فرمايانو او کورنيو په څېر تصميم نيونکي د بازار د وقايعو له مخې په څه ډول يو د بل په وړاندې عکس العمل ښيي.

د شيانو د مبادلې بحث تر ډېره ځايه د هغو توافقاتو له مخې تر سره کيږي چې د اقتصادي ډلو تر منځ صورت نيسي .

د نيوکلاسيکو پوهانو له نظره تصميم نيونکي په يوه داسې حالت کې ژوند کوي چې له قيوداتو او محدوديتونو سره سره کولای شي خپل مفاد اعظمي حد ته و رسوي. خو د شيکاګو د مکتب له نظره کامل رقابت د وخت په تېرېدلو سره کمزوری کيږي او خپل ځای انحصاري حالت ته پريږ دي.

د نهم څپرکي پوښتنې

۱-د ټولنيز انتخاب تيوري توضيح کړئ؟

۲- د ټولنيز انتخاب د تيوري څېړونکي د دولت د مداخلې په اړه څه ډول نظر لري؟

۳- تيوري او تجربه يو تر بله مقايسه کړی؟

۴- په متحدو ايالتونو کې د انحصار په برخه کې د جنکس نظريات بيان کړئ؟

۵- د تيوري په اړه د سنتي اقتصاد پوهانو نظر څه ډول وو؟

۶- د صنعتي اقتصاد په برخه کې استګلر څه وايي؟

۷- صنعتي اقتصاد تعريف کړئ؟

۸- د تصيم نيونکو په برخه کې د نيوکلاسيکو پوهانو نظر توضيح کړئ؟

۹- اقتصادي موخې ته در سيدلو په برخه کې د اطلاعاتو او معلوماتو په باره کې د سايمون نظرتوضيح کړئ؟

صنعت په اقتصادي پرمختګ کې مخ پروړاندې ځانګه

تولیزه موخه:
په اقتصادي پرمختګ کې د صنعت د مخته والي سره آشنایی، د صنعت اغېز پر ښاری ژوند، د نفوس زیاتوالی او د صنعت او زراعت یو پربل اغېز، د صادراتو د ځایناستي صنعت په وده کې د تجارت رول او په ټوله کې د صنعتي کېدلو اهمیت.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې به محصلین د لاندې مواردو په هکله معلومات تر لاسه کړي:

– د لویو او کوچنیو هېوادونو په سطحه د صنعتي تولیداتو او ناخالصو داخلي محصولاتو د نسبت تشخیص.

– د ښارونو او ښاري ټولنې د پراختیا په برخه کې د صنعت د تاثیر په هکله معلومات لرل.

– د صنعت او کرهنې تر منځ د متقابلو تاثیراتو تفکیک کول.

– د صنعت په وده کې د سوداګري د تاثیراتو په اړه معلومات لرل.

– د صنعتي کېدلو په پایله کې د صادراتو له عوض څخه خبرېدل.

– د صنعت د تاثیراتو له کبله د مدیریتي میتودونو او خدماتي فعالیتونو د ښه والي په برخه کې معلومات تر لاسه کول.

صنعت څرنګه د پرمختګ لامل دی؟

څرګنده ده چې صنعت د داخلي محصول تر ټولو زیاته برخه منځته راوړي چې د سړي د سر در امد له زیاتوالي سره تړاو لري.
اقتصاد پوهانو د سترو او کوچنیو هیوادونو په سطحه د صنعت ګټور توب یو تر بله مقایسه کړیدی چې شرحه یې په لاندې ډول وړاندې کیږي:

څرګنده ده چې ستر هیوادونه د ودې او پراختیا لپاره ستر او پراخ بازارونه په واک کې لري او د دې وړتیا لري چې خپلو صنایعو ته په ګړندۍ توګه توسعه وکړي. ځکه ورته هیوادونه کولای شي د داخلي بازار د مقیاس له ګټو Internal economies of scal یا د هیواد په داخل کې د تولید د زیات مقدار له کبله د تولید په مصارفو کې د سپما له درکه زیاته ګټه تر لاسه کړي. د دې اصل له مخې ستر هیوادونه د کوچنیو هیوادونو په پرتله ژر صنعتي کیږي.

په(۳)شکل کې د ۱۹۹۲ کال په اوږدو کې د ۱۷ سترو او ۲۰ کوچنیو هیوادنو د صنعتي تولیداتو زیاتوالی ښودل کیږي .

په دوهم شکل کې لیدل کیږي چې د سترو هیوادنو د هر متوسط فرد د در آمد سطحه د کوچنیو هیوادونو په پرتله لوړه ده، خو د دواړو ډلو هیوادونو په متوسط درآمد کې ورته والي یا هماهنګي شتون لري .

د سترو هیوادونو په برخه کې په متوسطه توګه سړي سر درآمد له یوه معین حد مثلاً ۱۰۰۰ ډالر څخه ۵۰۰ ډالر ته رسیږي.

صنعتي تولیدات یې هم د ارزښت له مخی له٪۱۳ ناخالص ملي محصول څخه ٪۲۲ ته لوړیږي.

له ناخالص ملي محصول سره د صنعتي تولیداتو نسبت

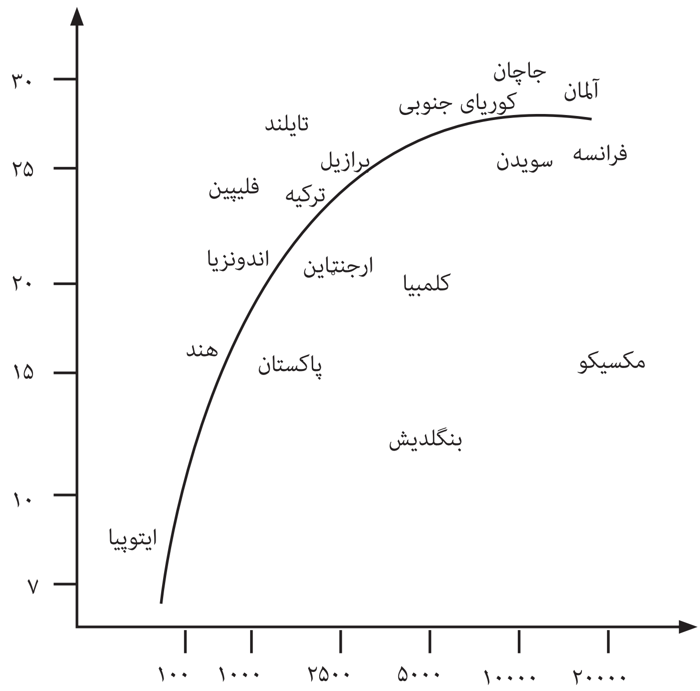

(۲)شکل سړي سر درآمد په ډالر

البته د صنعتي توليداتو د ودې ونډه نامحدوده نده، کله چې پر مختللي اقتصادونه له صنعتي توليداتو څخه د نويو خدماتي صنايعو په لور حرکت کوي، د ناخالص ملي محصول په نسبت د صنعتي توليداتو زيات شوي ارزښت يا value added د ۱۰۰۰۰ او ۲۰۰۰۰ تر منځ وي، خو په درېيم شکل کې ښودل شوې ده، چې دغه ارزښت کموالی مومي او يا له ۱۰۰۰۰ ډالر څخه وروسته اعظمي ټکي مخ پر ځوړ کيږي.

د صنعتي توليداتو نسبت

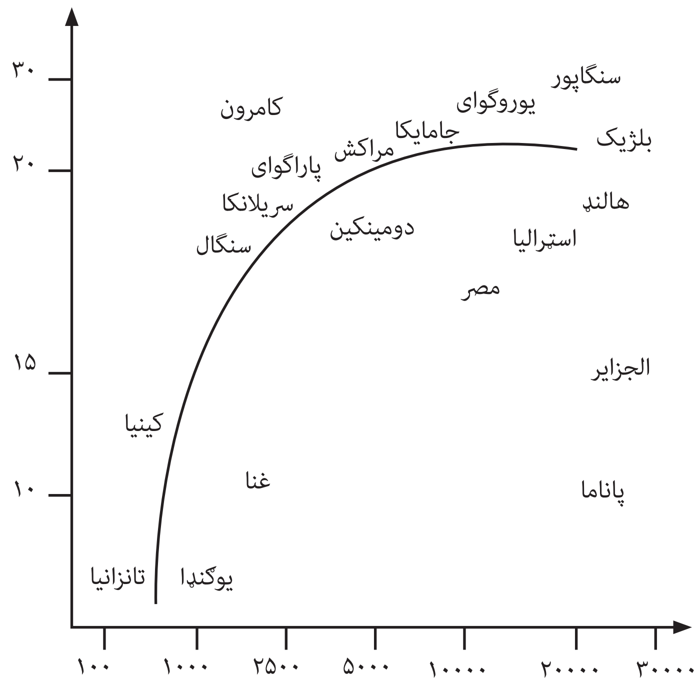

(۳)شکل : په ۱۹۹۲ کال کې د کوچنيو هيوادونو صنعتي توليدات نسبت داخلي محصول ته

د بنګله ديش په څېر په سترو هيوادونو کې د صنعتي توليداتو ونډه يوازې ٪۸ ، په هند کې ٪۲۱ ، په کلمبيا او مکسيکو کې ٪۲۰ او په تايلينډ کې ٪۲۸ ده، خو په کوچنيو هيوادنو کې صنعتي توليدات د ناخالص محصول په نسبت په اوګندا کې ٪۴ ،کينيا ٪۱۲ او په پانامه کې ٪۸ ده، خو د دغو هيوادونو برعکس په يوراګوای کې نږدې ٪۲۲ ده.

ممکن دغه توپير له بېلا بېلو سر چينو څخه منځته راغلي وي. د مثال په توګه د کلمبيا ښېرازه کرهنه، د مکسيکو نفتي زېرمو او داسې نورو دا موقع برابره کړې وي چې له لږ سرمايه ګذارې

سره تر جنوبي کوريا چې د سر چينو له مخې فقير دی، غوره صنعتي وده وکړي او يا ممکن دغه پرمختګ د هغو ستراتيژيوله برکته وي چې د دوی له لوري طرحه شوي دی.

هندوستان او تايلنډ خپل صنعت ته د چټکتيا ورکولو په موخه له بېلابېلو سياستونو څخه استفاده کړې ده، له همدې کبله شونې ده چې د صنعت وده يې په بېلا بېلو پړاوونو کې قرار ولري. د مثال په توګه اوګاندا له کلونو را پدېخوا په داخلي جنګونو کې ګير ده، په داسې حال کې چې کينيا په نسبي توګه د ثبات او د سيمې په توګه د مناسب بازار د وړاندې کولو له مناسب موقعيت څخه برخمنه ده. د هيوادونو ترمنځ وړاندې شوې نمونه د دې څرګندونه کوي چې په يوه مخ پر ودهې هيواد کې په صنعتي توليداتو کې د ارزښت اضافه والي بايد د ناخالص داخلي محصول تر ودې زياته چټکه وده وکړي.

البته دغه وړاند وينه د نړيوال بانک د ارقامو له مخې تر سره شوې ده. عموماً په هغو هيوادونو کې چې لږ يا متوسط درامد لري، د ۱۹۶۵ او ۱۹۹۰ کلونو تر منځ يې د صنعتي توليداتو کلنۍ وده د ۷٪ په شاوخوا کې وه، په داسې حال کې چې د هغوی ناخالص داخلي محصول ۴۸٪ . وخو دغه متوسطه نمونه سنجې د زياتو هيوادونو په انفرادي ارزيابي که نه ليدل کيږي: له ۴۲ مخ په وده هيوادونو څخه چې اړوند آمار يا احصايوي ارقام يې له ۱۹۶۵ څخه تر ۱۹۹۰ پورې لېدل شويدي، يوازې په ۱۹ هيوادونو کې صنعتي توليداتو تر ناخالص ملي محصول يو فيصد ګړندۍ وده کړې ده او نورو ټولو هيوادونو تر يوه فيصد کمه وده درلوده.

په ښاري ژوند باندې د صنعت اغېز

له صنعتي انقلاب څخه را په دې خوا، ښاريتوب او صنعتي کېدلو په موازي توګه پر مختګ کړی دی. د مثال په توګه د نولسمې پيړۍ په لومړيو کې د انګلستان يوازې ۳۰٪ وګړيو ښاري ژوند درلود، په داسې حال کې چې د همدې پيړۍ په پای کې د ښاري وګړيو شمېر د هيواد د نفوس ۷۰٪ ته اوچت شو.

که څه هم په دې بهير کې بېلابېل عوامل تاثير لري، خو صنعتي کېدل د ورته پيښې تر ټولو مهم او اساسي عامل ګڼل کيږي.

د صنعتي کېدلو تر څنګ يو لړ نور عوامل هم شته چې د ښاري نفوس د زياتوالي لامل ګرزيدلی دی. د مثال په توګه په ښارونو کې توليدي شرکتونه دصحرا په پرتله   له بېلا بېلو برخو څخه سېما کولای شي، د ماهرو او فني کارګرانو د استخدام په برخه کې هم له لږ مصارفو سره مخ کيږي ، همدغه لامل دی چې شرکتونه او کارګران دواړه د ښارونو په لور خوځيږي.

کارګران په خپلو ښارونو کې د ځانونو لپاره کورونه ودانوي او شرکتونه د خپلو کارګرانو د هستوګنځي

په برابرېدلو باندې مجبور نه وي، په داسې حال کې چې په اطراف یا کوچنیو ښارونو کې شرکتونو ته په کار ده چې د خپلو کارګرانو لپاره د اوسېدلو ځای ځایګی برابر کړي.

په ښارونو کې د برېښنا، اوبو، د کانالیزاسیون د سیستم، لارو، د اوسپنې د پټلیو او داسې نورو په څېر زېر بنایی زیاتې صنایع د دولت له لوري ایجادیږي چې د شرکت په مصارفو کې تر ډېره بریده سپما را منځته کولای شي.

همدا شان په ښارونو کې صحی او داسې نورو اسانتیاوو ته هم لاس رسي کیدای شي نو په دې توګه شرکتونه د کلیو په پرتله په ښآرونو کې د نفوس له ګڼ وال څخه ګټه پورته کوي .

ځکه په دې صورت کې شرکت کولای شي پراخو خدماتو او لومړنیو موادو ته لاس رسی ولري او تر څنګ یې د حمل او نقل له وخت او مصرف څخه هم سپما کولای شي.په ورته توګه په ښارونو کې د مېشت کېدلو له درکه شرکتونه د کورنیو او باندنیو ارتباطي اسانتیاوو او مالي بازارونو له شتون څخه هم ګټه پورته کولای شي. نو په دې توګه پانګه وال، مدیران او ټکنیشنان د خپل مفاد د زیاتوالي په موخه په ښارونو کې اوسېدلو ته ترجیح ورکوي.

په ښارونو کې د سترو بازارونو ایجاد یو ځانګړی جذابیت لري، ښارونو ته نږدې د سترو کارخانو تاسیس د شرکت د توزیع مصارف تر ټولو ټیټ حد ته رسوي، که چېرته د وزن لرونکو محصولاتو د لېږد را لیږ د مصارف زیات وي، په دې صورت کې هم شرکتونه هڅه کوي تر څو خپل تولیدي تاسیسات په ښارونو کې ودان کړي او په دې توګه د حمل او نقل له مصارفو څخه سپما وکړي.

په مخ په وده هیوادونو کې چې د ښارونو او اطراف تر منځ د حمل او نقل شبکې پرمصرفه وي، نو په ښاري سیمو کې د تولیدي اسنانتیاوو تاسیس کولو ته تر جیح ورکول کیږي.

په ځینو مخ پر وده هیوادونو کې چې   د لېږ درا لېږد شبکې په کافي اندزه شتون لري، سره له دې چې صنعتي شرکتونه ازاد ځای او ارزانه کارګرو ته د لاس رسی له کبله په اطرافو کې خپل شتون ته ترجیح ورکوي، خو د تګ را تګ او ترانسپورتي امکاناتو د اسانتیاؤو له کبله کارګران په ښارونو کې د کار موندلو ته ترجیح ورکوي چې دغه پېښه تر ډېره ځایه د دریمي نړۍ په هیوادونو کې زیاته لیدل کیږي. په ښآرونو او ګڼ میشته سیمو کې د بېکارې د خطر او ژوند د سختو شرایطو له وېرې سره سره بیا هم زیاتره کسان په خپلو ټاټوبو کې د ژوند په پرتله ښاري ژوند ته زیات تمایل لري.

هیڅ هیواد د ګڼ مېشته ښارونو له درلودلو سره چې د ارامۍ احساس په کې شتون نه لري، علاقمند نه دي، د همدې دلیل له مخې دولتونه هڅه کوي چې د ورته لاملونو له کبله د مهاجرت له جریان څخه مخنیوی وکړي .

که چېرته دولتونه د کلیو او دهاتو په انکشاف کې دومره جدي واوسي لکه څومره چې د

صنعتي کېدلو په برخه کې تاکید کوي، دغه سیاستونه په اوږده مهال کې په غوره توګه بریالي کېدلای شي .

د ورته مهاجرتونو د مخنیوي بله غوره لاره په هغو ښارونو کې د زیربنایي تاسیساتو ودانول دي چې لږ نفوس لري . ځکه د ورته اسانتیاوو په صورت کې صنعتي شرکتونه دغو کوچنیو ښارونو ته مخ ګرځوي چې په دې توګه کارګران او زحمتکشه طبقه ځانته جلبولای شي.

د افغانستان په ښارونو کې د نفوس د تراکم لامل د کارګرانو له لوري د کار موندلو د هڅې تر څنګ یو لړ نور دلایل هم امکان لري.

د مثال په توګه د جګړې په وخت کې زیات افغانان د پاکستان او ایران په څېر ځینو هیوادونو ته مهاجر شول او هلته یې له ښاري ژوند سره عادت پیدا کړ، نو کله چې بېرته وطن ته را ستانه کیږي، هڅه کوي چې خپل ژوند ته په ښار کې دوام ورکړي، په داسې حال کې د کابل په څېر د افغانستان زیاتره ښارونه د دومره ګڼ نفوس ظرفیت نه لري او د ځایي اوسیدونکو لپاره بېلابېلې ستونزې ایجادوي.

له همدې کبله لازمه ده چې دولت ښارونو ته د هغوی د راستنېدلو د مخنیوي سیاستونه په کار وا چوي، خلکو ته د هغوی په اصلي سیمو کې د کار امکانات او نورې بشری اسانتیاوې برابرې کړي.

صنعت د پراختیا په برخه کې څه رول لري؟

دا ادعا هم نشو کولای چې ګواکي صنعتي کېدل په یوازې سر د اقتصادي پرمختګ یوازنی لامل دی او یا ټولو ټولنیزو ستونزو ته یو مخیز ځواب ویلای شي، خو دا هم څرګنده ده چې صنعت د اقتصادي پرمختګ په برخه کې تر ټولو مهم رول لري.

صنعت د اقتصادي ودې تر ټولو غوره لامل ګڼل کیږي، ځکه صنعتي تولید د دې امکان برابروي تر څو د وارداتو لپاره غوره بدیل ایجاد شي او د صادراتو د زیاتوالي له کبله ملي ثروت خلق کړای شي.

د شونتیا تر بریده دې هڅه وشي چې د کلیو پراختیا او صنعتي کېدل په موازي توګه تر سره شي، ځکه صنعت کولای شي د کیمیاوي سرې، تجهیزاتو او داسې نورو په څېر د کرهنې د ودې اساسي امکانات برابر کړي. که څه هم دغه کرنیز وسایل او امکانات ساده وي خو غوره موثریت لري او کولای شي له وارداتي هغو نه په ارزانه قیمت تمام شي.

له بل لوري د مالوچو، جغندرو، تنباکو، میوه جاتو او داسې نورو په څېر کرنیز تولیدات د صنعت لپاره لومړني مواد برابرولای شي. د صنعت او کرهنې تر منځ یو بل ته د لومړنیو توکیو د

بر ابرولو اړیکه موجوده ده.

د کرهنې په برخه کې د عاید له ودې سره بازار د صنعتي تولیداتو د عرضې لپاره هم مناسب شرایط برابروي. په ورته صورت کې بازار صنعت ته د تولید بازار یابې په برخه کې له economis of scal نه د مستفید کېدلو وړتیا ورکولای شي ، په همدې توګه که چېرته د صنعتي توسعې په برخه کې ښاري درامد زیات شي، نو لکه څنګه چې زیاتو غذایي موادو ته اړتیا لیدل کیږي، نو کرنیز تولیدات او له هغوی څخه زیات مفاد تر لاسه کول هم زیاتیږي.

په لنډه توګه ویلای شو چې صنعتي وده د غذایي موادو د اړتیا ، د اشتغال او درامد د توزیع د زیاتوالي لامل ګرځي.

لکه څنګه چې د څپرکي په لومړیو کې ورته اشاره وشوه، صنعت په یوازې سر نه شي کولای اشتغال ایجاد کړي او په همدې توګه په یوازې سر نه شي کولای په هیوادونو کې خاصتاً په فقیرو هیوادنو کې د عاید توزیع مساوي کړي. ازاد اقتصاد چې کنټرول په کې کم وي او قیمتونه یې هم د بازار له لوري تعینیږي، تر یوه حده کولای شي معاصري تکنالوژي ته له تمایل او په صنعتي برخه کې د هغې له استعمال څخه مخنیوی وکړي او د اشتغال د زیاتوالي په بڼه له صنایعو سره مرسته وکړي.

لکه څنګه چې لیدل کیږي په ترقي منونکوهیوادونو کې صنعتي ودې ته   د نورو موخو د تحقق د کیلي په سترګه کتل کیږي: مثلاً د وابستګي یا په نورو باندې د اتکا د اړتیا کموالی، که چېرته هیواد وغواړي اساسي شیان وارد نه کړی او بیا هم اقتصادي ژوند ته دوام ورکړي، په کار ده چې د صنعت او زراعت ټول جوړښت ته تغییر ورکړي. او یا که چېرته مخ په وده هیواد د دې غوښتنه وکړي چې د باندینو له سیاسي او فرهنګی نفوذ څخه مخنیوی وکړي، نو ورته په کار ده چې د خارجیانو د مرستو په برخه کې د صنعتي فابریکو په تاسیس لاس پورې کړي.

په عمومي ډول داسې ادعا کیږي چې اقتصادي خود کفایي یا ځان بسنه په دې مفهوم ده چې یو هیواد ټول د اړتیا وړ توکي تولید کړای شي، تر څو په نورو باندې له اتکا څخه خلاصون و مومي.

د صنعت په وده کې د سوداګرۍ اغېز

د نفوس زیاتوالی، د طبیعي سر چینو له منځه تګ، د سرمایې تراکم، د کار تعلیمی کېدلو او د نوې تکنالوژي حصول او انطباق ته په کتو سره ممکن دولتونه د پام وړ موخو له مخې د لومړنیو موادو د صادراتو په برخه کې بېلا بېلې لارې او انتخابونه ولري.

معمولاً دولتونه د نسبي مفیدیت او د صنعتي کېدلو د موډل د تغییر په موخه د تجارت

دوه مختلفې ستراتیژۍ په نظر کې نیسي چې د وارداتو له تعویض او د صادراتو له زیاتوالي څخه عبارت دي.

الف- د وارداتو عوض کول:

د داخلي تولیداتو زیاتوالي په معقوله توګه دصا دراتو ځای نیولای شي او یا خو د صادراتو کچه اقل حد ته را ټیټولای شي.

په ۱۷۹۱ کال کې الکساندر همیلتون په خپل اثر (د صنعتي تولیداتو په باره کې راپور) کې له انګلستان څخه د ارزانه وارداتو په مقابل کې د امریکایې تولیدکونکو له حمایتي تعرفو یا educational tariffsسره په تړاو بحث پیل کړ او د وخت ولسمشر جفرسون په بندرونو کې ټولې تجارتي کشتۍ ودرولې، که څه هم دغه اقدام قصدي او سیاسي جنبه نه درلوده، خو څرګنده شوه چې د وارداتو محدودیت د امریکا له صتعتي کېدلو سره مرسته وکړه.

همدا شان په مخ په وده هیوادونو کې هم د وارداتو د تعویض په موخه اقدامات او خپل تنکي صنعت ته وده ورکول پیل شوی دي چې دغه کړنې تر ډېره ځایه د لاتینې امریکا په هیوادونو کې صورت موندلی دی. په اسیایي او افریقایي هیوادونو کې چې له دوهمې نړیوالې جګړې وروسته یې استقلال تر لاسه کړ، د وارداتو د تعویض په فکر کې شول. په مجموع کې ټول مخ په وده هیوادونه د وارداتو د تعویض په موخه د صنعتي کېدلو په لټه کې دي.

هغه نظریات او استدلال چې د حمایتي تعرفې په ګټه مطرح کیږي، د صنعتي کیدلوله اساسي عواملو څخه شمېرل کیږي چې مخ په وده هیوادونه د خپل ځوان صنعت د ودې لپاره له همدې میتود څخه استفاده کوي. د امر د تحقق لپاره داخلي خصوصي یا دولتي سرمایه داران د نوې تکنالوژۍ په برخه کې پوهې ته اړتیا لري او باید هڅه وکړي تر څو هغه تولیدات تولید کړي چې مخکې د دوی په هیواد کې نه تولید کېدل.

د رقابتي وارداتو په وړاندې د نو ظهوره تولیداتو د حمایت په موخه په وارداتو باندی د تعرفو یا ګمرکي سهمیو وضع کول هغه روش یا میتود دی چې په نړیواله کچه ترې استفاده کیږي.

د نوي صنعت د په پښو درولو لپاره هغه مقدار حمایت او سبسایډي ته اړتیا شته، تر څو دغه تنکی صنعت په داخلي بازار کې د پخو شرکتونو په وړاندې د سیالی کولو جوګه شي .

ب – د صادراتو په پیاوړتیا کې صنعتي کیدل:

د صادراتو د ستراتیژۍ ټاکلو په هکله چې د صنعت د دوام لامل ګرځي، ډېرې لارې شتون لري. له هغې ډلې نه ادم سمیت (د ملتونو شتمني) په کتاب کې داسې څرکندونې کوي:

(د صادراتو بازارونه دا شونتیا رامنځته کوي، چې کارخانې له یو ډول کالیو نه ډېر تولید وکړي او له مخې یې، له هغه وخته ډېر چې یوازې د داخلي بازار لپاره یې تولید کاوه. متخصص شي.

اوږد مهال تولید، له یو تولید نه بل تولید ته د لګښت توپیر کموي. تخصص لامل ګرځي چې هر شرکت د خپلو تولیداتو د مفیدیت لپاره لا ډېر ځه زده کړي.
په نړیوال بازار کې رقابت دوازو مواردو ته لازمه انګیزه برابروي.)

هر کله که له صنعت نه غوره ګټه په سمه توګه تر لاسه نه شوه، نو په هغه وخت کې کولای شو زده کړه او خپل عمل داسې په کار واچوو، څو د صادراتو له لارې د تولید وده کړندۍ کړو. هرڅومره چې زیات تولید نړیوالو بازارونو ته وړاندې کیږي، هومره د مشاهدې فرصتونه او ټکنالوژۍ لاسته راوړنه زیاتوي.

د اقتصادي پراختیا په برخه کې د صنعتي کېدلو اهمیت

د صنعتي کېدلو لومړنی اهمیت په دې کې نغښتی دی چې له صنعتي کېدلو سره په ټولو برخو کې یو ډول نوښتګري، د تکنالوژي غوره والی او د مدیریت د روشونو ښه والي زیاتیږي.

د خدماتو او کرهنې په برخه کې د بهره دهي ارتقا په هغو مواردو کې د صنعتي کېدلو له میزان سره تړاو لري.

د کرهنې په پروسه کې له معاصرو میتودونو څخه استفاده کول، د زراعتي محصولاتو د زیاتوالي لامل ګرځي.

زیاتره خدماتی فعالیتونه چې په ورځنیو جوامعو کې لیدل کیږي، مستقیماً د صنعتي انکشاف پایله ګڼل کیږي.

د لسم څپرکي د مطالبو لنډیز

د ملي اقتصاد د نورو سکتورونو په پرتله د صنعت برخه د اقتصادي پراختیا په برخه کې تر ټولو غښتلی رول لري چې په دې برخه کې د لویو او کوچنیو هیوادونو ونډه مختلفه ده او ستر هیوادونه د هغوی د پراخو امکاناتو له کبله په ګړندۍ توګه صنعتي کیږي.

صنعتي کېدل په ښاریتوب یا په ښارونو کې د اوسېدلو په عادت او بهیر باندې هم تاثیر غورځوي او د صنعتي کېدلو تر څنګ نورموجبات چې د نفوسو د ګړندۍ ودې لامل ګرځي دا ده چې په ښارونو کې د شرکتونو ایجاد، د نفوسو د جذب لامل ګرځي او په همدې ترتیب هر شرکت د نفوسو د تجمع له کبله له منځته راغلو سپمول کیدونکو امکاناتو څخه منفعت تر لاسه کوي.

خو د نفوس زیاتوالی د سړي سر عاید د کموالي لامل ګرځي، له همدې کبله زیاتره هیوادونه په ښارونو کې نفوس له مېشت کېدلو سره زړه نه ترې .

صنعت او کرهنه په متقابله توګه د یوبل د بازاري توکي برابروي.

که چېرته صنعتي کېدل د کلیو له پراختیا سره یو ځای پراختیا وکړي، نو د کرهنې د اړتیا وړ ماشین آلات او تجهیزات د صنعت له لوري تهیه کیږي او په متقابله توګه د صنعت لپاره خام یا لومړي مواد د زراعت له لوري تهیه کیږي .

د صنعت د پراختیا په برخه کې سوداګري هم مهم نقش لري چې په ترڅ کې یې واردات په صادراتو باندې بدلیږي چې د صادراتي استراتیژۍ د انتخاب په برخه کې زیاتې ګټې تامین کېدلای شي.

په پای کې ویلای شو چې د اقتصادي پراختیا په برخه کې صنعت له خورا اهمیت څخه برخمن دی او د تکنالوژي له غوره والي سره د کرهنې او خدماتو د برخې ځواک اضافه کېدلای شي.

د لسم څپرکي پوښتنې

۱- د لويو او کوچنيو هيوادونو د ناخالص داخلي محصول او صنعتي توليداتو نسبت د ګراف په واسطه مقايسه کړئ؟

۲- په ښاريتوب يا په ښارونو کې د وګړيو د زياتې ميشت کېدنې په برخه کې د صنعت تاثيرات توضيح کړئ؟

۳- د صنعت او کرهنې د سکتورونو تر منځ متقابل تاثيرات واضح کړئ؟

۴- صنعت څه ډول کولای شي په هيواد کې د خارجيانو د سياسي او فرهنګي نفوذ مخه ونيسي؟

۵- د صنعت په پراختيا کې د سوداګرۍ رول روښانه کړئ؟

۶- ايا صنعت په يوازې سر کولای شي د وروسته پاتې والي ستونزه حل کړي؟

۷- د خدماتو، کرهنې او مديريتي ميتودونو د ښه والي په برخه کې د صنعتي کېدلو نقش بيان کړئ؟

۸- د وارداتو د تعويض په برخه کې د صنعت اهميت توضيح کړئ؟

د صنعتي اقتصاد له نظره د صنعت ارزونه او تحليل

تولیزه موخه:
په دې څپرکي کې د صنعت موضوعات د صنعتي اقتصاد له نظره څېړل کيږي او صنعتي اقتصاد له کوچني اقتصاد، د مديريت او صنعتي ادارې له اقتصاد سره مقايسه کيږي او د صنعتي اقتصاد عملي جنبه او تيوري هم مطالعه کيږي.

د زده کړې موخې: محصلين به د دې څپرکي په پای کې د لاندې مواردو په هکله معلومات تر لاسه کړي:

- د صنعتي اقتصاد او مديريت د اقتصاد مقايسه کول.
- له صنعتي ادارې سره د صنعتي اقتصاد توپيرونه په ګوته کول.
- د ډيناميک صنعت په برخه کې د کارسون د نظرياتو پېژندل.
- د صنعتي اقتصاد په برخه کې د ځينو اقتصاد پوهانو له تيوريو او نظرياتو سره اشنا کېدل.
- د صنعتي اقتصاد له تيوري او د هغې له عملي جنبې سره پيژند ګلوي پيدا کول.
- له کوچني يا ميکرو اقتصاد سره د صنعتي اقتصاد مقايسه کول.

د میکرو(کوچني) اقتصاد سره د صنعتي اقتصاد پرتلنه

د استګلر په اند صنعتي اقتصاد په کوچني اقتصاد کې د شرکت د تیوري مداوم دی چې په لړ توپیر سره بیانیږي.

که څه هم صنعتي اقتصاد او کوچنی اقتصاد د شرکت د تصامیمو، اقل حد ته د مصارفو د کمولو او لوړ حد ته د مفاد د رسېدلو په برخه کې یو ډول دریځ لري، خو بیا هم د دې دواړو په منځ کې یو څه توپیر شته چې په لاندې ډول مطالعه کیږي:

الف: کوچنی اقتصاد تر ډېره بریده رسمي، قیاسي او تجریدي شکل لري، په داسې حال کې چې صنعتي اقتصاد د ورته خصوصیاتو له مخې غریب دی، یا دا چې لږ رسمي شکل لري.

ب : معینو محدودیتونو ته په پام سره، په کوچني اقتصاد کې موخه د مفاد زیاتوالی دی، په داسې حال کې چې صنعتي اقتصاد د شرکت لپاره کومه کوټلې موخه نه لري، بلکې څو اړخیزې موخې لري، په دې معنا چې صنعتي اقتصاد د شرکت موخې له یوې واقع بینانه زاویې څخه مطالعه کوي.

د کوچني اقتصاد په خلاف صنعتي اقتصاد یوازې محدودیتونه په نظر کې نه نیسي، بلکې د دغو محدودیتونو د رفع کولو لټه هم کوي،له همدې کبله صنعتي اقتصاد یو فعال ډسپلین ګڼل کیږي.

ج: کوچنی اقتصاد د تولید جزیات او د شرکت د عملیاتو ټول جوانب په نظر کې نه نیسي او تر ډېره ځایه نظري بحثونه او موضوعات مطالعه کوي، خو صنعتي اقتصاد د صنایعو جزیات او جوانب مطالعه کوي او د اړوندو مسایلو بنیادي څېړنه کوي.

د : له کوچنی اقتصاد څخه تر لاسه شوې زیاتره پایلې ممکن له تجربوی نظره   د ازمایښت وړ نه وی، خو صنعتي اقتصاد له ورته محدودیتونو څخه فارغ دی او تر ډېره ځایه په تجربوي مثمریت باندې تاکید کوي.

ح : صنعتي اقتصاد د دولت سیاستونه او هغه پایلې چې له ورته سیاستونو څخه تر لاسه کیږي، مطالعه کوي، حال دا چې دا ټول مسایل په کوچني اقتصاد کې نه څېړل کیږي.

خ : په کوچني اقتصاد کې د شرکت تیوري د صنعتي اقتصاد د تیوري اساس او بنسټ تشکیلوي، خو صنعتي اقتصاد خارجي عوامل په نظر کې نیسي چې د هغه مهم خصوصیت تشکیلوي.

سره له دې چې دواړه میتودونه دصنعتي اقتصاد جوانبو د مطالعې په برخه کې یو له بل څخه چندان توپیر نه لري، خو کوچنی اقتصاد زیاته تجریدي او صنعتي اقتصاد زیاته قیاسي جنبه لري.

د دولت په سیاست ګذاری کې تر ډېره ځایه د صنعتي اقتصاد پلوي کیږي او د ټولنې له نظره مهم ګنل کیږي، خو په ورته ډګر کې کوچنی اقتصاد له ورته اهمیت څخه نه برخمن کیږي.

س : کوچنی اقتصاد د بازار ساده جوړښت په نظر کې نیسي، په ورته بحث کې د رقابت او انحصار اصطلاحات څرګند دي او پایلې یې هم په اسانۍ سره تر لاسه کیږي. په داسې حال کې چې د صنعتي اقتصاد اصلي موضوع له اولیګوپول څخه عبارت ده، یعنې په صنعتي اقتصاد کې هغه بازار مطالعه کیږي چې نه رقابتي جنبه ولري او نه انحصاري جنبه ولري، بلکې د دواړو ترکیبي جنبه ولري چې ورته حالت د واقعیت عالم ته نسبتاً نږدې معلومیږي.

ش : لکه مخکې چې ورته اشاره وشوه، صنعتي اقتصاد تر ډېره ځایه د سیاست ګذاري مسایل څیړي، لکه د کار او کسب په اړه د دولت سیاست، د کامل انحصار ضد سیاست، کنټرول، قوانین، مقررات او داسې نور، خو کوچنی اقتصاد له ورته مسایلو سره چندان سروکار نه لري.

د صنعتي اقتصاد او د مدیریت اقتصاد مقایسه

لکه څنګه چې د مدیریت په اقتصاد کې د تقاضا، مصارفو، مفادو، رقابت او داسې نورو په څېر موضوعات څېړل کیږي او د تصمیم نیونې لپاره مناسب دې، نو له همدې کبله په دې وروستیو کې د مدیریت اقتصاد ته زیاته پاملرنه کیږي. یاد شوي موضوعات په صنعتي اقتصاد کې هم ځانګړی اهمیت لري ، خو له دې سره سره د دغو دواړو تر منځ ځینې توپیرونه شته چې په لاندې ډول مطالعه کیږي:

الف : لومړي دا چې د مدیریت اقتصاد په یوه صنعت یا هیواد کې لږ ډیر، اکثر حد ته د مفاد د رسېدلو په فرضیه باندې ولاړ دی او د ورته موخې لپاره بېلابېلې لارې چارې لټوي، خو د صنعتي اقتصاد مشخصه متفاوته ده.

په صنعتي اقتصاد کې تر ډېره ځایه په درک، فهم او د موجوده سیستم د تطبیق په تشریح باندې تاکید کوي او له همدې لارې وړاند وینه کوي چې متغیرات په سیستم باندې څه تاثیرات واردوي.

همدا شان ارزیابي کیږي چې صنعتي اقتصاد یو اثباتي بهیر دی، په داسې حال کې چې د مدیریت اقتصاد یو دستوري بهیر یا Order Trend دی.

ب : د مدیریت اقتصاد د خپلو خصوصیاتو او میتودونو له مخې یو بین رشته یي موضوع ده، په داسې حال کې چې صنعتي اقتصاد دا ډول ځانګړنې نه لري.

په عملیاتو، حسابداري، روان پوهنې، بازار موندنې او اقتصاد کې تحقیق یو تر بله ترکیب

کیږي، تر څو د مدیریت اقتصاد تشکیل شي، خو صنعتي اقتصاد ورته رشتو ته چندان اړتیا نه لري. همدا شان په ورته حال کې د مدیریت اقتصاد فهم او درک ته اړتیا لري، ترڅو د تصمیم نیونکو لپاره د پوهاوي غوره امکان برابر شي.

هغه څه چې تر اوسه مو مطالعه کړی دي،د کوچني اقتصاد له نقطه نظره وړاندې شول، په داسې حال کې چې د تصمیم نیونکو ستونزې یوازې د کوچني اقتصاد ترسطحې پورې محدودې نه پاتې کیږي، بلکې سر چینې د ټولي ټولنې په وړاندې محدوده بڼه لري، نو یوه مولد ته په کار دی چې دغو محدودو سر چینو ته په پام سره د اوس او راتلونکي لپاره متنوع شیان او خدمتونه تولید کړي.په دې صورت کې باید تصمیم و نیول شي چې څه ډول شیان تولید شي.

مثلاً: کمپیوټر یا ډوډۍ، درمل او که اسلحه تولید شي او په څه مقدار تولید شي؟ دا ټولې هغه پوښتنې دې چې هم د ټولنې د اقتصا د او هم له ټولنیز نظره مهمې ګڼل کیږي چې په صنعتي اقتصاد کې تر بحث لاندې نیول کیږي.

یو انفرادي تولید کوونکی عمومي منافع په نظر کې نه نیسي، نو له همدې امله په کار دی چې په ورته چارو کې دولت مداخله وکړي او د صنایعو، قیمتونو، تولیداتو، مالیاتو، مالي سر چینو او داسې نورو په څېر ټول اړخونه تر څارنې لاندې ونیسي.

له صنعتي سازمان سره د صنعتي اقتصاد توپیر

زیاتره اقتصاد پوهان صنعتي اداره له صنعتي اقتصاد سره مترادفه بولي، خو (کارلسون) د هغوی تر منځ په دوو توپیرونو باندې قایل دی. د هغه په عقیده، د صنعتي ادارې اصلي او مهمه برخه د وخت په یوه لحظه کې د صنعت له جوړښت څخه عبارت دی.

په لومړي سر کې (چمبرلین) د (۱۹۳۰)لسیزې په لومړیو کې انحصاري رقابت ته په پام سره د صنعتي ادارې په نقش باندې تاکید کاوو او له هغه وروسته د (ماسون)او(بین)په څېر د اقتصاد نورو علماوو د نیوکلاسیک د تیوري په اساس اداري جوړښت او عملکرد مطرح کړ چې د کامل رقابت، انحصار او انحصاري رقابت زیات موډلونه یې د اولیګوپول له بېلابېلو موډلونو سره یو ځای کړل.

خو صنعتي اقتصاد دواړه برخې، یعنې صنعتي اداره او هغه موضوعات چې کارلسون د (صنعت د ډینامیک) په نومونو نومولي وو، په بر کې نیسي.

کارلسون په دې عقیده و چې د صنعت ډینامیک څلور مهم موضوعات په بر کې نیسي:

الف: د شرکت د اقتصادي فعالیت ماهیت او له اقتصادي ودې سره د هغه تړاو ځانګړی اهمیت لري.

ب: دې ټکي ته په پام سره چې د وخت په اوږدو کې دشرکتونو پولې حدود څه ډول بدلون مومي، او د شرکتونه ورته تړاو د شرکت او په مجموعې کې د صنعت په وده کې څه رول لري.

ج : فني تحولات اود فني پرمختګ مناسب تشکیل د کوچني او لوی اقتصاد په سطحه د فني پرمختګ لامل ګرځي.

د : اقتصادي سیاستونه د اقتصادي ودې او اقتصادي تغیراتو لپاره د موانعو او ایجاد شوي اخلال د حل په برخه کې اساسي رول لري. د دولت له لوري دغه ډول اقتصادي سیاستونه په داخلي او نړیواله سطحه دکوچني اقتصاد او ملي اقتصاد په سطحه برجسته رول لري.

صنعتي سیاست له رقابتي او یا انحصاری مخې د صنعتي ادارې د سیستم د کارکردګي ډول تر څېړنې او مطالعې لاندې نیسي او شننه کوي چې کوم عوامل د انحصار د ایجاد لامل ګرځي او تر کومه وخته به دغه عمل ته ادامه ورکول کیږي. کله چې اقتصاد پوهانو خپله پاملرنه د صنعت د ډینامیک لورته اړوي، د هغوی د تحقیق ساحه پراخیږي او هغه مسایل تحلیل او تجزیه کوي چې تغییر او بدلون په کې اړین او ضروري وي.

صنعتي اداره هغه ساحه او حدود بر رسي کوي چې د انحصار شتون ټولنیزه رفاه کموي. د صنعت ډینامیک خپله توجه هغو دلایلو ته را ګرځوي چې انحصار څنګه منځته راځي او تر کومه وخته دوام کوي.

تیوري او په صنعتي اقتصاد کې د هغې عملي جنبه

د صنعتي اقتصاد تهداب له تیوریکي او میتودولوژیک بحثونو څخه تشکیلیږي چې په نظري او تجربوي تحلیلونو باندې ولاړ دی.د جوړښت، ادارې، د کار او کسب د مالکیت، رقابتي سلوک او په شرکت کې د قیمت د سیاستونو په څېر هغه لومړنی موضوعات چې موږ یې نن ورځ مطالع کوو، مخکې په یو نه یو ډول طرح او مطالعه کېدل چې د قیمت تکتیکونه او د ستراتیژیو انګیزې په بر کې نیسي. تولید او له هغه څخه تر لاسه کېدونکې پایلې د عمومي سیاست موضوعات دي چې د یوې نظریې په توګه مطرح کیږي.

د پیدایښت په لومړیو کې صنعتي اقتصاد پوهانو داسې انګېرله چې اړوند کار یې د تېرې زمانې له مطالعاتو سره تړاو لري. هغوي په هغه زمانه معتقد ول چې اقتصادي تیوري یوازې د تطبیق لپاره کارول کیږي . له ۱۹۳۰ نه وړاندې زیاتره مطالعاتو د مالي تشکیلاتو، د ساختار د تغییراو د رقابتی تکتیکونو د ډول په څېر یوازې د هغوی په توصیف او ظاهري تعبیر باندې تاکید

کاوو. په ارزیابي او سلوک کې تر ډېره ځایه د اقتصادي هغو په ځای یوازې په قانوني نورمونو باندې ټینګار کېده.

د قیمت او تولید تر منځ کومې ځانګړې اړیکې شتون نه درلود او د بازار عیني جوړښت په نظر کې نه نیول کېده چې دغو ټولو د اقتصاد د تیوري په برخه کې د عمومي تفاهم له نشتوالي څخه سرچینه اخیسته.

چمبرلین د قیمت او قیمت ګذاري د تیوري په اړوند بنسټ پورې مربوطه کړه او د واقعي اقتصاد عمل یې په تمرکز، د شیانو په توپیر او د هغوی په قانوني حدودو، تجارتي اعمالو او د تولید کرښي ته د ننوتلو په موانعو پورې وتاړه.

ځینې اقتصادي څېړونکو خپلې شننې او ارزیابۍ د څېړنې په لوړ حد کې تصور کولې او د خپل فعالیت پایله یې د ابزار جوړونې په داسې عنوان معرفي کولې چې ګواکې له هغوی څخه استفاده نا شونې وي. په داسې حال کې چې که له تیارو شویو ابزارو څخه استفاده ناشونې بڼه ولري، نو یقیناً چې نقش او رول یې کموالی مومي.

عمومي عقیده او احساس داسې دی چې د تیوري نقش د پوښتنو طرحه ده چې ځوابونه یې له تجربي تحقیقاتو څخه تر لاسه کیږي.

کوم موډل چې د مازون له لوري وړاندې شوی دی، کېدی شي له نظریې او تجربې څخه د استفاده کولو مناسب ترکیب وي.

د عملکرد ، جوړښت او مناسبو تغیرونو په پېژندلو کې تیوري ګټوره تمامېږی ، خو د تغیراتو تر منځ تړاو ضروري دی، تر څو د تجربې د تحلیلونو په واسطه اثبات شي.د قیمت تیوري چې د چمبرلین له لوري وړاندې شوه، د قیمت د تعین او ارزیابي د یوه فورمول په توګه کار ترې اخیستل کېده.

د اوسني وخت پوهان د متقابلو قدرتونو تیوري د ګالبرایټ او د شومپیتر د (خلاقیت د تخریب) تیوري ته منسوبوي، خو دغه دواړه موضوعات چې د صنعتي اقتصاد پوهانو د دلچسپي لامل ګرځیدلي دي، د مارشال د انحصار په بحث کې وړاندې شوي دي.

په عمومي توګه اقتصاد پوهان د قیمت په تیوري مبتني، د ادم سمیت د تیوري په محتوا باندې وفادار پاتې شوي دي، ځکه صنعتي اقتصاد د قیمت له تیوري څخه د یوې ګوښې څانګې په توګه د اقتصاد د علماوو د پام وړ ګرځېدلی دی

د یولسم څپرکي د مطالبو لنډیز

په دې څپرکي کې مو په پراخه توګه د صنعتي اقتصاد له نظره د صنعت مطالعه وکړه.

په لومړي سر کې مو د صنعتي اقتصاد او میکرو اقتصاد تر منځ توپیرونه جوت کړل چې په لاندې ډول دي:

د میکرو اقتصاد نهایي موخه لوړ حد ته د مفاد له رسولو څخه عبارت دی، خو صنعتي اقتصاد له هغه سره په څنګ کې ځو نورې موخې تعقیبوي. کوچنی اقتصاد رسمي، قیاسي او تجریدي بڼه لري، او یو غیر فعال بهیر ګڼل کیږي ، خو صنعتي اقتصاد یو فعال دسپلین ګڼل دی.

کوچنی اقتصاد د تولید او توزیع جزیات په نظر کې نه نیسي، خو صنعتي اقتصاد ورته جزیات او جوانب مدنظر نیسي او د موضوع عمق ته ځان رسوي.

صنعتي اقتصاد د دولت سیاستونه په نظر کې نیسي او د هغوې څېړنه او بررسي کوي، خو کوچنی اقتصاد ورته مسایلو ته چندان پام نه کوي.

همدا شان د څپرکي په اوږدو کې د صنعتي اقتصاد او صنعتي مدیریت تر منځ له یو لړ توپیرونو څخه یادونه وشوه چې په عمومي توګه صنعتي اقتصاد یو اثباتی روش ګنل کیږي، خو د مدیریت اقتصاد ته د یوه دستوري روش په سترګه ګوري. صنعتي اقتصاد له صنعتي ادارې سره هم توپیرلري چې د کارلسون له نظره د صنعتي ادارې اصلي برخه د وخت په یوه لحظه کې د صنعت له جوړښت څخه عبارت دی، خو صنعتي اقتصاد د صنعتي ادارې تر څنګ د صنعت ډینامیک په بر کې نیسي.

د صنعتي اقتصاد تیوري او عملي جنبه هم د دی څپرکي له عناوینو څخه ده چې د صنعتي اقتصاد اساس او بنسټ د ادارې، د کار او کسب د مالکیت، رقابت، د سیاست د قیمتونو، تولید او داسې نورو په څېر له تیوریکي بحثونو څخه تشکیلیږي.

التبه تیوري د یولړ نظریاتو او پوښتنو له طرحې څخه عبارت ده چې ځوابونه یې د تجربوي تحقیقاتو په پایله کې تر لاسه کیږي.

د قمیت تیوري چې په لومړي سر کې د ادم سمیت او له هغه وروسته د چمبرلین له لوري طرحه شوه، په کې وړاندې شوي نظریات چې د صنعتي اقتصاد پوهانو د خوښې وړ وګرځېدل، د الفریډ مارشال په نظریاتو کې هم وړاندې شوي دي.

د یولسم څپرکي پوښتنې

۱- د صنعتي اقتصاد او میکرو اقتصاد تر منځ توپیرونه په ګوته کړئ؟

۲- صنعتي اقتصاد د مدیریت له اقتصاد سره مقایسه کړئ؟

۳- د کارلسون له نظره د صنعت ډینامیک کوم موضوعات په بر کې نیسي؟

۴- د صنعتي اقتصاد او صنعتي ادارې تر منځ توپیرونه توضیح کړئ؟

۵- د صنعتي اقتصاد له نقطه نظره د تیوري او د هغې د عملي جنبې تر منځ اړیکې بیان کړئ؟

۶- له قیمت او قیمت ګذاري سره په تړاو د چمبرلین نظریات توضیح کړئ؟

۷- له تیوري او تجربې سره په تړاو د مازون موډل بیان کړئ؟

دولسم څپرکی

د صنعتي کېدلو اهميت او عوامل

ټوليزه موخه:
د صنعتي کېدلو له مفهوم او عواملو سره آشنايي

د زده کړې موخې: محصلين به د دې څپرکي په پای کې د لاندې مواردو په هکله معلومات تر لاسه کړي:

- د ساتليف له نظرياتو سره په تړاو له صنعتي معيارونو سره اشنا کېدل.
- د صنعتي کېدلو له بېلابېلو عواملو سره اشنا کېدل.

صنعتي کېدل څه معنا لري؟

صنعتي کېدل له هغه جريان څخه عبارت دی چې په تر څ کې يې لږ پر مخ تللي هيوادونه په پر مختلليو هيوادونو باندې بدليږي. البته دصنعتي هيوادونو د طبقه بندي په موخه بېلابېل معيارونه د اقتصاد له لوري په نظر کې نيول کيږي چې ځينې مهم يې په لاندې ډول وړاندې کيږي:

الف : په ملي توليد کې د فابريکه يې توکيو د ونډې زياتېدل.

ب : په صنعتي سکتور کې د هيواد د نفوس د استخدام صعودي بهير.

ج : د سړي سر عايد صعودي ميل، خو لنډ مهاله اقتصادي بحرانونه په دې بهير کې يوه

استثنا ګڼل کیږي.

صنعتي اقتصاد هغه اقتصاد ته ویل کیږي چې په صنعت کې د کارخانه یی صنعت ونډه تر ۶۵٪ زیاته وي.

(کوزنتس) هغه سیمه یا هیواد د صنعتي هغې په نامه پیژینی چې د صنعتي تولید مجموعې زیاتوالی په کې دوام دار بهیر وي او یا د کار او سرمایې مادي ځواک په کار اچول شوی وي.

د ساتلیف د نظر له مخې د لاندې معیارونو سلسله اړینه ده، تر څو یو هیواد د صنعتي هیواد په توګه تلقي شي.

د یوه هیواد حد اقل ۲۵٪ ناخالص ملي تولیدات د صنعت په برخه کې تولید شي.

حداقل ۶۰٪ صنعتي تولیدات په کارخانو کې تولید شي.

د یوه هیواد حد اقل ۱۰٪ نفوس د صنعت په ساحه کې په کار بوخت وي.

یادونه کیږي چې د ساتلیف له لوري تشخیص شوي حالات د هیوادونو له واقعیتونو سره سر نه خوري.

د صنعتي کېدلو په جریان کې کوم عوامل تاثیر لري؟

په عمومي توګه د هیوادونو د صنعتي کېدلو په پروسه کې دوه عوامل مرکزي رول لري چې له اقتصادي او غیر اقتصادي عواملو څخه عبارت دي، چې د غیر اقتصادي عواملو په لړ کې سیاسي هغه له ځانګړې اهمیت څخه برخمن دي.

اقتصادي عوامل: فزیکي سرمایه یا پانګه، طبیعي سر چینې، د ماهر کار قواوي، مدیریت او رهبري، تکنالوژي، د بازار اندازه او زېربنایي امکانات د صنعتي کېدلو د بهیر له اقتصادي عواملو څخه عبارت دي. خو په دې لړ کې فزیکي سرمایه د هیواد د صنعتي کېدلو په برخه کې نسبت نورو ته مرکزي رول لري. ځکه څرګنده ده چې د مخ په ودې یا درېیمې نړۍ د صنعتي کېدلوپه لاره کې تر ټولو ستر خنډ د سرمایې کمبود دی.

د طبیعي سر چینو شتون هم په خپل نوبت سره د هیوادونو د صنعتي کېدلو په برخه کې مهمه دنده تر سره کوي.

همدغه طبیعي سر چینې دي چې د صنعت لپاره د اړتیا وړ خام مواد تهیه کوي، خو له دې سره سره په هیواد کې د طبیعي سر چینو نه شتون، کوم داسې ګواښ نه ګڼل کیږي چې د

صنعتي کېدلو پروسه په ټپه ودروي.

د مثال په توګه ځينې داسې هيوادونه شته چې د طبيعي سر چينو له پلوه غني دي، خو لا تر اوسه پورې د صنعتي هيوادونو په ليکه کې ځای نه لري، لکه د نفتو ځينې صادرونکي هيوادونه. همدا شان د جاپان او سويلي کوريا په څېر ځينې داسې هيوادونه شته چې د طبيعي سر چينو له پلوه فقير دي، خو د پرمختلليو هيوادونو په قطار کې ځای لري، نوپه دې توګه ويل کيږي د صنعتي کېدلو په جريان کې د تکنالوژيکي پرمختګ د اهميت له مخې د طبيعي سر چينو ځای اشغال کړ.

د دې تر څنګ مديريت او د انساني قوې مهارت تر اوسه پورې د صنعتي کېدلو په جريان کې کليدي رول لري. اصلاً د دغو عواملو نه شتون د دربېمېې نړۍ د صنعتي کېدلو د بهير تر ټولو ستر خنډ بلل کيږي.

محدود بازار هم د صنعتي کېدلو د مانع حيثيت لري، خاصتاً په کوچنيو هيوادونو کې. ورته هيوادونه د لوړو تعرفو، او د هغوی د صادارتو په مقابل کې د صنعتي هيوادونو د شديد رقابت په څېر له يو لړ محدوديتونو سره مخ کيږي.

په دغه بهير کې د غير اقتصاد عواملو اهميت هم د اقتصادي عواملو تر هغه کم نه دی. زياترو صنعتي او غير صنعتي هيوادونو د دغې تجربې حقيقت تاييد کړی دی. د صنعتي هيوادونو په لړ کې جاپان، چين، سويلي کوريا او داسې نور هيوادونه د دغه امر مصداق دي او چيلي، پاکستان، د منځني ختيځ او افريقا زيات هيوادونه هغه ډله تشکيلوي چې د صنعتي کېدلو په درشل کې د غير اقتصادي عواملو په اهميت باندې تاکيد کوي.

د غير اقتصادي عواملو په لړ کې عمومي امنيت او سياسي ثبات ځانګړی اهميت لري، ځکه خصوصي پانګه اچونه د سياسي بې ثباتي په وړاندې خورا حساسيت لري، همدا شان دولتونو سوداګريزې اړيکې هم په اغېزمنه توګه د سياسي ثبات او بې ثباتي له شرايطو څخه متاثر کيږي.

د مناسبو او يا نا مناسبو سياستونو خپلول د صنعتي کېدلو د بهير په ګړندي توب او ټپيلي باندې قوي اغېز لري، همدا دليل دی چې د کلايسکو د مکتب د ادعا په اساس، صنعت ته د لاس رسي او اقتصادي پراختيا په لاره کې د دربېمي نړۍ د هيوادونو ورسته پاتې والی د وارداتو د تعويض په باره کې دنيمګړيو يا غير اغيز منو سياستونه اسعتمال دی چې د همدغو هيوادونو د دولتونو له لوري صورت نيسي.

افغانستان هم له ورته قاعدې څخه مثتثنا نه دی او عملاً ليدل کيږي چې تر اوسه پورې د وارداتو د تعويض مناسبه پاليسي او سياست په کار نه دی اچول شوی.

د دولسم څپرکي د مطالبو لنډيز

صنعتي کېدل له هغه جريان څخه عبارت دی چې په پايله کې يې لږ صنعتي هيوادونه په صنعتي هيوادونو باندې بدلېږي. د څپرکي په اوږدو کې د ورته بهير له يو لړ معيارونو څخه يادونه وشوه چې د فابريکه يي توليداتو ونډه، د صنعت په برخه کې د استخدام شويو وګړيو د شمېر سلنه، او د سړي سر عايد زياتوالی د يادونې وړ دي.

د اقتصاد علماوو له ډلې څخه د کورنتس په نامه يو عالم هغه سيمه يا هيواد د صنعتي هيواد يا سيمې په صفت پيژني چې په صنعتي توليد کې يې ورځ تر بلې زياتوالی راځي

ساتليف هغه هيوادونه د صنعتي هيوادونو په توګه پيژني چې په لاندې معيارونو باندې برابر وي:

- حداقل ۲۵٪ ناخالص ملي توليدات يې په کارخانو کې توليد شي.
- حداقل۶۰٪ صنعتي توليدات يې د کارخانو په برخه کې توليد شي.
- حداقل۱۰٪ وګړي يې د صنعت په برخه کې استخدام شوي وي.

همدا شان د څپرکي په اوږدو کې يادونه وشوه چې دوه ډوله عوامل د صنعتي کېدلو په بهير کې رغنده رول او اغېز لري چې هر يو يې په ترتيب سره له اقتصادي عواملو او غير اقتصادي عواملو څخه عبارت دي.

اقتصادي عوامل د فزيکي پانګې، طبيعي سر چينو، د ماهرکار د قوې، مديريت او رهبري، تکنالوژي، د بازار د اندازې او زېربنايي تاسيساتو په څېر له يو لړ فکتورونو څخه عبارت دي، په داسې حال کې چې غير اقتصادي هغه د يوه هيواد سياسي اوضاع،ثبات او امنيتي عوامل په ځان کې را نغاړي، چې په دې لړ کې عمومي امنيت او سياسي ثبات ځانګړی رول لري.

د دولسم څپرکي پوښتنې

۱- د صنعتي کېدلو معيارونه توضيح کړئ

۲- کوزنتس کومې سيمې يا هيوادونه د صنعتي هغو په صفت پېژني؟

۳- د سالتيف له نظره د صنعتي کېدلو لپاره کوم معيارونه اړين ګڼل کيږي؟

۴- د صنعتي کېدلو اقتصادي عوامل توضيح کړي؟

۵- د صنعتي کېدلو غير اقتصادي عوامل کوم ډول عوامل دي توضيح يې کړئ.

د صنعتي ودې په اړه نظریات

ټولیزه موخه:
له نیوکلاسیک مکتب سره آشنايي، د جوړښت پلوۍ (ساختار ګرايي) نظریې، د تړاو تیوري، د لوړ فشار د نظریې او اقتصادي سیاستونو په هکله د معلوماتو لرل.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې به محصلین د لاندې مواردو په هکله معلومات تر لاسه کړي:

- په اقتصادي مسایلو کې د دولت د رول په هکله د نیوکلاسیکو د نظر په هکله معلومات تر لاسه کول.
- د باندنۍ سوداګرۍ په اړه د جوړښت پلوي مکتب د نظریې په هکله معلومات تر لاسه کول.
- د تړاو د تیوري له مخې د صنعت په هکله معلومات تر لاسه کول.
- د ستر فشار له نظریې سره اشنا کېدل.
- د صنعتي کېدلو د سیاستونو په اړه د معلوماتو تر لاسه کول.

له صنعتي ودې سره په تړاو بېلابېل مکاتب بېلابېل نظریات او فکري برداشتونه لري چې له دې جملې څخه د نیوکلاسیک مکتب، د سترفشار نظریه، د حوړښت پلوو نظریې او د تړاو مکتب نومونه اخستلای شو چې هر یو یې د صنعتي پراختیا څرنګوالی مطالعه کوي.

نیو کلاسیک مکتب

د نیوکلاسیکو علماوو په نظریاتو کې دوه موخې نغښتې دي.

لومړۍ استراتیژۍ دا ده چې بازار باید د یوه ازاد میکانیزم لرونکی وي، تر څو صنعتي ودې ته زمینه برابره شي.

د دغه نظر له مخې د بازار میکانیزم د قیمتونو د سیستم له لارې د سر چینو د تخصیص ځواک لري. د نیوکلاسیک مکتب د نظر له مخې دبازار د میکانیزم په برخه کې د دولت مداخله باید تر ټولو ښکته برخې ته ورسیږي، په دې معنا چې په ټولو مسایلو کې د دولت نقش محدود شي تر څو د دې زمینه برابره شي چې د کار د قوې قیمت د بازار له لوري تعین شي او د داخلي تولید او صادارتو تر منځ تبعیض له منځه ولاړ شي.

د هغوی دوهمه ستراتیږی دا ده چې داخلي تجارت دې ازاد پرېښودل شي او د اسعارو نرخ ته دې کموالی ورکړل شي. دا په دې مفهوم چې د وارداتو کنترول له منځه ولاړ شي، د ګمرکي تعرفو نرخونه نزول وکړي او په مجموع کې د شونتیا تر بریده، دولت د ازاد تجارت د نظام په توګه عمل وکړي.

د دغې تیوري له مخې دولت باید د کار او سرمایې په چارو کې مداخله ونکړي .

د وابستګي د مکتب د نظر په څېر د نورو نظریو په خلاف د نیوکلاسیک مکتب له نظره په درییمه نړۍ کې د صنعتي کېدلو امکان زیات دی او دا له هغو سیاستونو سره تړاو لري چې د دولت له لوري د صنعتي کیدلوپه باره کې په کار اچول کېږی.

د دغه مکتب د صاحب نظرانو په اند، د مخ پر ودې هیوادونو په اقتصاد کې د دوه رنګي چلند شتون کولای شو د دغو هیوادونو او مدرن صنعت د ایجاد کېدونکي پله د بندولوو په دود تلقي کړو، ځکه دغه هیوادونه کولای شي د صنعتي هیوادونو له تجربو او موډلونو څخه په استفادې سره صنعتي انکشاف وکړي .

د جوړښت پلوۍ نظریه

د جوړښت پلوۍ مکتب چې د ۱۹۵۰ په لسیزه کې منځته راغی، د کلاسیک مکتب په پرتله ډېر ځوان دی. (لیتل) وایي د صنعت او صنعتي انکشاف په برخه کې له ۱۹۵۰ لسیزې وړاندې د جوړښت پلوۍ هیڅ ډول اثارو او نظریې شتون نه درلود.

جوړښت پلوي انعطاف نه منونکی نظر لري او عقیده لري چې په پرمختیایي هیوادونو کې تقاضا د فقر او بیوزلۍ د شتون له امله ارتجاعي خواص نه شي لرلای، همدا شان د فقر او بېوزلۍ

او د دتولید د لړ موثریت له کبله عرضه هم په کې چندان غښتلی موقف نه لري.

د جوړښت پلوو په نظر له صنعتي پلوه په کار دا وه چې پر مختللي هیوادونه د بېکارۍ له ستونزې سره مخ وای ، په داسې حال کې چې ټول مخ په وده هیوادونه له ورته قضیې سره مخ وي چې دغه پېښه د یوه نا پرمختللي سیستم د ځانګړیو خواصو پایله وي.

د جوړښت پلوۍ مکتب یوه بله مهمه موضوع د خارجي تجارت موضوع ده.

دغه بحث د لاتینې امریکا د اقتصاد پوه رائول پر بیش له نظریې څخه په استفادې سره څیړو. د نوموړي د نظر له مخې نړۍدوه برخې ده: پر مختللي هیوادونه چې د مرکزي هیوادونو په نوم هم یادیږی او وروسته پاتې هیوادونه چې د محیطي هیوادونو په نوم هم یادیږي. د دغو دو، ډلو تر منځ د توپیر دوه ټکي شتون لري چې یو یې د کار د بازارونو د چلند اود تکنالوژي له برکته د مفیدیت له تغییر څخه عبارت دی، چې د دغو دوو ډلو تر منځ د صادراتو په مورد کې د هغوی په قیمت باندې متفاوت اغېز غورځوي.

دوهم توپیر دا دی چې صادراتو ته د مرکزي او ورسته پاتې هیوادونو د تقاضا تغییر یو ډول نه دی، په پایله کې مبادله د مرکزي هیوادونو په ګټه او د وروسته پاتې هیوادونو په زیان پای ته رسیږي چې په پایله کې یې دغه هیوادونه د خارجي پرداخت په وړاندې له کسر سره مخ کیږي.

د ساختارګرایانو په نظریه باندې یو لړ نیوکې او انتقادونه شوي دي چې له دې لړ څخه په مخ په وده هیوادونو کې د عرضې او تقاضا د عدم انعطاف فرضیه یو بدبینانه نظر ګڼل کیږي. زیاتره مخ په وده هیوادونه شته چې تر اوسه پورې یې د صنعتي کېدلو وس نه دی تر لاسه کړی، چې دغه نیمګړتیا په ورته ډګر یعنې د د وارداتو په برخه کې د هغوی د سیاست د عدم موثریت له کبله منځته راغلي ده چې د صنعتي بهیر وروسته والی په اثبات رسوي چې په اصلاح او سموالي باندې یې د ساختارګرایانو له لوري تاکید شوی دی.

د تړاو تیوري

دغه نظریه د صنعتي کېدلو د ارزیابي په برخه کې د یوې افراطي نظریې په توګه پېژندل شوې ده چې د سمیر امین، امانویل،ګودرفرنګ، کلابوتوما او پل باران په څېر د یو لړ صاحب نظرانو له لوري طرحه او توسعه ورکول شوې ده. د دغې نظریې اصلي تاکید دا دی چې د مرکزي او وروسته پاتې هیوادونو تر منځ یوه نامساوي اړیکه شتون لري. دغه کسان هم د پربیش په څېر نړۍ ته په دوه ګوني نظر ګوري. د دغه مکتب له نظره د نړۍ سرمایه داري سیستم د کار یو نړیوال وېش منځته راوړي چې په پایله کې یې مخ په وده او وروسته پاتې هیوادونه مرکزي هیوادونو ته د

خامو موادو په صادرولو باندې مجبوريږي او په بدل کې يې له دغو هيوادو څخه کارخانه يی مواد واردوي. په مجموع کې ويلای شو چې دغه نظريه د سرمايه داري په نظام باندې څرګنده نيوکه کوي.

د تړاو د مکتب د صاحب نظرانو له نظره د هغو هيوادونو ډله چې نوي صنعتي شوي دي، د سرمايه داري ودې ته زړه نه ښه کوي، ځکه د هغوی زياتره دهقانان او کارګران لږ درآمد لري او په ورته جوامعو کې موثره تقاضا تر په ټولو ښکته سطحه کې قرار لري.

د تړاو د نظريې مهم اصل د مرکزی هيوادونو په پرتله په محيطي هيوادونو کې د مز د سطحې ټيټوالی دی چې دا پخپله د دغو دوو ډلو تر منځ د نامساوي اړيکې د منځته راوړلو لامل ګرځي.

د فشار ستره نظريه

د دريمې نړۍ په هيوادونو کې چې د نفوس د ليږوالي، تقاضا د زياتوالي او نا برابري توزيع له امله د سړي سر عايد له کموالي څخه سر ټکوي، همدا شان د بازار محدوديت يې هم د هغو موانعو له ډلې څخه شمېر ل کيږي چې د صنعتي کېدلو په لاره کې خنډ ايجادوي. له بلې خوا د صنعتي هيوادونو له لوري درنې تعرفې او شديد رقابتونه هم په ورته بهير کې ورته ننګونې ګڼل کيږي چې په دې توګه نه شي کولای خپل خدمت ته ګټوره تکنالوژي وړاندې کړي چې له کبله يې د صنعتي کېدلو بهير لا پسي ټکنی کيږي او يا خو په ټپه دريږي.

په دي اړه د درانه فشار تيوري چې په ۱۹۴۳ ام کال کې د رودن له لوري طرحه شوه، د هغو لارو پلټنه کوي چې له کبله يې کوچني هيوادونه کولای شي د داخلي بازارونو د توسعې له لارې د صنعتي کېدلو بريد ته ورسيږي.

رودن ادعا لري چې د دغو هيوادونو د موفقيت چانس په دې کې نغښی دی چې د خپلو سر چينو حداقل يوه برخه د توسعې د پلان د اجرا لپاره ګوښې کړي. لکه څنګه چې د سرمايه ګذاري اقل حد د هيوادونو د موفقيت لپاره ضروري دی، خو په يوازې سر سره کافی شرط نه ګڼل کيږي، نو له همدې کبله هره برخه د نورو توليداتو لپاره په نورو برخو کې لازمه تقاضا منځته راوړي.

د صنعتي کېدلو په ترڅ کې په يوځلي توګه زياتې برخې کولای شي بسيا شي. دغه نظريه د نورکس، سيتوسک او فليمينګ په څېر د نظر د څښتنانو له لوري د متعادل رشد د دوکتورين او يا لوی فشار په چوکاټ کې پراختيا موندلې ده.

د دغه نظر له مخې دولت بايد په مختلفو برخو کې د هم اهنګه سرمايه ګذاري د تشويق له لارې اساسي رول تر سره کړي، خاصتا د هغو هيوادونو په برخه کې چې د غير ازاد تجارت او

پرمصرفه حمل او نقل له ستونزو سره مخ وي او خپل تولیدات په اسانه سره نړیوالو بازارونو ته نه شي رسولای، دغه طرحه ورته موثره ده.

د لوی فشار تیوري له دې امله چې یوه مبهمه نظریه ده، د زیاتو اقتصاد پوهانو له لوري تر نیوکې لاندې راغلې ده.

هغه سیاستونه چې په صنعتي کېدو کې په پام کې نیول کیږي:

صنعتي سیاستونه په اصل کې د هغوی له اړونده تیوریو څخه سرچینه اخلي، ځکه هر نظري مکتب د خپل نظر وړ انکشافي سیاستونه وړاندې کوي. خو له دې سره سره دوه اساسي ستراتیژۍ د اقتصادي تئوریسینو یا د تیوریو د طراحانو له لوري معرفي شویدي چې دغه   ستراتیژۍ په ترتیب سره داخلي او باندني سیاستونه په نظر کې نیسي. که څه هم دغه ستراتیژۍ له باندني سیاست سره تړاو لري خو هره یوه یې په خپل ضمن کې د داخلي بازارونو په وړاندې هم معین سیاستونه وړاندې کوي چې د تنکي او ځوان صنعت د زېږېدلو او ودې سیاست یې یوه بېلګه ده.

په هغې ستراتیژۍ کې چې باندني مسایل په نظر کې نیسي، تر ډېره ځایه باندنیو بازارونو ته په کې زیاته پاملرنه کیږي چې تر ډېره ځایه د نیوکلاسکو علماوو له نظریاتو څخه سرچینه اخلي او دا توصیه کوي چې د تولید ساختار باید داسې طراحي شي تر څو وکولای شي په باندینیو بازارونو کې نفوذ وکړای شي. د دغه امر د تحقق په موخه دوه اساسي فکتورونه په نظر کې نیول کیږي: د نړیوال بازار د تولیداتو قیمت او کیفیت او په خپله نړیوال بازار د یوه کامل رقابت د بازار په څېر فرض شوی دی، ځکه نړیوال بازار ته ننوتل پخپله د مالیاتو د مختلفو ډولو د کموالي او یا مالیاتي تعرفو د کموالي یا حذف کېدلو مستلزم دی. دغه مسله په سهمیه بندي باندې د کنټرول او هغو محدودیتونو په څېر د ټولو محدودیتونو په برخه کې صدق کوي چې په وارداتو باندې وضع کیږي.

خارج ته د نظر کولو د ستراتیژۍ پیروي په صنعتي توکیو کې د ازاد تجارت په معنا نه دی، ځکه د داخلي قیمتونو او نړیوالو قیمتونو تر منځ توپیر د وخت په هره شېبه کې واقع کېدونکی حقیقت دی، خو اقتصادي میلان تل د وارداتي تعرفو او اسعارو د نرخ د کنټرول په لټه کې دی.

ځینې شواهد او ارقام په ډاګه کوي، یو لړ هیوادونو چې له دغې ستراتیژۍ څخه د صنعتي کېدلو په موخه پیروي کړې، د نورو په پرتله په ګړندۍ توګه د صنعتي کېدلو موخې ته رسیدلي دي. یو شمېر مخ په وده هیوادونو او د سویلی کوریا، چین، سنګاپور، تایوان او هانګ کانګ په څېر اسیایي هیوادونو په ځانګړې توګه صنعت ته لاس رسی پیداکړی دی چې د څلورو کوچنیو زمریانو او یا (غول چهارتایي) په نامه یادیږي. که څه هم د هغوی موفقیت د بېلابېلو عواملو له کبله دی، خو ځانګړی تجارتي سیاست یې د دغو عواملو په لومړي سر کې ځای نیسي.

له داخلي استراتیژۍ سره په ټراو باید و ویل شي چې دغه ستراتیژۍ د باندنۍ ستراتیژۍ په خلاف ده چې تر ډېره ځایه په داخلي بازارونو باندې ټمرکز کوي. دغه استراتیژۍ په لومړي سر کې د پربیش په څېر د ساختارګرایانو په واسطه توصیه شوه او له هغه وروسته د درېیمې نړۍ د اقتصاد پوهانو له لوري تعقیب شوه.

د دغه نظر پلویانو مخ په وده هیوادنه د وارداتو د عوض له لارې د صنعتي کېدلو د سیاست لور ته تشویق کړل. په دې اړه هغو هیوادونو ته چې د تکنالوژۍ له پلوه وروسته پاتې دي، ضروري ده، تر څو په قیمتونو کې د دخالت او د وارداتو د مخنیوي لپاره د موانعو د ایجاد له لارې د داخلي بازارونو د لومړنیو اړتیاوو د پوره کېدلو لپاره د صنعتي سرمایه ګذاري په توسعې تشدید لاس پورې کړي.

دغه پالیسي دوه داخلي او باندني اړخونه لري، په دې معنا چې په لومړي قدم کې باید داخلي بازار د نویو صنایعو له ایجاد او نویو صنعتي شیانو سره چې مخکې له بهر څخه واردېدل، تر تاثیر لاندې راوړل شي او په دوهم قدم کې وارداتي سهمیې نسبتاً لوړې او په خارجي تجارت باندې نسبتاً درانه ممانعتونه وتپل شي او په څنګ کې د اسعارو نرخ کنټرول شي. سره له دې چې د اشتغال زیاتوالی د دغې استراتیژۍ اصلي موخه ده، خو په عمل کې د سرمایوي او صنعتي شیانو په مورد کې د مالیاتي معافیتونو د غیر واقعي نرخونو د موجودیت له کبله له دغې استراتیژۍ څخه ګټه اخستل په اړوند هیوادونو کې د سرمایه بر یا capital-intensive صنایعو د ایجاد لامل ګرځېدلي دي.

د دیارلسم څپرکي د مطالبو لنډیز

د دې څپرکي په اوږدو کې له صنعتي ودې سره په تړاو د نیوکلاسیک، د لوی فشار نظریه، د ساختار ګرایانو نظریه او د صنعتي کېدلو د سیاستونو په څېر د اقتصادي مکاتبو نظریات مطالعه شول.

د نیوکلاسیک مکتب له نظره باید د صنعتي کېدلو په برخه کې دوه ستراتیژۍ رعایت شي. لومړۍ استراتیژۍ دا ده چې باید ازاد مارکیټ شتون ولري او د بازار میکانیزم د قیمت د سیستم له لوري تنظیم شي. دولت نباید په بازار کې دخالت وکړي او یا یې د خالت تر ټولو ټیټې کچې ته راکښته شي.

دوهمه استراتیژۍ دا ده چې باید خارجي سوداګري ازاده بڼه ولري او د اسعارو نرخ ته کموالی ورکړل شي، تر څو د وارداتو په وړاندې موانع او کنټرول له منځه ولاړ شي.

د ساختار ګرایي مکتب د نوي تفکر یو طرز ګڼل کېږي او د انعطاف نه منلو نظر لري، د دغه مکتب پیروان عقیده لري چې په غریبو او بېوزله هیوادونو کې غیر ارتجاعي بڼه لري او عرضه هم چندان ښه اثر نه لري.

د دغه مکتب له نظره نړۍ په دوو ګروپونو، یعنې په پرمختللیو یا مرکزي او وروسته پاتې یا محیطي هیوادونو وېشل شوې ده.

د وابستګي یا تړاو تیوري د صنعتي کېدلو په برخه کې افراطي نظر لري. هغوی هم د ساختارګرایانو په څېر نړۍ په دوو برخو وېشی چې یوه برخه یې د مرکزي او بله برخه یې د محیطي هیوادونو په نومونو وېشي. د دغه مکتب له نظره سرمایه داري نړۍ د کار یو نړیوال وېش را منځته کړی دی چې په پایله کې یې مخ په وده هیوادونه اړ دي خپل خام مواد او لومړي توکي مرکزي هیوادونو ته صادر کړي او صنعتي توکي له مرکزي هیوادونو څخه وارد کړي.

د لوی فشار د تیوري له مخې د صنعتي کېدلو په برخه کې د درېیمې نړۍ هیوادونه له زیاتو ستونزو سره لاس او ګریوان دي، نو له همدې کبله په اقتصادي برخو کې د دولت د سرمایه ګذاري پلانونه په سمه توګه نه تطبیق کېږي.

اقتصادي سیاستونه له اړوندو اقتصادي تیوریو څخه سرچینه اخلي چې هر اقتصادي مکتب یې د صنعتي کېدلو لپاره په اړوند داخلي او خارجي ستراتیژیو کې داخلوي.

د دیارلسم څپرکي پوښتنې

۱- نیوکلاسیک علماء د صنعتي کېدلو په برخه کې کوم ډول استراتیژۍ په نظر کې نیسي، توضیح یې کړئ؟

۲- د بازار او سرمایه ګذاري په چارو کې د دولت د مداخلې په اړه د نیوکلاسیک مکتب نظر څه ډول دی؟

۳- په مخ په وده هیوادونو کې د عرضې او تقاضا په برخه کې د ساختارګرایانو نظریه څه ډول ده؟

۴- له خارجي تجارت سره په تړاو د ساختارګرایانو د مکتب نظر بیان کړئ؟

۵- د وابستګي تیوري سرمایه داري نظام څه ډول ارزیابي کوي؟

۶- د لوی فشار د نظریې له مخې، کوچني هیوادونه څه ډول کولای شي صنعتي وده تر لاسه کړي؟

۷- د لوی بزرګ د تیوري له مخې دولتونه د مخ په وده هیوادونو د صنعتي کېدلو لپاره کوم ډول تدابیر نیولای شي؟

۸- د تیوري او سیاست تر منځ څه اړیکه شتون لري؟

۹- د داخلي او باندنۍ استراتیژۍ په هکله معلومات ورکړی.

۱۰- مخ په وده هیوادونه صنعتي سیاستونه څنګه په مخ بیایي؟

سرچينې او اخځليکونه:

١- لکچرنوت «اقتصادي صنعتي »پوهنځئ اقتصاد پوهنتون کابل

٢- يوسفی داکتر محمد قلی «اقتصاد صنعتي» جلد اول، تهران، پوهنتون طباطباتی.١٣٨٢.

٣- متوسلی، داکتر محمود، توسعه اقتصادي، تهران ١٣٨٢

٤- مجله اطلاعاتی صنعتي افغانستان اسد ١٣٨٣

٥- مجله دوماهه اتاق های تجارت وصنايع، سرطان واسد ١٣٨٤

٦- مبادی اقتصادي تصدي، پوهندوی دکتور محمد انور دوست

٧- مظلوم يارمحمد قدير مونوگراف ١٣٧٥ پوهنحئی اقتصاد

٨- برنامه ريزی کنترول توليد وموجودی ها، داکتر محمد تقی فاطمی قمی ١٣٨٥

٩- سياست پولی وانفلاسيون ،کاری ای، کينس وری سی، فير مترجم احمد جاويد شعيبی، سرطان ١٣٨٨

١٠- مشعوف ميرمحمد يعقوبی، نشريه توسعه وصنعت اتحاديه صنعتگرايان ولايت هرات جدی ١٣٨٥

١١: ارمکی غلام رضا آآزاد مترجم اقتصاد توسعه وصنعت، انتشارات فردوس ١٣٧٩

١٢- سليمی فر داکترمصطفی، اقتصاد توسعه ١٣٨٢ مشهد

١٣- هوسا فهيمه تاريخچه صنايع ماشين افغانستان، بازار، مجله اتاق های تجارت وصنايع ١٣٨٤

١٤- طاهری، ابوالقاسم، نظام صنعتي، تهران

١٥- مشعوف، ميرمحمد يعقوب ،تکنالوژی وانتقال آن در شرايط فعلی افغانستان مجله اطلاعات صنعتي افغانستان.

١٦- فروزش، محمد ابراهيم ،بقای صنايع داخلی درگرو سرمايه گذاری های مشترک مجله اطلاعات صنعتي افغانستان اسد ١٣٨٣

د ښوونيز نصاب د پراختيا د رياست پيغام

د پوهنې وزارت د تخنيکي او مسلکي زده کړو معينيت د ښوونيز نصاب د انکشاف رياست د ټولنې د عيني او ښکاره ضرورت په درک کولو سره چې د محصلينو او شاګردانو د درسي کتابونو په برخه کې يې تخنيکي او مسلکي رشتې درلودې او لري يې، په لومړي سر کې يې تصميم ونيو، چې په ښـــوونيزو پلانونو او درسي مفرداتو باندې بيا کتنه وکړي او ورپســـې بيا د شاګردانو او محصلينو د درسي کتابونو د تاليف لپاره مبادرت او کوښـــښ وکړي. د خدای(ج) په فضل او مرحمت سره او د ادارې او حســـابدارۍ څانګې د ښـــوونکو په ميړانې او همت سره د ادارې او حســـابدارۍ درسي کتابونه تاليف شول تر څو په وړيا ډول د شاګردانو او محصلينو په واک او اختيار کې ورکړل شي.

د علم او معرفت له ټولو لوســـتونکو، علاقمندانو، د ادارې او حسابدارۍ د مکاتبو له ښوونکو، ګرانو شـــاګردانو او د تخنيکي او مســـلکي زده کړو د چارو له متخصصينو او همدا شـــان له ټولو څېړونکو او شنونکو څخه صميمانه هيله کيږي، چې د دې کتابونو په مطالعې سره چې په لومړي ځل د ښـــوونکو او د ادارې او حســـابدارۍ څانګې د مســـلکي غړو له لوري تاليف او تدوين شوي دي. د مســـلکي، تخنيکـــي او علمي مطالبـــو او مفاهيمو د څرنګوالي په هکلـــه خصوصاً د هغوی املايي او انشـــايي اشـــتباهاتو په اړه مونږ ته لارښوونه وکړي، ترڅو په راتلونکي کې وکړای شو، په همدې او نورو برخو کې ګرانو شـــاګردانو ته له دې څخه ښه، غوره، ګټور او ارزښتناکه موضوعات وړاندې کړو.

همدا شـــان له ګرانو شـــاګردانو او محصلينو څخه هيله کوو ترڅو د دې کتابونو د مطالعې او اســـتفادې پر مهال د هيواد اقتصادي ســـتونزې، فقر او وروســـته پاتې والی په نظر کې ونيسي او د کتابونو په ساتنه کې کوښښ او زيار وباسي، ترڅو د ډېرو شاګردانو او محصلينو د ګټې وړ وګرځي.

پته: د پوهنې وزارت- د مسلکي او تخنيکي زده کړو معينيت

د تعليمي نصاب د پراختيا رياست

د درسي کتابونو د چمتو کولو عمومي مديريت